

Latvijas Augstskolas valodnieciski-filozofiskās  
fakultātes izdevums

---

Prof. J. Lautenbacha

# Vispārīgā literatūras vēsture

Sākot no XII. gadsimteņa vidus

Krājumā pee A. Gulbja

**Latvijas Augstskolas valodnieciski-filozofiskās fakultātes izdevums**

Prof. J. Lautenbacha

# **VISPĀRIGĀ LITERĀTURAS VĒSTURE**

**Sākot no XII. gadsimteņa vidus**



Krājuma pee A. Gulbja.

**J. Petersona drukatava, Rīgā, Suvorova eelā № 20/22.**

# Eevedums.

## Literatūras un literatūrvēstures nozīme.

Būtu leeki, par tam, ka literatūra visai svarīgs preekšmets, daudz vārdu minēt. Ar' uz viņu atteecas mūžīgā pateesība: „Eesākuma bija vārds.“ Literatūrā ir „dzīvība“ un šī literatūras dzīvība ir cilvēku gaisma, spoguls un atspīdums. Ari literatūrā parādās, manifestējas mūžīgais gars. Ta ir izglītības, apgaismības avots; tās dzīvais ūdens plūst iz tautas labako talantu un ģeniju sirdim cilvēcei. Apdāvinatais poiets, dzejneeks, bards, burneeks, ir kā svēts praveetis (vates) visos laikos un pee visām tautām augstā godā un no leelas nozīmes bijis. Tēvijās grūtās brīžos, kad katra vidus mēra cilvēka sirds eegurst, dzejneeki eedvēš jaunu, stipru garu un ved pee izšķirējam uzvarām. Kad senajā Grieķijā spartāņi reiz grūtā brīdī palīgu mekleja pee ateneešēem, tad šee nesūtija vipeem nedz kara vadoni, nedz kara spēku, bet savu poiētu Tyrtaju. Un Tyrtajs eedvesa caur savām kvēlošām politiskām dzeesmām spartāņēem tādu apgarošanos un tādu vīrestību, ka tee pēdīgi eeguva spožu uzvaru. Kad pagājušā gadsimtena sākumā vāci par savu brīvību cīnijās, tad eemantoja ari viņu dzejneeki, kā Arndts un T. Kōrners, vācu brīvestības karu Tyrtaja slavu. Un teešam, dažās kaujās tee eeguva virsroku vairak caur spalvu un līru, nekā ar zobena asmeni. Katra dzeesma, ko viņi toreizejā vētrainā laikā tautā laida, bij ass zobens, ar ko tee eenaidneekam cirta nedzeedinamas brūces; šīs dzeesmas pildīja visas sirdis ar to pašu sirdību, kas dzejneekam pašam peemita, un ar uzticības pilnu cerību uz Deevu, ar ko tas pats bij apdvests. Šee nāk prātā ari Žukovska „Dzeesmineeks kreevu kaņevju nometnē“ un mūsu pašu brīvestības dzeesmineeki. Uz ežņu galvu liku...

Bet literatūra ne veen vara, bet ari cilvēku gaisma, civilizetas paaules gaisma. Kas apgaismošana, illuminacija pilsatai, tas literatūra civilizetai tautai. Laika gara eespēja, valdošo un vadošo ideju eespēja nekur tik gaiši neparādās kā literatūrā. Jaunas, pasauli aptverošas idejas rada ari jaunas vajadzības pēc jaunas cilvēku dzīves apgaismošanas un attīstības. Tā tad nav nekāds brīnumš, bet ir tikai dabīgi, ka literatūrai, rakstneecībai, kuņai ir visu aptveroša eespēja, ir ari kā visam, kas attīstas, sava vēsture.

Un literatūras vēsture cenšas tapt par sabeedribas tiklīgas un garīgas dzīves atspoguļu, ar vārdu, par kultūras vēsturi. Vēsturisko dzīves parādību pilnībai un tās eespējai uz garu un tiklību un eerašām sekot, rast izskaidrojumu; tās eekšlīgo sakaru ar mākslas ražoju meem un vispārīgām dzīves strāvām, ar tautas masu ekonomiskā un kultūras līmeņa pacelšanu uztvert, tas ir tagad uzdevums ne veen domatajam vēsturneekam, bet ari literatam. Leels svars mūsu laikā literatūras vēsturei; bet nedalītā organiskā būtne, kuņā dzīvība sastāv

no fiziskeem, chemiskeem, fizioloģiskeem garigeem un gariskeem spēkeem un notikumeem un ko sauc par „cilveku“, nevar garīgi un tiklīgi, moraliski dzīvot bez apgāšanās, bez ideāleem, bez abstrakteem uzdevumeem, bez gatavības, tikšanas, pūletees un nodotees — zeedotees leeleem nākotnes mērķeem. Viss leelais, viss eerosinošais, viss atjaunošais cilveces attīstības vēsturē radīts ne vien caur prātu, bet caur cilveka dabīgu spēju saveenotu sapemšanos un darbību, zem kuŗām sevišķi trīs galvenās cilveka gara parādes minamas, kā: zinātne, reliģija un māksla. Moraliskā, reliģiozā un aistētiskā jūta, eedomu spēks, kaislība spēlejuši cilveces attīstībā milzīgu, drīz eerosinošu — uz preekšu stūmeju, drīz atturošu lomu, kas tikai sirmam vecumam peenākot vienai — otrai tautai mitejas, beidzas. Tad stājas jaunas tautas veco, savus spēkus izdzīvojušo veetā un turpina uzsāktu darbu.

Ar nedalītu, visu cilveku nodarbojas literatūra, kuŗā tik pilnīgi un tik aptveroši izteicas cilveces garīgā un aistētiskā auguma dabīgais gājeens. Bagātu veelu šai ziņā sneedz mums vispirms leelās Vakar-Eiropas literatūras. Mēs pūlesimees, pēc eespējas, šo veelu leetot, lai vairak jeb mazak pilnīgā, sakarīgā tēlojumā preekšā celtu — iztēlotu to cilveku darbības zara-vēsturi, kas savstarpīgi tik tuvu sateekas ar politiskās un filozofiskās domas kustību, ar tautu reliģiozām jūtām, ar viņu aistētisko attīstību. Ar pilnu teesību var literatūras vēsturi saukt par labako atspoguļu tām strāvām, kuŗas dažādās laikās cilveci stūmušas uz preekšu. Politiskā un vi-pārīgā vēsture eepazistina mūs par visām leetām ar tam, ko cilvece darijuse; literatūras vēsture turpret atspoguļo gaisi to, kas no cilveces domats un justs kopš ta laika, kad ta eesākuse ar literāriskeem ražojumeem nākt gaismā.

Ir zinams, cik daudz cilvece austrumu tautu pirmeeem grūteem soļeem ceļā uz atzinību un izglītību pateicības parādā; austruma vecakā kultūra un vecās literatūras ir preekšteces eiropēiskai izglītībai un Eiropas literatūram. Austrums ir visu tagad valdošo reliģiju, reliģiozās poiezijas un morales šūpolis. Mūsu valodas, mūsu alfabets, mūsu skaitļi, mūsu mēri un svāri, mūsu māksla, daudz mūsu teiku, ja pat pasaku — kā daži mācīti viri domā — viss pirmatnīgi no austruma nācis pee mums. Eiropai tam daudz jāpateicas par tam, ka ta par pasaules gaismu tapuse. Tak pirmee brīvu un zinātnisku domu, brīvu ražojumu un brīvu eestāžu eerosinumi peeder jau Eiropai. No Homera epos' laikeem līdz mūsu deenām, triju gadu tūkstošu teka, Eiropa bij un palika cilveces garīgās, mākslīgās un pilsonīgās dzīves galvenā preekstāve, un ārpus viņas izstrādatām idejām, ārpus viņas uzstatīteem sabeedribas uzdevumeem, ārpus viņas pilsonības vispāriģeem un galveneem pamateem nav tautām vēsturiska glābība.

Tāds fundamentals, stūrakmeni iztaisamais iznākums ir tas, pee ka mēs caur vēstures studijām visnotaļ un caur literatūrvēstures it sevišķi aiztopam. Sākumā antīkā greeku un romneeku literatūrā, tad vidus laiku katoļu un feudalā literatūrā, renesances — un reformācijas literatūrā, XVII. un XVIII. — filozofiskā — gadsimteņa varenā garīgā cīņā, aiztecejušā XIX. — dabaszinātņu — gadsimteņa labākās teoretiskās uzdevumos un strāvās, tagadnē — atduņamees allažin uz cilveces vadošām idejām un vēsturiskās attīstības paveedeeneem. Pee tam kavedamees, izsaku neveen savas personīgas domas, bet vispār pazīstamu vēsturisku patesību.

Kā sevišķi pēc ceļojuma, pēc eepazīšanās ar svešām zemēm, savu pašu dzimteni, tās jaukumus un savādības, vairak ceenam un milam, nekā agrak pirms ceļojuma, tāpat arī pēc eepazīšanās ar citām, svešām literatūrām peesavinamees leelaku intresi pašu tēvijas literatūrai. Tikai caur salīdzināšanu nākam pee atziņas. Eepazīšanās ar svešām literatūrām atsvabina cilveku no šaurām, sprostotām tautības robežām. Jauni apvāršpi atveras mūsu domašanai, eepazīstotees ar jaunu, mums līdz šim nepazīstamu, literatūru; savadās formas, kuņas katra tauta eetērpj savus uzskatus, savas simpatijas un antipatijas, savu zinatnisku domašanu, savas politiskas cerības un savus sabeedribas idealus, — paplašina, dara bagatakas mūsu domas, mūsu fantaziju un top par mūsu ipašumu. Neveena tauta nevar tālak eet nekā citas, nevar savu vārdu teikt, ja ta nav papreekš vispārīgumā peesavinajuses to, kas pirms viņas teikts un darits no citām vēsturiskām tautām. Visa mūsu tēvijas nākotne tādā kārtā ceesi saistita ar eiropēisku ideju likteni, ar Eiropas literatūru un izglītību.

Jebšu mēs visvairak un it ipaši eevērosim ņeivišķi brīvu māklisku ražojumu lauku, tā sauktās daiļās literaturas, dzejas lauku, tak vispārīgā literaturas vēsture nav vis tīkai daiļās literaturas vēsture; tant neatlaidīgi uzņemams tapat teoretisku ražojumu lauks, cilveka domu vēsture. Mūsu acis peemīt Sokratam jeb Platonam jeb Aristotelim, Dekartam jeb Spinozam, Bekonom jeb Jumam, Leibnitzam jeb Kantam, Šellingam jeb Hegelim, Kontam jeb Darvinam it tapat ražigs ģenijs, lai gan citā literariskā laukā, kā Sofoklim jeb Euripidem, Dantem jeb Servantem, jeb Lope de Vega, jeb Kalderonom, Šekspiram jeb Miltonam, Moliēram jeb Korneļam un Rasinam, jeb Volteram, jeb Viktoram Igo, Goethem jeb Šilleram, Puškinam, Gogoļam jeb Leo Tolstojam. Neveena vēsturiska parāde, neveena vēsturiska persona, uz kuņu lauku tās nozīme un eespēja — eespāids ar' atteektos, nestāveja ārpus sava laika vispārīgeem filozofiskeem uzskateem; vislabakee ģari, viseevērojamakee zinatnes un literaturas preekštāvji leelakā jeb mazakā mērā nesuši ņeem uzskateem mēslus. Homera epos atrodas tādā pašā atkarībā no helleņu X. gadsimteņa idejām pirms mūsu ēras, tas stāv tādā pašā sakarā ar tām, kā Apollonija no Tianas mācība, Senēka's morale un filozofiskee traktati ar I. gadsimteņa idejām, jeb Darvina raksti ar ta laika zinatnē valdošēem virzeeneem. Kā politiskam faktoram, kā mākslineekam, dzejneekam, zinatneekam, kā publicistam cilvekam tik tad eespēja — eespāids un nozīme, tas nes tik tad ar teesu un ar godu vēsturisku vārdu, ja tas kalpo pazīstamām idejām un centeeneem, ja tas izrādas kā ņo. kommentators jeb pretneeks, kas pēc sevis atstāj pēdas tiklab sabeedribā, kā literatūrā.

Literaturas vēsture, vārda stingrā nozīmē, apraksta — tēlo cilveces ģarigu; tiklīgu un mākslineecisku idealu auguma, attīstības, panikuma un atjaunojuma ģājeenu, cik tāļ tas dabujis izteiksmi caur vārdu. Caur literaturas vēsturi, caur tās dažādām epochām, eet kā sarkans paveedeens cilveka cenšanās pēc pateesības, zinības, pēc tīklīgi un mākslineeciski pateesā un skaistā. Ta aptveņ visus ģara, fantazijas un sirds leelos mēģinumus un pūles, — augstak nostatītees nekā dotee, ikdeenīšķīgee dzīves apstākļi; darit saprotamu, apķeramu cilveku eksistenci, tai dot tālus, leelus, apģaismojošus, daiļojošus uzdevumus un šini ziņā ir tad literaturas vēsture vislabakā, vispilnīgakā cilveces ģara vēstures iztulkotaja.

Tapēc ir literatūras vēstures uzdevums ne vien aistētiska apspriede, un ne vien mākslīneciska ražojuma darbi eekrit viņas pētījumu aplokā. Tās īpatnīgu daļu iztaisa visnotal cilvēka garīgas attīstības vēsture. Zinatniskai pateesībai, teoretiskeem nojēgumeem, zinamā laikā valdošo ideju visumam — totalītai ir, — kā turplīkam redzesīm, — varena eespēja uz katru ražojumu, tīklab mākslīnecīsko, kā arī teoretīsko, peeskīrot šīm saturu un virzeenu.

Uzmanīgas literatūrvēstures studijas ved neīzbēgami pee vispārīgā īznākuma, ka literatūra var tīk zinamā, noteiktā, aprobežotā ziņā uz sa-beedribu eespēt — to dzīt; ka tā neīzrādas par celonu politīskām un socialām pārgrozībām, ko tautas dažādās laikos peedzīvo. Literatūras vēsturneeks nevar deezgan protestet pret tādu aizspreedumu, kas literatūrai un sa-beedribai leelu ķezu celīs un turpina celt. Literatūra bīj arveenu visvairak tādu ideju un centeenu īztulkotāja, kas jau bīja un dzīvoja sa-beedribā un caur viņu mākslīnecīskos tēlojumos jeb teoretīskos pētījumos tīk eeguva skaidrību. Tīk caur viņu īzstrādajumu un īzskaidrojumu eespēj literatūra uz sa-beedribu. Senās Greekījas varoņu teīkas un viņu pirmatnīgo pasaules uzskatu, no ka Homera epi caur-dvēsti, nav Homers, bet visa tauta ražojuse. Homers atrada tās jau gatavas savas tautas vīdū un bīja tīk viņu ģenīals tulks un sakārtotajs, sagatavotajs. Tālak, ne Lutera raksti īzcēla reformacīju. Leelais reformators bīja tīk rīks tām īdejām, kas jau bīja sabreedušas viņa tēvījā tant laikā, kad tas ar savu bībeles tulkojumu un saveem raksteem uzstājās un protestēja pret pāvesta autorītati un Romas baznīcu. Ne franču brīvdomatāji un encīklopedīsti, ne Volters un ne Ruso radīja leelo XVIII. gadsīmteņa kustību; šī kustība bīj arī bez vīpeem; vīņi eetērpa to tīkai dzīvā formā, darīja to rokām taustamaku, un tīk šīnt ziņā tee veīcināja tās īzplatīšanos un nostīprīnašanos. Ta būtu turpīnā-juse pastāvet arī bez vīpeem un būtu neīzbēgami cītus literarīskus spēkus īzsaukuse, ja tā pee šeem dzejneekēem un rakstneekēem nebūtu preekš sevis pilnīgus tulkus atraduse. Literatūra ir nespējīga, sa-beedribai, tautai domas un strāvas uzteept, ūzbāst, kas tām pilnīgi svešas, preekš kuņām nav zeme sagatavota caur sa-beedrības dzīšanos, tautas dzīvi.

### Metodes.

Līteratūras vēstures uzdevumu paskaidrojums atkarājas no viņas studīju papēmeena, manipulacījas, metodes. Galvenās metodes pee tam ir sekošās: 1) abstraktī-aīstētiskā, 2) vēsturīski-aīstētiskā, 3) tīkai jeb tīri vēsturīskā un 4) vēsturīski-fīloloģīskā.

Ad 1. Abstraktī-aīstētiskā metode-īr visvairak fīlozofīska literarīsku ražojumu krtīkas jeb recenzījas metode, īzejot no vispārīgu un abstraktu nojēgumu redzes punkta. Pateīcotees tās abstrakcījai var tā veegli eekrist subjektīvatē, ar apriorīsku uzskatu pārsvaru. Tādai sīntezeī, kas der kā pirmāis dzīnulis zinatnīskas domas modīnašanai, zināms, ja-eestājas, bet kā īnduktīvu pētījumu pēcgāligam īznākumam un īt kā kronīm uz jāunceltās ēkas.

Ad 2. Vēsturīski-aīstētiskā metode noved pee zinatnīsku uzdevumu eerobežojuma tadēļ, ka tā rezultātā īzrādas par literatūras peemīnekļu nozīmes noteīceju tīk viņu vēsturīskā apkārtņē, ar atteīcību uz literarīskās dzīves tuvākām — preekšgājām un pēcnācejām — parādēm,

parādībām. Viņai pētījumā un nosvērumā leelakas precizijas labums, bet tikai no zināmas vēsturiskas epochas redzes punkta.

Ad 3. Pēc tīri vēsturiskās metodes atkrit mākslineeciskas nosvēršanas jeb kritikas jautājums it kā pavisam nost. Še top literatūras peeminekļi aplūkoti tik kā cilvēka gara parādes dokumenti šādā vaj tāda formā.

Ad 4. Vēsturiski-filoloģiskā metode peesleenas pēc sava rakstura pee tīri vēsturiskās; tak ta teek noteikta caur seviškas filoloģiskas kritikas paņēmeenu, caur zināmā literatūras peeminekļa valodas studiju, caur ta izcelšanās tuvako cēloņu, caur viņa sakara un samēra ar līdzigu jeb tuvu parādību pētījumu.

Bez šim ir vēl citas metodes, tā starp citu psiholoģiskā un biogrāfiskā metode, kas tik pee literariskas attīstības dažu momentu studijas leetojama. Šī metode der par papildinumu jau peeminētām tapēc, ka psiholoģija visnotal uzskatama par pamata- jeb fundamental-zinatni pee tādu darbu studijas, kuŗi caur vārdu jeb vārdos ražoti, raditi.

Nule apskatītās metodes, kas zināmā vēsturiskā zinātnes attīstības secenībā radušās, neizslēdz pilnīgi cita citu; viņu kombinācija eespējama — un mēs pee tās turesimees, — pee kam tās savstarpeja attecība un tās attecība uz preekšmetu pr. p. šādā kārtā izteicas: filoloģiskā metode ar biogrāfisko un psiholoģisko izskaidro literatūras ražojumu, darbu; vēsturiskā un vēsturiski-aistētiskā eerāda viņam to veetu un nozīmi citu vēsturiskas dzīves parādību rindā; abstrakti-aistētiskā nosaka vairak viņa vispārigo nozīmi cilvēku domu vēsturē visnotal. Šī beidzamā metode prasa no literatūras pētītāja vispār-filozofisku pasaules uzskatu un, izstādāmās no tā saukto positivo zinātņu robežām, ta parādas tad veenā reizā kā zinātniski-filozofiskas sintezes gala mērķis.

### Studiju līdzekļi.

T. Mundt, Allgemeine Literaturgeschichte. 3 sējumi. Berlinē, 1846. — J. Scherr, Bildersaal der Weltliteratur. Jauns izdevums. Stuttgartē, 1855; viņa: Allgemeine Geschichte der Literatur. 5. izdevums. 2 daļas. Ibid., 1875. — A. Stern, Katechismus der allgemeinen Literaturgeschichte. 2. izd. Leipcigā, 1876; 3. izd. ibid. 1892\*); viņa: Geschichte der Weltliteratur. Stuttgartē, 1888. — B. Taylor, Geistesheroen Deutschlands und Englands; literarische Studien. Leipcigā, 1885: Lessing, Klopstock, Herder, Wieland, Schiller, Goethe, Tennyson, Thackeray etc. — H. Hettner, Allgemeine Literaturgeschichte des XVIII. Jahrhunderts. Bd. I—III. Braunschweig, 1856—62. Kreevu tulkojums Peterpill, 1896. — G. Karpeles, Allgemeine Geschichte der Literatur von ihren Anfängen bis auf die Gegenwart. 2 Bde. Berlinē, 1891. — P. Norrenberg, Allgemeine Literaturgeschichte. 2. Aufl. 3 Bde. Münst., 1896—99. — Brandes.. G. Pellissier, Le mouvement littéraire au XIX siècle (1895?). Kreevu valodā: Korss, Kirpičņikovs, Šachovs, A. Veselovskis. Pēdigi es pats esmu ar vairak raksteem, kas attecas uz vispārigo un salīdzināmo literatūras vēsturi, nācis klajā, kā: Очерки etc. I. Юрьевъ, 1896; II. Юрьевъ, 1915; tad eekš „Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte. Heraus-

\*) Kreevisks tulkojums, Peterpill, 1896. g.



gegeben von Dr. Max Koch o.ö. Professor an der Universität Breslau\*  
no manis parādijušees salīdzināmi literatūrvēsturiski pētījumi, kā: „Zur  
Parömiologie“ VII. Bd. — Heft 3. Berlin, 1907. un „Verwandte Motive in  
Volks poesien“ IX. Bd. — Heft 1. Ibid. 1909.

Goethe ir pirmais, kas pasaules literatūras ideju uzķēra. Ro-  
mantīki palīdzēja to izvest. Tee peeslējās pee klasikas un gribeja no  
Goethes eerosinato tālak vest un izveidot. Tā darbojās Fr. Šlegels  
caur saveem raksteem: „Ueber Sprache und Weisheit der Inder,“ caur  
saveem preekšlasijumeem „pār vecās un jaunās literatūras vēsturi“ īpaši  
pamatus likdams dziļākām un aptverošākām literatūras studijām un  
kļuva tā zināmā mērā par zinātniskas literatūrvēstures nodibinātāju. Ari  
ta vecākais brālis Augusts Vilhelms eevērojamus pakalpojumus  
peesķīra literatūras vēsturei caur saveem garpilneem preekšlasijumeem:  
„Ueber dramatische Kunst und Literatur,“ caur savu „Spanisches  
Theater“ un caur saveem „Blumensträusse italienischer un spanischer  
Poesie.“

Ko agrak par literatūras vēsturi sauca, bija vaj kails peezīmju  
krājums, literārisko ražojumu uzskaitījums un registrācija, tā ka šini ju-  
ceklī neveens gara stars ne-eespīdeja: jeb vaj mineja, par dziļaku vē-  
sturisku sakaru nebēdājot, tik spožakas parādes un ņēma tās zem tādas  
aistētiskas kritikas, kuņas gala isnākumu jo daudzkārt izšķīra tik  
spreedeja untumi un eepatika. Tak istaku baudu, nekā gatavā darba apbrīno-  
šana, pamatigaku eeskatu, nekā visveiklakā dažu meistarisku darbu sīka  
sadališana, peesķīr mums aplūkojot, kā garīgā organismā diglis knit,  
celms izveršas un stiprinās, un pee ta zars pee zara, lapa pee lapas  
rodas, līdz pēdīgi viss kā pabeigta radība stāv mūsu preekšā. Caur  
tam aba literatūras vēsture top kas labaks, nekā leetota, praktikā likta  
aistetika: viņa kļūst kulturvēsture; viņa eet literatūrā garīgās dzīves  
manameem pavedeeneem līdz visatstatakeem punkteem pakal, lai pār-  
redzetu šī labirinta gaitas kā zimejuma pamatvilceenus. Kuņa zinātne  
būtu ceenigaka, no zinātneeku-pasaules šauruma stātees visu izglītoto  
apriņdās! Kuņa vairak aicināta, zinātnisko pētījumu ar tautas dzīvi sa-  
kauset! izsaucas J. W. Schaefer's savās „Literaturbilder“.

Ta ir mūsu laiku augstakas kulturpakāpes zīme, ka mēs kaut  
kāda laikmeta, laika greeža, dzejojumu vērtību apspreežam, mērojam ne  
pēc kāda viņus pavadoša zinātniskas apgaismības grada. Tādu uzskatu  
puslīdz vispār loloja veenpusīgā prāta-kulturā aprobežotais XVIII. gad-  
simtenis, kur pr. p. par Herdera mīlestību pret vecām tautas dzeesmām  
Berlines filozofu skola smīneja un zoboja; kur tik tādi vīri kā Ruso,  
Lesing's, Goethe, Hamans, Hippels u. v. c. tautas dzeju eegaumeja.  
Goethe intresejās preekš visa tautiska, preekš zerbu, latveešu un citu  
tautas dzeesmu krājumeem.

Mūsu laiks kopš romantikas, tā tad jau sen, atzinis, ka mīlīga dze-  
jas smarža aplido tautu šūpolu, ka dzeja ir jaunības draudzene, neveen  
individu, bet arī tautu draudzene, ka nemākslotās dabas skanās, tautu  
pirmatnes teiku pasaulē mīt pārpilnums tīras dzejas, kas spēj ar vecumu  
sirgstošas tautas vēl atspirdzināt un viņu dzeju atjaunot. Pazīstamais  
vārds, proti, ka dzejneekam jazzimst, nenozīmē neko citu, kā ka dzeja  
nav caur kastu šķīru un skolas un virzeenu gudribu pasneegta maksla,  
bet ka ta sena, mūžīga cilveces valoda, visur rosīdamās, kur apziņa par

cilvecīgo krutis mostas un tapēc, cik nepilnīgas arī dažreiz formas vēl būtu, ta ir arveenu tīri cilvecīgā izteiksme, garīgās dzīves zēds, neiznīcīgs, kā deevīškā dzirkste, kas likta mūsu dvēselē, un allaž runīga leecība. Viņas dziļumā neved domataja prātošana un aprēķināšana; — tik sirds, kas sevī izjūt slēpumainos spēkus, kuņi kustina cilvēka omu, cilvēces dzīvi, ģenījs, kam eekšķīgā pasaule top cilvēces atspoguļs, ved turp. Tamdēļ ta nes arīdzan atkal savu sapratību visai cilvēcei preti. Ista dzeja negreēzās vis pee koterijām, pulcīneem, virzeeneem un skollām, bet pee viseem, kam preekš ļaužu dzīvuma preekem un bēdām līdzjūtība, līdzceetība. Zinatne turpreti ir gadusimteņu un gadutūkstošu pūļu pilna būve, pee kuņas mantām spēēžas pētneeks pa saīaukteem, grūteem, ērkšķaineem, daudzkārt tumšeem ceļeem: bet arī tās ir svēti dārgumi, līdzīgi dzejas pērlēm, dārgumeem, arī no viņas izplūst veenumēr un allažin tautas gara dzīves dzīvinošs spēks. Ta jau ir jaunākās kulturpakāpes īpašība, ka tapat kā sirmā senatnē dzeja ar zinatni tuvaki sabeedrojuses. Tās pēdīgi mācījušās kā meesīgas māsas ar veenadām teesībām uzskatītees; abas tās uztura un lolo, kā svaidītas vaidelotespreestereenes. svēto, debešķīgo leesmu uz cilvēces altāra.

Par visām leetām ir trīs leelas Eiropas, it īpaši reetumu, tautu kustības, kas tās vēsturi veidojušās, kas talīdz arīdzan kā viņas garīgās kulturas, viņas literaturas galvenās epochas uzskatamas un savstarpību starp vēsturi un literaturu dara eeraugamu: tautu siņa, krusta kaņi, reformacija. Arī pirmākā nebija tik šurpu turpu plūšana uz preekšu stumtu tautu masu, ta bija talīdz arīdzan garīga pārgrozība: paganu kultura tapa iz tās pamateem rauta un no Kristus mācības (kristīstes) garīgā spēka pārvareta; tautiskas dzejas dīļi, ko deevu mytus un šim peeslejošās varoņu teika glabāja, tika izkaisīti, saīaukti un no jauna slāņa, ko deenvīdus svešādā izglītība pār teem pārklāja, nospeesta jeb uz ilgu laiku apseģta. — Krusta kaņi ir tapat dzejas darbs, kā tee šo atkal veicinājuši, atdzīvīnājuši un ar jaunu saturu pīdījuši; tee bija par darbu tapuse eekšķīga dzīva omas, sirds dziļumā varen uztraukta laikmeta, kuņa ikdeenišķības dambī uz visām pusēm pārplūzdama pār-rauj. Tik šīni unīverzālvēsturiskā nozīmē drīkst krusta kaņus saprast, un tik ta dzeja, kas gāja teem pa preekšu un blakus un sekoja, māca mūs viņus saprast.

Tadā pašā mērā aprobežoti saprastum reformaciju, ja mēs viņu tīkā kā baznīcas dogmu un liturgijas pārlabojumu uzskatītu un ne kā Eiropas cilvēces leela tīrīšanas procesa sākumu, lai gan pee daudzū reformatoru pārakas aizģūtnes un bīļu trokšņa tautas peemīpām, tautas dzejai un mākslai ne mazums zaudejumu notīcis. Tak par ko savā jaunībā visceenīgakee ģarī cīnījušeēs, bija tās pašas idejas, par kurām vēlakas pa-audzes arveenu no jauna eeročus pacēlušās: ģara teesības, personas suverenītate ētīskās leetās pret varmācību un Romas autorītati. Kas jaunakai literaturai ir visskaīstakais un brangakais, tas iz šīs cīņas cēlees un joprojam iz tās celsees; jo reformācijas darbs vel nav pabeģts.

Pārveidojums, kas caur šeem trim leeleem notīkumeem radees, nav veen literaturu veelas saturā meklejams. Tas ķerees dīļi visā tautū ģara kulturā, radījis jaunas valodas, pr. p. romaņu valodas un daudz, daudz cītu.

## Viduslaiki.

### Baznīca un baznīcas kultūra reetumōs.

Iz milzīgās reetumromeēšu valsts sagašanās izgāja kristīgā baznīca kā uzvaretāja, kas šij valstij pēdīgi bija valsts-relīģiju devuse. Straujā tautu siņu straume pārplūda visu romeēšu valsti; ģermaņu tautas stājās Romas mantojumā. Gotu kaķeivju ķēņipi valdīja Itālijā un Spānijā, franku — Gallijā, vandaļu — Afrikā, izcēlās jaunas ķēņipu valstis, bet III. un IV. gadsimtenī dibinātā hierarķija — baznīcas valsts pastāveja joprojam un Kristus mācības misionāri atgriezta nākamōs gadsimteņōs veenu pagānu tautu pēc otras. Tumšā barbārejā un chaotiskōs apstākļōs, kas tolaik pildīja pasauli, bija baznīca senatnes, mazākais veenas daļas, zinātnes un literatūras glabātāja un visur izcēlušees klosterī bija caur gadusimteņeem veenīgee garīgas kultūras dēstekļi. Kristīgais uzskats maz intresejās jeb atradās eenaīdīgā pretestībā pret antīkās pasaules dzeju un literatūru, bet tas nevarēja peceest no sīs izkoptās formas un latīņu valoda palīka par veenu no baznīcas un tās veenības — domas fundamenteem, ko tas konzekventi ar' uz pasaulīgo izplāta un te tad romeēšu ķeizargodu kā pasaulīgas valdības zīmolu raudzīja atkal uzcelt tanī laikā, kur Romas bīskapa baznīcas preekšneecība pārvertās pavesta monarchiskā varā.

No romeēšu un ģermaņu elementu maisījuma izcēlās romeēšu valsts provincēs dažādās romaņu tautības, kas blakus ģermaņu palīkušām kļuva par kultūrvēsturīgām viduslaiku tautām. Par spīti tautību un valdību dažādībai bija višas sīs tautas no garīgas un laīcīgas kristīgas cilveces veenības-domas vēenā kristīgā baznīcā pārņemtas, valdītas. No sīs domas, tās ceņšanās pēc realizēšanās, abu leelo veenības varu dabīgā un neīzbēgamā konflikta: no uzstāšanās pret nepārvarāmu tautas savādību un pretešķīgas atsevišķu tautu patstāvības teeksmes, īzaug vīsa viduslaiku vēsture. Bet šī laīkmeta — viduslaiku literatūra cēlās pee romaņu un ģermaņu tautām uz dažķārtīgeem un plateem pamateem. Uzvaretāja baznīca deva vīņas apkarotās tautas teīkas un tautas dzejas veetā mazu daļu no grieķu-romeēšu pasaules garīgām mantām, bet par vīsam leetām milzīgu garīgas literatūras pilnību, kas bij izcēluses pa pēdejeem vecās pasaules un tautu siņas gadsimteņeem un tapa arveenu pavairota caur literārīsko darbību klosterēs. Vecā un Jaunā Derība, vēstules, komentāri un baznīcas tēvu rakstī iztaisīja gan pamatstāvu, bet tomēr sīs literatūras tik vīsmazako daļu. Pseudo-evāņģēļī, lēgendas, svēto un brīnumu stāstī, vīsadī fantastīski un vīzīonāri peedzīvojumī, teolōģīski-moralīski rakstī, deevbījīgas apceres, hīmnas un dzeesmas jāucās nepārredzamā virknē un bija vīsi vairāk vāj mazāk no vīņas pasaulsnaīdīgas askēzes un pasaulī pārvaretāju debeszīlgu gara peepīdītī, ko baznīca peekopa un viduslaīki sumīnāja. Tak cik ne-eespējāmi bij, ar vīsu deevbījību un askēzī pasaulīgā-laīcīgā varu un spēku laust, tik maz īzdevās, ar šo specifīski kristīgo un baznīcīgo dzeju un literatūru jaunako tautu pīrmatnīgās dzejīskās tradīcijas pee malas stumt.

Milzīgās tautu siņas kustībās un peedzīvojumōs bija pagānu tautīskā teīku dzeja, varoņu teīka, pee vīsam tautu cīltīm ātrī uzzeedejuse; atlīkas no tās uztūrejās arī kristīgā laikā visur tautu apcerē un kļūst blakus kristīgām lēgendu vēelām par viduslaiku dzejas pamatu. Arī sīs teīku vēelas vīspārīga īzplātīšanās, tulkošana un maisījums, vīņas

saveenojums ar baznīcas pasneegtām garīgām apcerēm sākās jau garīdzneeku dzejā. Pašas dzīves eespaidi, kas īpaši no krusta kara laika, jaunā dzīves rosību centra, ta laikmeta saules, ap kuŗu mirdzoša zvaigzņu pasaule riņķo, jo vareni fantaziju nodarbināja un dzejā tēlojās, peestājās klāt. Un tā rāda viduslaiku literatura kā pate viduslaiku dzīve leelisku pasaulsnoleeguma un rupja pasaulespreeka, augstakās pārgarības un teešas dabas raibu ainu, bet arveenu ar pārsverošos fantaziju un uz fantaziju eespējot — to kairinot. Ir tikai it dabīgi, ka tādā zemē plauka labak dzeja, nekā zinatne.

### Latīņu kristīgā dzeja.

Daudzi garīdzneeki, kā: Anzelms no Kenterberi, Hroswitha no Gandersheima, Tomas no Akvino, Bernhards no Klervo (Clairvaux) u. c., teicami izrādījās kā latīņu himnu dzejneeki. Šeem blakus mēģināja daži garīgi dzejneeki arī laicīgas veēlas savas kārtas valodā apstrādat: episki stāsti pēc Virgīla parauga bija sevišķi eeceeniti, pat kērās pee Terenca komedijas kristīgeem atdzejojumeem. It īpaši še garīgās lūgas (comoediae spirituales) peeminamas, kuŗas arī līdz XII. gadsimtenim sacereja garīdzneeku latīņu valodā. Uz tautu šij latīņu dzejai bija gan tik Italijā dziļaks eespaidis, kur vecā valoda vēl valdīja un bija saprotama plašās aprindās. Tak neskatot uz visu to un nerūpejotees par tautisko literaturu attīstību tapa garīdzneeku un klosteru latīņu dzeja peekopta līdz XII. gadsimtenim un pāri par to.

### Paganu dzejas atlikas un tradīcijas.

Kopš IX. un X. gadsimtepa peesavinas visās Eiropas zemēs rakstījati un dzejotaji garīdzneeki zemes-laužu valodas un tulko tantis savus garīgos apcerejumus. Viņi veda pee tam stūrgalvīgu un sarūktinatu cīņīņu pret tautas dzeju no paganu laikeem, kuŗu tee atrada dažādās zemēs ceenā un zeedōs. Vecromas zemes, Italija un Gallija, bija jau kopš IV. un V. gadsimtepa kristīgas, Britanija nāca VII. gadsimtepa sākumā zem Romas baznīcas, Vācijā izdevās peegreēšana tik VIII., IX. un X. gadsimtenī, ģermanu zeemeļōs — Skandināvijā, tad aisteešu Baltijā, slāvu un ugrofīņu zemēs pa daļai daudz vēlāk, ja pat zem dažām sīņņu ciltīm, pr. p. Kazanņas guberņā, sastop vēl šodeen paganus.

Visās šīs zemēs tika tautiska teika un dzeja tādā mērā pee malas stumta un ignoreta, ka ta kādu laiku likās esam pazuduse, tak pēcgalā laicīgā dzejā no XI. līdz XIII. gadsimtenim pee ģermaneem atkal atdzīvojās un par spīti kristīgai tērpai rādīja savu sakaru ar veco paganu tautas dzīvi.

Bez teikām, kas sebakeem dzejneekeem dereja apstrādašanai, uzglabājās arī taisnas atleekas no paganu-ģermanu dzejas. Tā Anglijā angel-zakšu dzejojums „Beovulf“, Vācijā „Dzeesma no Hildebrand'a un Hadubrand'a“, bet par visām leetām pee skandinaveem, kur caur Islandes dzeju ģermanu deevu- un varoņu teikas vislabak uzglabajušās. Ši dzeja, arī ciktāl ta kristīgā laikā cēluses, ir caurum cauri no vecēem paganu uzskateem un ģermanu pirmatnes laika dzīves izauguse. Sāmund Sigfussona „Vecakā Edda“ (XII gadsimtepa beigās uzrakstīta) ar „Völuspa“ un „Helgi-teika“ ar Sigurd-teiku; uzglabajušās skaldū dzeesmas eekš „Heimskringla“, „Jaunakās Eddas“ myti (Snorre Sturlesonam peerakstīti), „Völunga teika“ un „Teika no Ragnar Lodbroka“ kopā ar daudz

citeem Islandes dzejas ražojumeem ir ģermanu fantazijas pirmatnīgas spēcīgas varas un tēlošanas spēka leecības. Pēdīgi arī Fāringu dzeesmas un ziņģes uz tuvejām Fār Ūer'u salām satureja ģermanu varoņteikas gabalus.

No daudzajām britu-ķeltu (waliseešu, gālu, īru, bretoņu) teikām un dzeedajumeem, no kuŗām teikas par Artus apaļo galdu jeb Artus-teikas no Bretaņas zeemeļfranču dzejā un no tās visā bruņneeku epikā eespeedās, uzglabājās īru barda Ossiana (Osein) elegiski-lirisku varoņu dzeesmu atsevišķi gabali, kas XVIII. gadsimtentī Makfersona uzpuceņā un daudz-kārt viltotā apstrādajumā Eiropas entuziasmu modināja, Goethes „Jauno Wertheru“ tā ceešanās apģaroja. Ap to pašu laiku intresejās viri, kā: Haman's („Der Magus im Norden“), Hippels un citi, par latveešu un leišu varoņu dzeesmām . . . Jaunākā laikā šinī laukā radušeess jau it leeli mytus, varoņu teiku un dainu krājumi.

Paganu laika peeskaņām peeder visvecakee slāvu dzejojumi, tā kreevu varoņu dzeesma (былина), varoņu teikas un Igoŗa kaŗagājeens pret polovceem (Слово о полку Игоревѣ) XII. gadsimtenā beigās. Čehu dzejojumi „Libussa's teesa“ un episkās „Königinhofa rokrakstu dzeesmas“ peederetu arī še, ja viņu istiba nebūtu daudz-kārt apšaubita un apstrīdeta. Rada elegiskā satversmē Ossiana varoņa dzeesmām, jebšu pavisam citā zemē augušās, ir runot, somu rūnu dzeesmas, tautas dzeesmas . . .

### Garīgi dzejojumi zemes valodās.

Tee sākās no VIII. un IX. gadsimtenā, bija pēc skaita daudz un uztvejās ceenā un svarā pāri vēl pār to laikmetu, kuŗā viņi veen pastāveja.

Angļu-zakšu valstī, mūku paradizē, bija jau ļoti agri uzstājušeess augļu-zakšu dzejneeki, tā VII. gadsimtentī mūks Cedmons (Caedmon ap 630.), X. gadsimtentī abats Cīnavulfs (Cynawulf ap 990.). Tad plauka Anglijā pēc normaņu uzvaras garīgā dzeja franču normaņu valodā.

Francijā parādas pirmee rakstu peeminekļi franču valodā IX. gadsimtentī p. Kr. Garīgai dzejai bija tur tikai samēriģi šaurs lauks talab, ka tur tautiskā teika, kas peeslējās pee Karļa Leelā, no paša sākuma nesa kristīģu zīmi, raksturu un nestāveja, kā citur, pretstatā garīgai dzejai. Tomēr netrūka arī še leelu garīģu dzejojumu, legendu, visadu svēto un mocekļu stāstu. Starp teem ir veens no visleelakeem „Svētā Brandana ceļojums“ it sevišķi raksturīģs un svarīģs. Tas no nepazīstama dzejneeka ap 1120. gadu sacerets.

Daudz nozīmīģaku un dziļaku eespaidu dabuja garīgā dzeja Vācijā, kur tā izdaria visspēcīģako mēģinumu, laicīģās tautas dzejas veetā likt specifīģi baznicīģu. Biskapa Ulfilas gotu bibeles tulkojums (310.—380.) bija jau IV. gadsimtentī par preekšteci tapis tikai uz kristīģas tradicīģas balstītai vācu literaturai. Lejaszakšu dzejojums „Heliand“ (ap 820.), mūka Otrīda no Weissenburgas „Evangelīģu harmonija“ (ap 870.) ir visagrakās šīs literaturas leecības istenā Vācijā. Starp viņas daudzeeģem ražojumeem jamin dzejojums „Pilatus“, leelā „Anno dzeesma“ (ap 1150.), kas tolaik svēto kārtā celto Ķelnas biskapu Anno apdzeed, un „Jauņavas Marijas dzīve“.

Ķeizarkronika (ap 1150.) ar savu brīnišķīģo legendu un laicīģu stāstu maisīģumu, pfalfa Konrada „Rolanda dzeesma“ (ap 1170.), tā paša

laika pfalfa Lamprehta „Aleksandra dzeesma“ apzīmē jau pāreju uz brunneeku kārtas kristīgi-laicīgo, resp. brunneecīgo galma dzeju.

Tagad mums vēl ilgāki jāpakavejās pee garīgām lugām dažādās zemes valodās.

Pee paganības dzīves parādēm, kuŗas visvecākā baznica apkaŗoja viskarstaki un asaki, peedereja teatraliski uzvedumi. Tikai pēc tam, kad izrādījās, kā pilnīgi ne-eespējams tautas masas no skatu lugu preekeem pavisam atradināt, noņēmas tautas vajadzības pēc tādām izpreecām apmeerināt un lai pee tam jaunās ticības labā rikotos, tad atļāva kopš XII. gadsimteŗa garīgās latiŗu valodas veetā pee uzvedumeem dažādās zemes valodās. Sis „Zeemsvētku lugas“, „Pasiones lugas“ un „Leeldeenas lugas“ jeb „Garīgas lugas“ Vācijā — uzstājas Itālijā kā „Evangēliji“, kā „Tēlojumi“ — Reprezentācijas — (representazioni) un „Garīgas komedijas“ (comedie spirituali), Spanijā kā „Autos“, Francijā kā „Misteriju lugas“ (mystēres), Anglijā kā „Brīnumu lugas“ (miracle plays). Veelas pamati, uzveduma papēmeens, kā lugu āreene, bija gandrīz visur tee paši. Pat zināma tradicionēla skatuve izkopās, rādīdama trijēs stāvēs citu pār citu debesi, zemi un elli. Bija drīz Jaredz, ka reiz modinatā tautas teeksme pēc tādām izpreecām neļaujas apspeestees, un garīdzneecība (klerus), no senlaikeem cenzdamās darīt pestišanas brīnumnotikumus skatamus, sāka šī nolūka sasneegsanai peeķertees ļauŗu teeksmei. Bija teeŗam tik ārīgs dzīnulis vajadzīgs, garīdzneekus pakubīnat, svēto stāstu uzvēdumus paŗeem uzņemtees\*).

Leelās svētku deenās, īpaši pa zeemsvētkēem un leeldeenām, tika atteecīgee evangēliju stāsti baznicās mimiski uzvesti. No ņeem skatu uzvedumeem attīstījās, iz baznicās uz eelu, uz seviŗķu skatuvī pārceltas, pilnīgas garīgas skatu izrādes, kas gan eekŗķīgi caurum cauri patureja episko raksturu, bet ārīgi arveenu vairak ar spoŗumu un greznumu tapa izrikotas, tik leelīsku apmēru un tik daudz dalībneeku dabuja, ka garīdzneecībai bija jāņem palīgā drīz apkārt klejotāji kumedīŗu rādītāji, drīz ļaī pilsētās un ceemōs. Tādā kārtā ļauŗu īntrese pēc ņim skatu izrādēm peeņēmās līdz kaislīgai līdzdalībai. Un ņee garīgee teatra uzvedumi ar viduslaiku raksturu tapa peeķopti līdz pāri par XV. gadsimteni, Spanijā līdz pāri par Lopes de Vega laiku un Bavarijā zem nosaukuma „Die Oberamergauer Passionsspiele“ tee ir vēl ņodeen eeceenīti. Bet īstenais garīgo lugu zeedu laiks bija starp XIII. un XV. gadsimteŗeem.

### Garīdzneeku kronīku sacereŗumi.

Āri kronīkās tik pamazīt un gauŗi pārmainīja latiŗu valodu ar zemes valodām. Kā visa zinātne un literatūra, tā āri vēsture atradās viduslaiku pirmajēs gadsimteŗēs garīdzneeku rokās, ja pat viņa palīka vēl veenīgi viņu aizgādībā, kad jau citi spēķi atkal pee rakstu kopŗanas peedalījās. Un tā notīka tad, ka ņaurais mūku prāts, kas klosteru dībīnaŗanu un veicīnaŗanu un brīnumdarītāju svēto dzīvi kā ko jo svarīgu uzskatīja, ar tā laika fantastīsko uzskatu ļaucās, kuŗŗ teeŗāmību, dzīvi tik vistuvākēs apstākļēs apķēra, tanī tad, zināms gan, gāŗī un āsi deezgan. Āreŗā pasaules pazīŗa, zīŗa par pagātnī zuda ņai fantastīkā gan-

\*) Schack „Gesch. der dram. Kunst und Literatur in Spanien“. Pirmā daļa.

drīz pavisam. Viņu veetā stājās pasaku un brīnumu pasaule ar dažām pateesām un pareizām ziņām un vilceeneem. Garigee viduslaiku kroniku rakstītāji bija tādā kārtā episkeem dzejneekem tuvāk rada, nekā agrākā un sebakā laika vēsturēeki. Šo kroniku raksturigeē peemēri ir „Turpina Karja Leelā kronika,“ Roberta no Glostera (Gloucester) leelā „Anglijas rīmju kronika,“ normāņu rīmju kronika „Romans no Rollo un Normandijas hercogeem,“ kam peeslējās pulks darbu prozā, bet no līdzīga pus teiksmaina, pus vēsturiska satura.

Pēc šeem eevaditajeem, pārskatu devejeem aprādijumeem nu tuvojamees savam istajam tematam.

## **Brunneeci-galmiskā dzeja.**

### 1. Tās izcelšanās.

Ši dzeja dabon savu sākumu no arabju-maūņu (arabeešu-moūņu) galma-un mākslas dzejas. Jebšu no kristīgās pasaules šķirta, pat eenaidīgā pretstatā ar to, eemantoja tak garīgā Islama pasaule, kuŗa caur arabju eekaŗojumeem Spanijā un Sicilijā tapa reetumeem tuvinata, leelu apzinamu un neapzinamu eespaidu uz Eiropas tautu kulturattistību. Arabjeem bija savā dzimtenē jau agri, sen pirms Muhameda sava dzeja, kas pee zinamas tematu veenmuļības caur formu mākslīgu dažādību spideja un darīja eespaidu. No ta laika, kad viņi, peeņemdami Muhameda reliģiju, kļuva par eekaŗotāju, pasaulvaldošu tautu, zaudeja viņu dzeja agrako teešo raksturu, tapa pārsvarā galma un mākslas dzeja, bet palika zem Bagdades kalīfu, kā arī Ommejadu zaudzības Kordovā, Spanijā, par arabju kulturas galveno momentu.

Ta paša laika arabju darbi zinātnē, uz matematikas un astronomijas, dabaszinātņu, filozofijas un filoloģijas, vēstures rakstības lauka balstījās uz greeķu preekš-ēju un paraugeem, uzglabāja pasaulei labu daļu no greeķu gara dzīves un senānes zinātniskas atziņas un pārspēja bez šaubām visu, ko tai pašā laikā kristīgā pasaule šinīs laukās bija pastrādājuse. Tā tad nāca, ka arabji un Spanijas mauri kļuva par reetumu zemes zinātniskeem skolotajeem.

Arabeešu dzeja darīja eespaidu veenkārt caur savu fantazijas kvēli un savu pasaku veelu raibo dažādību, otrkārt caur dzejas formu mākslīgo izkopi uz laicīgas literaturas izcelšanos pee viduslaiku Eiropas tautām. Starpneeciba notika vispirms Spanijā, kur arabeešu-mauru un kristīgā pasaule kopš IX. gadsimteņa par spīti viseem kaŗeem pee izdevības meerīgi satikās. Bez tam palidzeja arī krustakaŗi šo arabeešu literaturas eespaidu veicināt.

Zem neskaitameem arabeešu dzejneeku vārdeem spideja līdz VII. gadsimtenim Schanfara un Amrulkais it sevišķi. IX. gadsimteņa sākumā krājā liriķis Abu Tammam tā sauktu „Hamāsa“, arabeešu varoņdzeesmu krājumu, kuŗā vēl vecā vīrestības, kvēlošas mīlestības, vec-arabeešu veesturības dzeja pārsvarā. Galmdzejā meistari bija X. gadsimtent Ibn Dorreid un Matanabbi. XI. gadsimteni nodibināja Hariri no Basras makamu dzeju („Abu Seid'a no Serug'as pārvērtības“). Arabiski „makāme“, vēsturiski dzejojumi, stāsti īpatnīgi mākslīga, pus dzejiskā formā, vācu valodā no Fr. Rūkerta (Rückert) meistariski atdzejoti. Sekošajam laikam peedereja pasakas „Tūkstots un veena nakts“ un varoņu romans „Antara“.

## 2. Bruņneecīgi-galmiskās dzejas raksturs un izplatījums.

No krusta karu laika stājās bruņneeku kārta, kas no leņķu, klašu sistēmas romāņu un ģermaņu zemēs arveem vairak attistījās, preekšgalā. Baznica palika vēl veemēr savā greznībā un varā, bet bruņneeciba eecinija tai blakus augstu nozimi un pašas garīgu dzīvi. Bruņneecīgais gars saveenoja kristīgās ticības uzskatus nešķirami ar pasaules preecu — pasaules preekeem un ciniņu preecibu. Pa tām starpām pacēlās no valdīgas, eeroču vicinatajas un bagatas muižneecības politiskas eekārtas it visur ipatnīga kultura, kas (pretstata) pret garīgo balstījās uz tautiskeem elementeem, pasākumeem. Kaut arī bruņneeku kārtas uzskati, eerašas un paradumi no Skotijas līdz Spanijai savā starpā daudzkārt rada bija, kaut arī krusta kari, pee kuņeem peedalījās visu zemju firstigee un bruņneecigee karotaji, izsauca, radija vēl stipraku kopības apziņu, tad taču bruņneeku kārta nevareja līdzīgā mērā no tautiskas dzīves noslēgtees, kā to darija garīdzneeciba.

Bez augstakās, mācītas izglītības, bet tomēr ne bez izglītības, caur modru raksturu un savas dzīves bagatību poetiski juzdama, radija sev feudālā muižneeciba tādu kārtas dzeju, kas bij episka un līriska un dabiski visur iz apkārtejas dzīves smēla un ņēma atsevišķo zemju dzīvās valodas par eeroci. Drīz bija bruņneecīgā dzejā apdzeedat savu pašu dzīvi, bruņneecīgus varoņus un darbus, — tad ta kļuva episka, drīz bij aprakstīt savas pašu jūsmas, it īpaši suminat pēc kārtas peederošo seeveešu ceenību, seeveešu kalpību, seeveešu kultu, — tad ta kļuva līriska. Pilnīgā naitatē pārnesa šī dzeja savas pašas laika, savas pašas apstākļu un jūsmu mēraukļu uz savas veelas dažādību. Bruņneeciskais eps un miles līrika bija tā tad tās divi formas, kuņās viņa visaugstako sneedza. Tā ka epi (vidusaugšvācu aventiure, no vidus latīņu aventura, no advenire, fr. aventure, no avenir, notiktees, vācu Abenteuer) tapa dzīvi preekšā celti un reti lasiti, miles dzeesmas un līriski dzejojumi visnotal dzeedati, — tad bruņneecīgai dzejai, salīdzinot ar garīgo, bija leelaks svaigums, leelaka modrība un teeša uzskatāmība un par visām leetām eespajds uz allaž jaustro publiku.

Kristīgi-bruņneecīgā dzeja bija pār pus Eiropu izplatīta, tak palika Spanija, deenvidus- un zecmeļa Francija, Anglija, Vācija viņas iste-nās zemes.

### Spanija.

#### Studiju līdzekļi.

L. Clarus: *Gesch. der Span. Literatur im Mittelalter*. 2 sējumi. 1846. — Ticknor: *Gesch. der schönen Literatur in Spanien*\*)... Deutsch mit Zusätzen hsgb. von Julius. 1. sēj. Leip., 1852. — Don Jose Amador de los Rios: *Historia critica de la literatura Española*, 1861. — Comte de Puimaigre: *Les vieux auteurs-castillans*. T. I. et II. Paris, 1861. — Carolina Michaelis: *Romancero del Cid* (por Corolina Michaelis). Leip., 1871. — Baret: *Hist. de la littérature espagnole*, 1873. — Mila y Fontanals: *De la poesia heroica-*

\*) Kreevu tulkojums no angļu valodas Стороженко 1883; franču tulk. no Magnabal'a.



popular castellana. Barcelona, 1874. — Dozy: Recherches sur l'histoire et la littérature espagnole pendant le moyen âge. 2 sējumi. Leidenē, 1881.

Dažas ziņas par spāņu tautu un valodu.

Pirms Spānijas iekarojuma caur romiešiem tur bija fenīciešu, kartagešu un grieķu kolonijas, bet zemes pirmiedzīvotāji, kantabrieši zeemeļos un ibērieši deenvidos runāja sevišķu valodu, tak no kuņas nav gandrīz nekādas pēdas atlikušas, lai gan dažām ibēriešu ciltim, kā piem. turdetāņiem, kas apdzīvoja deenvidus Andaluziju, pēc romiešu iecibām, bija rakstīti likumi un tautiski epi. No ibēriešiem, kas iztājsija kartagešu armijas lelu daļu, uzglabājušās dažas naudas (monetas), bet no kantabriešiem, kas ilgi karoja ar romiešiem zem Augustus un pēc tam atvilkās Pireneju aizās atpakaļ, ir daži tautas dzeesmu gabali uzturejušies. Ķeltu eespešanās Spānijā, kuņi eepēja zemes vidu un sajuakdamees ar ibēriešiem izcēla ķeltibēriešu cilti, palika bez eespaيدا uz valodu, jebšu teem bija savs pašu alfabets, kuņa pēdas eeraugamas uzrakstos uz greesteem akmeņiem, metaleem, traukiem un medaļām. Latīņu valoda kļuva ātri par valdošu šai zemē. Eezīejamakee romiešu rakstneeki, kā: Seneka, Marcialis, Lukanus, Silius, Kvintilianus, Kolumella, Florus, Pomponius Mela bija tapat spāņi, kā ķeizars Trajanus un latīņu-spāņu basnīcas rakstneeki: Ildefons, Izidors, Bamba, Pelagus. Vakarū goti, kas eekaroja V. gadsimteņa sākumā Spāniju, bija vishumanakee no visiem barbareem, kuņi pa tautu siņas laiku pārplūda Eiropu. Viņi labprāt eepēja eerašas, pat valodu no viņu uzvaretām tautām un eevada tik maz vārdu no militardzīves.

Kad arabeši eepēja Spāniju, tad zemes valoda bija jau tiktāl konsolidejuses, ka pilnīgi svešu elementu eespešanās tani nekādu stipru eespaيدا nevareja dabūt, kā arī nekādu eespaيدا ne-eeguva uz kantabriešu peenāciju sevišķas valodas attīstību, kuņi eepēja pee viņu zemes peeslejošos reetumu Pirenejus un no spāņu eesiem tapa saukti: vascos, vascongados (no vasco, cilveks), bet no franču eesiem par baskeem. Ši ciltis, kas vēl tagad skaitā 600,000, dzīvo Spānijā pee Biskajas (Viskajas) jūras līča un kādā Navarras provinces daļā, tad Francijā Bejones un Moleonas apkārtnē (skaitā 200,000), ir uzglabajuse savu valodu un savu patstāvīgu, oriģinālu literatūru. —

Kā jau teicu, latīņu valoda kļuva ātri par valdošu Spānijā; bet nebija vis ta latīņu valoda, ko mēs mācījušies skolā. Ta latīņu valoda, kas dereja par pamatu romāņu valodām, nav vis Cicerona valoda; ta ir prasto ļaužu runātā valoda: lingua rustica, vulgaris, sermo plebejus. Sevišķs žargons no tās ir sermo castrensis, nometnes, zaldatu valoda. Mums nav no tās nekādu pilnīgu rakstu peeminekļu iz republikas un ķeizarvalsts laikeem, tak mēs atrodam no tās pēdas pee Plautus, pee grammatīķiem, eerakstos, sevišķi tautu siņas rakstos un tajos no VI. un VII. gadsimteņa. Šī valoda atrodam daudz vārdu, kas literatūras valodā nav leetoti, kuņi tās veetā ir sinonimi; romāņu valodas izceldamās, skolas un izglītības panīkšanas laikā, nepeesavinajās vis rakstu, — bet tautiskus zīnīmus. Blakus rakstneecībā leetojameem vārdeem: equus, proelium jeb pugna, hebdomas, os, oris, mutare, caput, tapa jau republikaniskā Romā leetoti: caballus (cheval), battalia (bataille), septimana (semaine), bucca (bouche), cambiare (changer), testa (tête) u. t. pr.

Jau Plautus labprāt pārvērs verba passiva eekš activa. Merovingu laika ziņās (urkundēs) atrodam visus romāņu izlokšņu pamatus: kazus sajakumu, pārmaiņu, kas vēlāk noveda vaj nu pee viņu izšķirības pilnīgas iznīcināšanas, vaj tikai pee divu kazu izšķiršanas: casus rectus un casus obliquus. Leeto prepozīcijas kazus veetā, definito un indefinito artikulu; laikvārdu locījumā ņem virsroku perifrastiskā forma, futurums pee malas stumts (jau republikas laikā leetoja konverzacija habeo dicere dicam veetā; no tam fr. dir-ai, ital. dir-ò u. t. pr.); zilbes, kas stāv aiz akcenta, vājina, sakot: oclus (oculus), articlus (articulus), vagua (vacua), mascel (masculus), barbar (barbarus) u. t. pr. Bet vēl pirms romeēšu ķeizarvalsts krišanas parādījās atsevišķās provincēs latiņu sarunas valodā neveenadības, tā ka jau svētais Hieronimus saka, ka latiņu valoda pate et regionibus quotidie mutatur et tempore. Šim neveenadībām latiņu sarunas valodā nācās tagad, pee daudz ģermanu sakņu peesavinuma, radīt sekošas valodas, kā: italeešu, spaneešu, provansaleešu, francužu, rumāņu, reto-romāņu un kuco-vālachu.

Spaneešu valoda eeņem pēc tuvuma, vistuvākās radneecības grada ar latiņu otru veetu, jeb ta stāv pat latiņu valodai tuvāk nekā italeešu. Pirmās spaneešu valodas pēdas aizrāda pēc valodneeku uzskata uz VIII. gadsimtena pirmo pusi. Visvecākais uzglabajees spaneešu valodas peeminekļis eet atpakaļ uz 1155. gadu. Tas ir Avilas pirmraksts (urkunde). Basku valoda ir palikuse bez eespaida uz spaneešu valodas attīstību. Vācu elements ir tāni drusku stipraks nekā italeešu valodā. Arabeešu eekaņojums deva, zinams, daudz vārdu, kas tad palika pār spaneešu īpašumu. Spaneešu valodā ir trīs galvenas izlokšnes: kataloneešu jeb limuzīneešu, kuņa stāv tuvāk provansaleešu izlokšnei un uzrādija citkārt bagatu literaturu, galiseešu un kastīleešu izlokšne, kuņa beidzamā kļuva kopš viduslaiku beigām par vispārīgu literaturas valodu. Pa spaniski runā vairak kā 17 miljoni cilveku Eiropā un vairak kā 44 miljoni Amerikā. Spaneešu valoda izcēlusēs no latiņu un stāv šij tuvāk nekā italeešu.

### Zinatniskas kulturas pasākumi Spanijā.

Pirms arabeešu eekaņojuma stāveja zinatniskā kultura Spanijā uz it augstas pakāpes. Izidors no Seviljas bija varbūt visizglītotākais sava laika vīrs. Ceenita provinciala dēls iz Kartāģenas, no sava vecakā brāļa Leandera, Seviljas biskapa, uzaudzinats, tas eeņēma pēc šī biskapa sēdekli. Laika beedri to uzskatīja kā zinatneecības un runatnības brīnumu. Viņa eevērojamākais darbs „Etimoloģijas“, pee ka tas visu mūžu strādāja, satur 20 sējumus jeb grāmatas. Ta ir visu zinatņu enciklopedija, kuņa katra nodaļa sākās ar vairak jeb mazak pārdrošu terminu etimoloģiju. Daži peemēri: litterae esot sa-īsinums no legiterae quod iter legentibus praestent vel quod in legendo iterentur; apes dictae vel quod se pedibus invicem alligent, vel pro eo, quod sine pedibus nascantur. Der peevest — peeminet šo 20 grāmatu saturu, lai redzetu vīsa ta laika zinības-zināšanas aptvaru, aptvarsmi. Pirmās trīs grāmatas 7 svabadām mākslām peešķirtas; 4-tā medicīnai; 5-tā likumu izskaidrošanai un īsai vispārīgai vēsturei; 6-tā apskata bibeli un grāmatas; 7-tā debess hierarchiju; 8-tā baznicu un zektes; še ir runa par filozofijas skolām, zibillēm, mageem-zintneekeem un paganu deeveem;

9-tā par valodām un tautībām; 10-tā satur tik dažādu vārdu atvasinumus; 11-tā runā par cilvēku, 12-tā par kustoņiem; 13-tā par pasauli un tās daļām (debesi, gaisu, vējiem etc.); 14-tā par zemi; 15-tā par pilsatām un būvēm; 16-tā par akmeņiem, peeminot to slepenos spēkus; 17-tā par lauk-kopību; 18-tā par karu un rotaļām; 19-tā par kuģniecību, namu — ģimeni; 20-tā par ēdeenu, dzēreenu, nama rīkiem.

Visa šī isti neveiklā kompilācija-savārstījums no pagānu un kristīgo autoreem bij ēceenīta vidus laikos kā svarīgs gudrības avots un sevišķu popularitāti baudīja Seviļas Izidors ar savām „Ētimoloģijām“ Anglijā.

No Izidora teoloģiskiem rakstiem gribu peeminēt „Trīs domizteikumu grāmatas“ („Sententiarum libri tres“). Ta ir dogmatikas un morales mācības grāmata, sastādīta no ēceenītu autoru izteikumeem. „Dažas svēto rakstu allegorijas,“ kurās izskaidro Vecās derības personu allegorisku nozīmi un Jaunās derības līdzības, un vēl viņa raksts „Pret zīdeem“, kas tapa agrī citās valodās pārtulkots. Seviļas Izidors mira 636. gadā.

Izidora-enciklopedista raksti ir no svara ne veen atteecībā uz nākamām paaudzēm, bet arī tapēc, ka viņi rāda augsto zinātniskas kultūras stāvokli Spanijā salīdzinot ar to Gallijā un Italijā. Jebšu šij kultūrai bija lecekļu\*) raksturs, tad tomēr VII. gadsimtenī Spanijā izkopās, iztaisijās zināma mācītu bīskapu skola, kas pilnīgi neatsacījās no antīku domu tradīcijām. Bet dažu duču latīņu-spāņu baznīcas garīdzneeku jeb rakstneeku dziļā zinātniecība neiztaisija vis zemes vispārīgo kultūru un arābešu eekārojums darija arī še šij zinātnes lecekļu auglībai galu.

VII. gadsimteņa beigās un līdz VIII. gadsimteņa pēdejiem gadu-desmitiem bija Gallijā, tik kopš ne-ilgi toreizejās izglītības preekšgalā stāvošajā zemē, veenīgās literāriskās darbības veetas — klosterī; veenīgais peekopjamais literāturais veids — svēto dzīves apraksti, kam bija, ka jo, kāda vēsturiska nozīme, bet literāturais vēsturēkam eedvesa maz intereses.

Produktīvie cilvēces spēki bij uz kādu laiku, kā likās, tizli tapuši un pa visu VII. gadsimteni bija Vakar-Eiropa nogrimuse dziļā garīgā meegā; zinātniskas tradīcijas uzturējās tik vēl uz britiskām salām, Irījā un Anglijā. Ar zinātni un dzeju nodarbojās tik tālajā Britānijā un pa daļai Italijā. Pee šiem dēstekļiem greezās arī Karlis L. pēc palīgeem.

### Preekšmeta eedalījums.

Spāņu literāturais sākuma periods sakrīt divi daļās. Pirmaj daļai peeder tiri tautiskie dzejas un prozas peeminekļi no visvecākiem laikiem tuvu līdz Karļa V. valdībai (1519—1556); pee otras daļas peeder pakārdarījumu epochas peeminekļi, kad zem provānsāļu paraugu eespaīda spāņu literātura sāk, vairak jeb mazak, no tautiskā gara attālinātees. Šis abas daļas kopā iztaisa to garīgās dzīves periodu Spanijā, kurā (t. i. periodā) parādas visipatnīgākās un visraksturīgākās spāņu literāturais pazīmes, kas caur to līdz šai deenai uzglabatas.

Pirmajā šī pirmā perioda daļā atrodam to spāņu literāturais peeminekļu sākumu un raksturu, kuri bez šaubām izauguši uz tautiskās zemes un it ne-aiztikti palikuši no sveša eespaīda, tās ir vispirms

\*) siltumnicu

romanses, kas iztāisa spāņu burtneecību. Tām seko memoari, kronikas, epos „Cid“, bruņneeku romāni, tautiskās-literatūras drāmas u. t. pr., ar vārdu, tā sauktā grāmatu-literatūra. Šis pirmais periods apņem spāņu literatūru no viņas rakstības sākuma līdz pirmajai Karļa V. valdības pusei, līdz Servantes piedzimšanai (1547), jeb no XII. gadsimta beigām līdz XVI. sākumam.

## Visvecākā spāņu tautas dzeja.

### I. Romānes.

Pirms rakstneecības jeb grāmatu literatūras attīstījās Spānijā pārsīdīga populāra literatūra, kurā izplūda no tās entuziasma, kas apgāroja visu spāņu tautas masu. Pēc šīs literatūras ražojumiem pēdējā vispārējā romānes jeb krāsaini aprakstītajā un liriskā dzejā kopš visvecākajiem laikiem; jo vispirms parādījās dzeja reālos romānos, ballādu un ne mytu formā, kā pēc skandināviešiem un latviešiem-aistiešiem-baltešiem, slaveem . . .

Pašā Spānijā nostiprinājās domas, ka spāņu romānes esot pakāpinātinums krāsainai un liriskai arābiešu dzejai, kurā tik ilgi visā deenvidus Spānijā valdīja, un ka šo romānos forma pastāveja austrumos arābiešu pasaulē jau pēkš Muhameda piedzimšanas. Tā atrod tad pēc dāžiem literārvēsturēkiem\*) šīs domas izplatītas un pat Mokdemben-Maarefs, kas dzīvoja X. gadsimtenī, top par tās romānos formas atrādeju minets, kurā parādījās pirmie spāņu tautas ražojumi. Tā tad lasāms arī pēc A. Sterna: „Hatte die provançalische Poesie ihre künstlichen Formen den spanischen Arabern zu verdanken, so übte die Kultur und Dichtung der Mauren naturgemäss einen noch viel bedeutenderen Einfluss auf die christlichen Spanier aus, welche seit dem XI Jahrhundert im Vorschreiten begriffen, von den Königreichen Aragon und Castilien aus das spanische Land nach und nach zurückeroberten. Die fortwährenden kriegerischen Kämpfe und abwechselnd friedlichen Berührungen mit den Mauren brachten den gemeinsamen Gebrauch gewisser Formen hervor. Den Mauren entlehnte die älteste spanische Volkspoesie ihren naiv und prächtig erzählenden Ton, der in Tausenden von Romanzen namentlich in den berühmten die Stelle eines nationalen Epos vollständig vertretenden „Romanzen von Cid Campeador“ angeschlagen ward. An die Volksromanzen schloss sich dann die ritterliche Kunstdichtung an, das „Gedicht vom Cid“ (etwa um 1150) eröffnete dieselbe.“

Bet visi šie apgalvojumi atrod maz apstiprinuma. Jau Argote de Molina savā „Discurso sobre la Poesia Castellana“ eekš „El Conde Lucanor“ (Graf Lucanor, Madridē, 1575, 92 fol.) pērādījis, ka spāņu romānos pantmērs īsts spāņu un spāņu valodā tas esot agrāk sastopāms nekā kaut kādā citā no visjaunākām valodām un ka tikai latīņu valodā tam esot tā grācija, veegliba un dzīvība, kas iztāisot raksturisko spāņu ģenija īpašību. Pēc tam Argote de Molina rauga pērādīt, ka spāņu romānos pantmērs esot tas pats, kas astoppēdu vārsnumērs, kurš greeku, latīņu, itāliešu un franču dzejā pēekopts. Tak veenīgais pēemērs, ko viņš pēeved kā savas tēzes pēerādījumu, ir Ronsara odas, kurš toreiz Francijā stāveja eufuistiskās (euphyistiskās) slāvas augstumos. Tak

\*) pēc Zotova, Sterna u. c.

Ronsara odām (Odes de Ronsard, Paris, 1573, T. II, pp. 62, 139) nav nekas kopīgs ar brīvību un enerģiju-sparu izdvesošām spaneešu romansēm. Pantbūve, kas visvairāk veco spaneešu romansu vārsmmūeram tuvojas, bez vislētākās vēlēšanās, šim pakaldarit, atrodas veco franču Fabliaux ne leelā skaitā, Chaucer'a „Slavas tempļi“ un dažās Valter-Skotta dzejoļos.

Tā jeb citādi, nākās grūti, šiem aprādījumeem nepeekrist, kas preekš daudz vairāk kā 300 gadeem no Argote de Molina, visacīgākā no visēem vecēem spaneešu kritiķēem taisīti, ka romanses tīri spaneešu dabas īpašums un ka visvecākās no tām uzglabājušas pagātnes peemiņas un par pamatu derejušas veco kastileešu stāstu leelai daļai, ko tad ķēniņš Alfons izleetojis savā vēsturē.

Ne-eeverojot visu to, ne-eeverojot Argote de Molina's pamatīgos pētījumus un aprādījumus, uzstājās notecejušā XIX. gadsimteņa sākumā Konde ar savu teoriju, kas atkārtu jau pazīstamās vecās domas, proti, ka spaneešu romanses tai veidā, kuŗā tās uz mums pārnākušas, esot pakal-darijums stāstošai un liriskai arabeešu dzejai, kas pa daudzēem ga-l-simteņēem bij izplatīta visās Spanijas deenvidēs, un ka pat spaneešu romansu forma esot no arabeešēem un Arabijas austrumēs jau pastāvejuse tanī laikā, kuŗš, ne veen gājis pa preekšu mauru eēnākšanai Spanijā, bet ari Muhameda uzstāsanai\*). Rokrakstiskā preekšvārdā tam krājumam, kuŗam nosaukums „Poesias Orientales traducidas por Jos. Ant. Conde“ tas izsakās vēl noteiktāki, ka „mūsu kastileešu romansu un segidiļļu pantbūve ir precīzs pakaldarinums arabeešu vārsmu būvei, jeb pēc šīs parauga“. Seguidilla ir (pamazinums no seguida, sekojums, muzikaliska fuga, seguir = lat. sequi, sekot) īpaša spaneešu dzeedama dzeesma strofēs n'četrām pārmaiņus septiņ- un peeczilbigām assonejošām vārsmam ar deju 3/4 taktā un gītares jeb kastapetu pavadījumā. — Joprojam Konde peemetina: „Desde la infancia de nuestra poesia“ — „kopš mūsu dzejas bērības mēs taisījuši pantīņus pēc vārsmu mēra, kuŗš pee arabeešēem bija leetots jau pirms korana iznākšanas“. Un 1818. gadā saka viņš to pašu Tiknoram: „Desde la infancia de nuestra poesia, desde los tiempos en que solo sabian escribir los monges y los obispos, tenemos versos rimados segun las reglas metricas usadas por las Arabes desde tiempos anteriores al Alcoran.“ Ta ir Kondes teorija, kas no daudzēem peepemta, starp teem ari no A. Sterna un Vladimira Zotova.

Jebšu vēsturiskā ideja šij teorijai pa daļai par labu runā, tad tomēr ir ļoti svarīgi, smagi sverošī eemeslī, tai nepeekrist. Pee arabeešēem-maureem zeedeja gandrīz tikai lirika, teem nepavisam nav romansu, balladu. Un jau pēc trīsdesmit gadeem uzstājās pret Kondes teoriju amerikāņu profesors Džoržs Tiknors, slavens spaneešu kulturas un literaturas pazīņejs. Jau pavasarī 1848. gadā bija viņa galvenā darba „Spaneešu literaturas vēstures“ visi trīs sējumi gatavi. Un William's Preskott's, tāpat teicams amerikāņu zinātneeks, rakstīja Tiknoram starp citu sekošo: „Ne tikai Eiropas zinātneeki (zinību viri), bet ari dzimušī spaneeši nemītesees, pee Jūsu grāmatas greestees kā pee vispilnīgākās un istakās spaneešu tautiska gara vēstures, ciktāl tas literariskās ražojumēs spogulejas... Tā ka Jūs literaturas materialus kārtojušī pēc leelām epochām, kuŗas nes gaišas raksturiskas pazīmes, tad Jūs esat ar tam darijušī uz lasītāja prātu gaišu eespaidu un garīgo tautas kustību

\*) Sal. „Dominacion de los Arabos“. Tom I, Prologo, pp. XVIII.—XIX. un p. 169 seq.

kopojusi ar tām pārmaiņām tās politiskā un tiklīgā stāvoklī, kuŗas nekā citādi nevarēja kā ar' uz literaturu darīt eespaidu. Jūs esat tik brangi izskaidrojuši kastilijas literatūras fundamentālo un visēvērojamāko pazīmi, — tās dziļi tautisko raksturu, kuŗam pateicoties, jeb kuŗa dēļ ta eepem pilnīgi sevišķu veetu starp Eiropas literatūrām, kuŗas nekad nav bijušas padotas tādeem eespaideem kā viņa. Visintresantakas tās Jūsu darba daļas, kur Jūs ee-ejat uz jautājumeem no vispārigas intreses, kā pr. p. jautājums par spaneešu tautas-romansem, kā arī tās nodaļas, kuŗas peešķirtas Lopes de Vega, Kalderona un sevišķi Servantes karakteristikai\*).

Tiknora grāmata iznāca veenā reizā Ņū-Jorkā un Londonā 1849. gada beigās, nodibināja uz reiz saceretāja slavu un eepēma to rakstu rindā, kas spaneešu literatūras vēsturei veltīti, pirmo veetu. Vislabakee spaneešu literatūras pazīneji Eiropā, kā: Ferdinands Wolf's, Ford's, F. Schall's u. c. pagodināja to ar glaimīgām recenzijām. Citi rakstija saceretajam jūsmīgas vēstules, tā ipaši jau ļoti vecais, bet garīgi jaunais un kā vācu dzejneeku romantikas skolas atzīstamais galva, Ludvigs Tieck's, rakstija: „In meinem Leben habe ich nicht wenig spanische Bücher gelesen und besass die Dreistigkeit, mich unter die Kenner spanischer Literatur zu zählen, aber Ihr Buch hat mich völlig beschämt, da ich aus ihm viel für mich total Unbekanntes erfuhr. Insonderheit neu und belehrend scheinen mir diejenigen Capitel zu sein, welche den spanischen Volksromanzen gewidmet sind...“

Romanses nav arabeešu dzejai pakaļdarinātas, bet ir pašu spaneešu originala, tautiska dzeja.

Tas ir Tiknora pētījumu iznākums. Viņš saka: Pateesi visvecākās Spanijas romanses nenes pee sevis nekādas pakaļdarītas literatūras zīmes. Preekš it neveenas no tām nav līdz šim arabisks-arabeešu originals atrasts; neveenā no tām mēs neatrodam ne veselus teikumus — pasažas, nedz kaut kādas veselas frazes, kas būtu aizņēmas — patapinātas no arabeešu dzejneekem. Taisni otrādi, brīvestība, spars, kristīgais gars un bruņniecīgā uzticība, ar kam tās apdvēstas, leccina tādu originalitāti un patstāvību, ka grūti ticams, ka tām varetu būt kautkāds peenākums pret spožo, bet izlutināto tās tautas literaturu, ar kuŗu spaneeši nemitīgi kopš tās parādīšanās Eiropā un pa daudzēem gadu simteņēem dzivoja eenaidā. Tādā kārtā, savas ipašas dabas dēļ vajaga šim romansem būt originalām tai mērā, kādā katra cita jaunlaiku dzeja; sevi pašās tās satura peerādījumus preekš tam, ka tās Spanijā izcelušās un ka tām visas ipašas dzimtenes zemes pazīmes. Ilgi pēc savas pirmās parādīšanās tās stūr-galvīgi uzglabā sevi veenumēr tos pašus tautiskos elementus, tā ka it taisni līdz Granadas krišanai neveenā pašā no tām mēs ne-atrodam ne maurisku toni, ne maurisku saturu, ne mauriskus notikumus, afferas, ar vārdu, neko, kas dotu teesību preekš tās hipotezes, kā kad šis romanses būtu arabeešu civilizacijai vairak pateicības paradā, nekā jebkuŗa cita spaneešu literatūras daļa.

Teesam, nav nekāda eemesla austrumās jeb vēl citur kur, spaneešu romansu formas meklet. Viņu metriskā būve ir tik veenkārša, ka bes-pūlem varam ticēt, ka ta pate no sevis parādījās, tiklīdz tikai no tautas

\*) Sal. viņa Tiknora darba recenziju eekš „North American Review“, 1850.

tapa sajusta vajadzība pēc dzejiskas runas. Viņas sastāv no astoņzīlbigām vārsēm, kas tikpat veegli saveļamas kastīleesū, kā citās izloksnēs; preekš vecajām romansēm ir šī forma vēl veeglaka tamdēļ, ka tanis vārsmu pēdu skaits katrā vārsē ne visai stingri top eevērots. Reizām, lai gan reti, top šis romanses nodalītas stancā jeb strofā pa četrām rindām. Tās tā sauktās redondīļas (no redondo = lat. rotundus, apaļš; spaneešu un portugaleešu vārsmas forma), kuŗās, kā arī visjaunākās dzejas stancēs, otrā vārsma ar ceturto un pirmā ar ceturto katrā strofā saskan, rīmejas\*). Viņu raksturisko īpašību, to veenigo, kuŗu tās visleelakai spaneešu dzejas-ražojumu daļai sneegušas un kuŗu mēs neveenā citā literatūrā ne-atrodām, var par īsti nacionalu turet un tā tad tai vajaga būt sevišķai nozīmei spaneešu literatūras dzejiskas attīstības vēsturē.

Tā tad visvecākajās spaneešu romansēs nav visnotal imitatīvas literatūras raksturs pamanāms. Romanse ir galvenā formā un proti vis-izplatītākā nacionalajā spaneešu dzejā un veenīgā nacionalo spaneešu ražojumu dzejas forma. Viss tas, kas pr. p. pee leišēem un latveešēem dainu formā, pee slaveem, kreeveem byļinas, vēsturiskas dzeemas un garīga pantiņa jeb domu-teikuma formā atrod izteiksmi jeb, kas pee beidzamajēem daudzkārt pantiņu formā pavisam neizteicas, kā īpaši literariski jeb grāmatu sūžeti, kas nav varejuši tautā eeveestees, — viss tas atrod izteiksmi Spanijā romansē, pēc aptvara ne-leelā dzeesmā, kas episka pēc satura, puslīriska pēc formas, kuŗai ir ļoti ērta un steepjama metriska šēma. Romanses vārsma pastāv no astoņām zīlēm, bet šis var pamazinatees līdz sešām un paplašinātees līdz deviņām jeb desmit zīlēm. (Sal. ar latveešu dainu pantmēru.) Precizā, skaņīgā rīme, atskaņa, kuŗa top caur spaneešu valodās muziku visai atveeglināta, teek labprāt leetota, bet ta nav nebūt tik vajadzīga un pa leelakai daļai tās veetā stājas peeskaņa-asonanse, kas tapāt nav tik visai vajadzīga. Vārsmas ir reizām līdz pusei ar asonansēm jauktas, bet reizām un vairak tās bez atskaņām, saskaņām.

Tak īsti tautiskā īpatnība romansēs, kuŗa uz spaneešu tautisko episko ražojumu leelu daļu bijuse no eespaidā, — ta ir aba asonanse, līdzskaņa jeb peeskaņa, saskaņa, kas iztaisa viņu poetiskās attīstības vēsturē svarīgu apstākli. Assonanse ir savada nepilnīga rīme, saskaņa, kas uz patskāni (vokalu) aprobežojas un sākās no tās zīlbes, kuŗai vārsmā pēdejaais akcents. Tādā kārtā šī aprobežojas reizām uz pēdejo zīlbi, pr. p. feróz un furór, bet reizām ta sastopama preekspēdejā zīlbe, pr. p. kása un abárca, ja pat trešajā no gala, pr. p. infámia un contrária. Tās visas labas asonantes, tāpat pr. p. mál un desleál, voláre un cacáre ir labas rīmes, consonantes. Joprojām, asonanses ir kas videjs starp mūsu vārsēm bez atskaņām un ar atskanām. Māksla, viņas leetot, ir ļoti veegla kastīleesū valodā, kuŗai ir vokaļu (patskaņu) pārpilnums, kam arveenu ir nepārmaināma izruna, tā ka vecās romansēs daudzkārt veena un ta pate asonanse eet caur visu dzejojumu, lai tas iss lai gaŗš. Tak neskatot uz tam, romansu forma ir tik veenkārša, ka Sarmiento pat uzņēmas peerādīt, kā spaneešu proza līdz XII. gadsimtenim daudzkārt zināms ne-apzinotees — tapa rakstīta astoņzīlbigās asonansēs. (Poesia Española, Madridē, 1775). Un Sepulveda XVI. gadsimtēni pārcēla svarīgus vecu kroniku gabalus šai romansu vārsmu mērā, tik ar neecīgām pār-

\*) Sal. Renjifo, „Arte Poética“. 1727, p. 15 sequ.

maipām originalu frazeoloģijā (sal. Romances, Antverpenā, 1551). Šee divi fakti neapstrīdami peerāda, ka starp parasto spaneešu prozu un pirmatnīgo spaneešu vārsmas formu tik ļoti necīga starpība. Ja pee tam vēl tautisko rečitativu peeminam, pēc kuŗa romances dzeedaja un vēl šobaldeen dzeed\*), un tautiskās dejas, no kuŗām viņas tapa pavadītas, tad nešaubīgi parleecinamees no tam, ka spaneešu romances forma tāpat savas izcelšanās pēc ir tautiska, kā viņu raksturošā assonanse un ka šī forma praksē ir ērtaka, nekā katra cita tautas dzejas forma vecā un jaunā laikā\*\*).

Šī dabīgā metriskā forma bija kopš visattālākiem laikiem eeceenīta. No romances tā ātri pārgāja uz citeem tautiskās dzejas zareem, sevišķi uz lirisko dzeju pāri. Vēlākā laikā istā spaneešu drama pa leelai daļai uz tās dibināta, bet pirms XVII. gadsimteņa beigām tapa sacereti vairak dzejoļi romansu metrumā, nekā jebkādā citā Spanijā leetotā metrumā. Lope de Vega izsacījās, ka šis vārsmu mērs preekš katras dzejisku ražojumu šķiras noder, pat preekš ļoti nopeetnām. Viņa spreedums bija preekš viņa laikabeedreem likums un ir mūsu laikā attaisnots caur šīs sevišķās vārsmu formas izdevušos leetošanu garš episkos dzejojumos. Astoņzilbigā assonanse atrod tagad veetu visās spaneešu dzejas šķirās un tā ka viņa no paša sākuma bija sīs galvenais elements, tad var apgalvot, ka tā tikmēr pastāvēs, cikmēr tautiskā spaneešu ģenija originalas puses attīstīsees.

Dažas no romansem šai kastīleešu metrumā saceretas dzījā senatnē. Pat viņu vārds „romance“ (romanse) rāda, ka tās citkārt bija veenīgā dzejojumu šķira romaņu valodā Spanijā un ka tās tūlit uz spaneešu valodas izcelšanos sekoja. Tautas dzejai, kas apdzeedaja Sida varoņdarbus jau ap 1147. gadu, bija pēc visas varbūtības romansu forma. Bet ir grūti agrak kā ap XVI. gadsimteņa pusi atrast romances, kas kādam pazīstamam dzejneekam peederetu. Tiklab saceretaji, kā arī laiks, kad gandrīz visas šī perioda romances saceretas, nezināmi. (Te ir it tāpat kā ar mūsu dainām). Bet pa to starpu laika sprīdī no pirmā pantīņa parādīšanās Spanijā līdz tam laikam, kad romansu uzrakstīšanu tureja par pūliņu ceenīgu, bija kāds tūkstots dzejojumu dažāda leeluma un dažādas vērtes sacerets. Visa šī milzīgā dzejojumu masa, kas eekļuva eekš Romanceros generales un citos krājumos tāpa par atspoguļu vispārīgai garīgai spaneešu tautas fizionomijai līdz ar jūtām, kaislībām un dabu, raksturu kopā.

Pirmatnīgās tautas romances uzglabājās ilgi tik veenkāršu ļaužu, tautas, atmiņā, kas tās bija sacerejuši, un par viņu uzglabašanos pa daudzem gadusimteņeem jāpateicas tām intreseem un jūtām, kuŗas tauta veenmēr pret šeem ražojumeem loloja. Tapēc nevar tad viņu izcelšanās laiku, viņu sacerešanas laiku, ar peeteekošu varbūtību noteikt. Nemākslotee dzejojumi pārgāja no pa-audzes uz pa-audzi caur to ļaužu starpneecību, kuŗi tās patureja atmiņā, atkārhoja un viņu toni un valodu pārmainīja ar laika un notikumu pārmainīgeem uzskateem, par kam viņās runa bija.

Bet nav nekādu šaubu, ka mums ir zināms skaits tautas romansu, kuŗas ar veeglu pārmaiņu domas un melodijas veenkāršībā peeskaita-

\*) kā rapsodi Greeķijā dzeedaja Homera varoņu- un pārnākšanas-dzeesmas.

\*\*) Duran, „Romances Caballarescos“. Madridē, 1832. Prologo T. I. pp. XVI, XVII. un XXXV. Peezīme 11.



mas pirmatnīgām parādēm viņa tautas entūziasma, kuŗš no XII. līdz XV. gadsimtenim uzturēja, spirdzināja spaneešus to karā par dzimtenes brīvību un atsvabinašanu. Šīs romances, kā visnotal tautas dzeesmas, tapa dzeedatas Sierra-Morenas lejās jeb pee Duero un Gvadalkivira krāsteem, tai valodā, kuŗa turplikam kļuva par visas pussalas valdošo. Bet kūtrais žonglers (fr. jongleur no lat. jocolator), mēnestrels jeb menetrier (izrunā menetrijē; angl. minstrel, no viduslat. ministeriales, sākumā provansaleešu trubaduru apkalpotāji un pavadītāji, kas likās tik uz dzeedašanu, ne uz dzejošanu), kas viņš nemeerīgš laikšs no nama uz namu eedams, gabalu maizes mekleja, jeb bezbēdigais zaldats, kuŗš pēc kaujas savus varoņdarbus zem ģītaras skaņām apdzeedaja pee savas telts, nevareja pee nākotnes domāt, tā ka, ja viņu nemākslotee dzeedajumi uz mums nākuši, tik japateicas teem ļaudim, kas šīs vecās dzeesmas atminejuši un pēc atmiņas dzeedājuši, tās pārmainidami saskaņā ar pārmainiteem uzskateem toni un valodā. Tādā kārtā ir viss, kas attecās uz pirmo tautas literaturas epochu, ceeši ar to kronikās neuzzīmetu tautas dzīvi saistīts, kuŗa šīs vecās dzeesmas radijuse. Un kaut gan ļoti daudz tādā kārtā izcēlušos romansu uzglabājušās, tad tomēr bez šaubām daudz vairak un mūžigeem laikeem ar tām dzejiskām sirdim apraktas, kas tās dzejojušās.

Eekš tam ari pastāv galvenā grūtība, izpētijot tiklab jebkuŗu tautas dzeju, kā ari spaneešu romances. Viņš spaneešu tautas gara uztraukums, kuŗš tās ražoja, bija varmācību un nemeera laika rezultats, bet ar ta mītešanos zuda vēlešnaās, tās uzglabat rakstšs. Dzeesmas, kas apdzeedaja kādu personu, kā pr. p. „Dzeesma par Sidu“ un individuēlas dzejas ražojumi, kā pr. p. presbītera no Hita's jeb don Juana Manuela dzejojumi, tapa vairak par uzglabašanas ceenigeem tureti, nekā tautas dzeja. (Tā bij arīdzan ar latveešu dainām vecā Stendera laikā un vēlāk.) Tā tad, kā ari pee citām tautām, atradās še tautas dzeja pilnīgā novārtā. Pat turpmākā laikā, zem ķēniņa Jāņa II. kad tā sauktee „Cancioneros“, sevišķee dzeesmu krājumi, kuŗu saturs un raksturs pilnīgi atkarajās no krājeju gaumes un eeskata, — nāca modē, pat tant laikā izturejas toreizejā samaitatā gaume ar tādu ne-eevēribu pret veco tautas dzeju, ka mēs visšs sšs krājumšs ne-atrodam ne veenu veenīgu romansi. Tāpat ne veenā veenīgā vecā rokrakstā nesastopam tā ko, kas pēc kādā romansu krājuma izskatītos. Tās tapa vēlāk uzrakstītas, saceretas, apstrādatas; vārdu sakot, ar tām apgājās tapat, kā Thomas Percy (ap 1765) un vēlāk Valter Skotts ar vecangļu un skotu balladēm. Pirmais krāja vecangļu ballades un dzeesmas (The reliques of ancient english poetry), otrais isdeva ballades — „Robežneeku ballades“ (Minsrely of the scotish border). Abi bez stingras kritikas.

Tā tad japeegreež vēriba tām romansēm, kuŗas pirmo reiz parādījās „Cancionera General“ pirmajā izdevumā, kas sastādīts no Fernando del Castillo un izdots Valensijā 1511. gadā. Ar nosaukumeem „Cancion“, „Chanson“ apzīmeja vispirms romaņu valodās visas dzejīsku ražojumu šķiras; jo katrs jeb gandrīz katrs dzejojums tapa pa laikam dzeedats. (Sal. Giovanni Galvani, Poesia dei Trovatori, Modena, 1829, p. 29). Tāpat spaneešu valodā „Cancionero“ bij ilgu laiku parasts dzejoļu krājuma apzīmejums no veena jeb vairak autoreem bez izšķirības. Dons P. Gajangļos stāsta, ka tas kādā rokrakstiskā „Cancionero“ kādu Stupīgas' jeb Estuņīgas' romansi un trīs jeb četrās romances eekš Martineš'

de Burgos „Cuncionero“ atradis. (Sk. Tikhor I.) Romansu skaits pirmajā „Cancionero General“ izdevumā, kopā ar fragmenteem un imitacijām, sneedzas līdz 37. Kādas 20 no tām atradās tāpat eekš Konstantīnas „Cancionero“, bet šim „Cancionero“ nav gada skaita; tak pēc visas varbūtības tas dažus gadus agrak izdots, nekā „Cancionero General“. Bet mēs neko nedzirdam no Konstantīnas „Cancionero“, kamēr šint laikā Kastīļo ar saveem „Cancionereem“ top slavens. Tā tad mums nebūt nav romansu, kas pirms 1511. gada būtu rakstos eespeestas. Deviņpadsmit no tām peeder autoņeem, kuņu vārdi mums pazīstami un kuņi, kā pr. p. Don Juan Manuel's iz Portugales, Alonso iz Kartagenas, Juan del Ensina un Diego San Pedro, tapa slavēni starp 1450-teem un 1500-teem gadeem. Citi, kā pr. p. Lope de Sosa, parādas daudzkārt XVI. gadsimteņa krājumos\*). No pārākām romansem šķeet dažas vēl vecakas esam.

Pirmā no tām, romanse no grafa Klaros (Romance del Conde Claros), ir gabals no citas vēl vecakas romanses, kuņu vēlāk veselu (tās pilnībā) izdeva. Ta nāca eekš „Cancionero General“ pirmkārt pateicotees kādai glosei\*\*), kuņa no Francisko de Leon pēc provansāleešu pajēmeena (maneeras) rūpīgi uzrakstīta, otrkārt pateicotees tam apstāklim, ka tai imitejis — pakaļdarījis Lope de Sosa un pēdīgi treškārt, pateicotees šīs imitācijas izskaidrojumeem, kas peeder Soria's spalvai. Visi šee ražojumi seko cits citam, neatstājot nekādas šaubas par tam, ka pate romanse bija ļoti populara un eecenita. Rau no tās gabals, kas eevētot eekš „Cancionero General“:

Pesame de vos, el Conde,  
Porque assivos quieren matar,  
Porque el yerro que hezistes  
No fue mucho de culpar;  
Que los yerro por amores

Dignos son de perdonar.  
Suplique por vos al Rey,  
Cos mandasse de librar;  
Mas el Rey, con gran enojo.  
No me quisiera escuchar etc.

Noskumstu par jums, graf,  
Tadēļ ka jūs grib nodot nāvei,  
Tadēļ ka jūsu nodarīta maldīšanās  
Nebija (Nav)leela vaina (pārkapums);  
Ka maldi mīlestības dēļ (par mīlestību)

Ceenīgi peedošanas (ka peedod).  
Es lūdzu par jums ķēniņu,  
Lai pavēļ jūs atsvabinat;  
Bet ķēniņš, ļoti (leelišķi) sadusmots,  
Negribeja uz mani klausītees.

Šis gabals (fragments), pats par sevi intresants būdams, satur grafa Klaros'a sarunu ar ta tēvoci virsbīskapu; šis sarunas saturs un tonis iztaisījuši no grafa Klaros'a istenu mīletāja tipu. Visa šī romanse ar dažādām variantēm no šī gabala, ko šee pasneedzu, atrodas eekš „Cancionero de Romances, Saragossa“, 1550, Parte II, fol. 188. Viņā eesākas: „Media noche era por hilo“ un no šeeem vārdeem lemjams, ka šī romanse sacereta jau tanī laikā, kad vēl nebija pulksteņu. Grafa Klaros'a peedzīvojumi, kā arī daudz citi, kas apdzeedati vecās romansēs, nav atrodami it neveenā kronikā.

\*) Duran's savā „Romancero General“, Tom II. 1851, pp. 679 un 680 to vislabak aprakstījis.

\*\*) Tā dzejas māksla nosauc poetisku rotaļu, kas kādu tā sauktā tematā dotu domā tik pat daudz strofās — pa laikam decimēs, spaneešu desmitrinđu strofās — attīsta, cik tematam pantiņu jeb vārsmu, tā ka katras strofas beigās stāv temata pantiņš.

Nākamā romanse tāpat fragments, kuŗš skan:

Yo mera mora Morayma,  
Morilla d' un bel catar;  
Christiano vino a mi puerta,  
Cuytada, por me enganar.  
Hablome en al algaravia,  
Como aynel que la bien sabe:  
„Abras me las puertas, mora,  
Si Ala te guarde de mal!“ —  
— „Como te abreire, mezquina,  
Que no se quien tu seras?“ —  
— „Yo soy el moro Maçote,  
Hermano de la tu madre,  
Que un christiano dejo muerto;  
Tras mi venia el alcade.  
Si no me abres tu, mi vida,  
Aqui me veras matar.“  
Quando esto oy, cuytada  
Comence me a lavantar;  
Vestiera me un almexia,  
No hallando mi brial;  
Fuera me para la puerta  
Y abrila de par en par\*).

Es jauna moreene, Moraima,  
Moreenite no skaista izskata;  
Kāds kristīts nāca pee manām dur-  
vim  
(Izklausinat) Peevilt mani nelaimigo.  
Saka man pa arabiski,  
Kā kāds, kas labi prot:  
„Atver man durvis, moreene,  
Ja, lai tevi Alā pasarg no ļauna!“ —  
— „Kā tev atvērt, neleeti,  
Ka nezinu, kas tu tāds?“ —  
— „Es esmu moris Masote,  
Brālis no tavas mātes,  
Kuŗš veenu kristītu nokavis nost;  
Man seko uz pēdam teesnesis.  
Ja tu man ne-atver, mana dzīvība,  
Tu redzesi mani nokaujām.“ —  
Kad es, ai, to dzirdeju,  
Peecēlos no gultas,  
Apvilku tuniku veen,  
Ne-atrazdama savus zida svārkus;  
Biju (gāju) pee durvim  
Un atvēru vaļam.

Sini fragmentā uz visveenkāŗšako pastāstīts gādījums, kas raksturo leetu stāvokli Spanijā XIII.—XIV. gadsimtenī, kad abas rāsas jaucās kopā un taču muzīgi naidojās savā starpā. Sastopamā pirmajās rindās forsetā alliterācija kā ari visa fragmenta stils leecina par vēl parupjo pirmātnīgo kastīleešu valodu.

Šij sekošā romanse rādas vēsela esam. Ta skan:

Fonte frida, fonte frida,  
Fonte frida, y con amor,  
Do todas las avezicas  
Van tomar consolacion,  
Sino es la tortolica,  
Que estra biuda y con dolor.

Por ay fue a passar  
El traydor del ruysepor;  
Las palabras que el dezia  
Llenas son de traicion:  
„Si tu quisiesses, Señora,  
Yo seria tu servidor.“ —  
— „Vete de ay, enemigo,

Malo falso, enganador,  
Que ni poso en ramo verde

Avot svaigo, avot svaigo,  
Avot svaigo, un ar milu (mīlestību  
saistīts),  
Kurp visi putniņi  
Tek (laižas) rast eepreecinašanu.  
Bez veen turtu]balodites,  
Kas ir atraitne un noskumuse (ar  
sapēm).  
Tur (Te) atskrēja zvirbulis,  
Tas kunga nodevejs,  
Kuŗa vārdi bija  
Pilni nodevības.  
Ja tu lūgtu (vēletos), kundze,  
Es būtu tavs kalps.“ —  
— „Ej no šeeenes (nost, prom),  
eenaidneek,  
Ļauno, viltīgo krāpneek,  
Kas nenometas uz zaļa zara,

\* Sk. „Cancionero General“, 1535, fol. III. a.

Ni en prado que tenga flor;  
Qui si hallo elagua clara,  
Turbia la bebia yo;  
Que no quiero aver marido,  
Porque hijos no haya, no;

No quiero plazer con ellos,  
Ni menos consolacion,

Deja me triste enemigo,

Malo, falso, mal traidor,

Que no quieso ser tu amiga  
Ni casar contigo, no."

Ne pļavā zeedoša.

Ja tas atradis ūdeni tīru,  
Es dzeršu to sajauktu;  
(Ka) negribu (turet) vīra,  
Tapēc ka nedabūt (negribu) bērņus,  
ne,

Nemekleju preeku ar (no) teem,  
Ne mazakās eepreecas (remdes,  
remdešanas)

Atstāj mani, bēdīgo (nožēlojamo)  
eenaidneek,

Ļauno (Slikto), viltīgo, ļauno no-  
devej,

Negribu būt tava draudzene,  
Ne kāzas (ar tevi turet) baudīt, ne."

Spreežot pēc glosām, kas pee šīs romanses, un pēc imitācijām, pakalparinumeem, ta peeskaitama pee ļoti vecām. Tās sākums „Fonte frida, fonte frida“ ir, kā Tīknors domā, „Rosa fresca, rosa fresca“ romanses, veenas no visgraciozāko un eemīletāko veco romansu, imitācija. Rau, kā ta skan:

„Rosa fresca, rosa fresca,  
Tan garrida y con amor;  
Quando yos tuve en mis brazos,  
No vos supe servir, no!  
Y agora quos serviria,  
No vos puedo aver, no!“  
— „Vuestra fue la culpa, amigo,  
Vuestra fue, que mia, no!  
Embiastes me una carta,  
Con un vuestro servidor,  
Y en lugar de recandar,  
El dixera otra razon:  
Querades casado, amigo,  
Alla en tierras de Leon,  
Que teneis muger hermosa,  
Y hijos como una flor.“ —  
„Quien vos lo dixo, Señora,  
No vos dixo, verdad, no!  
Que yo nunca entre en Castilla,  
Ni alla en tierras de Leon,  
Si no quando era pequeño  
Que no sabia de amor.“

„Roze svaigā, roze svaigā,  
Tik koša un mīlestības apdvēsta;  
Kad jūs tureju savās rokās,  
Tad nepratu jūs kopt, ne!  
Un tagad, kad jūs koptu (apkalpotu).  
Nevaru jūs eegūt, ne!“ —  
— „Ta bija jūsu vaina, draugs,  
Bija jūsu, ne mana, ne!  
Sūtījāt man veenu karti (vēstuli)  
Ar veenu no jūsu sulaiņeem,  
Un uzdevuma izpildīšanas veetā  
Tas teica citu eemeslu (citu ko): —  
Ka jūs precejušeēs, draugs,  
Tur Leon-zemē,  
Ka jums daiļa pate (seeva)  
Un bērņi kā zeedi.“ —  
„Kas to jums teica, kundze,  
Neteica jums pateesību, ne!  
Es nekad nebiju Kastīlijā,  
Ne tur Leon-zemē,  
Kā tik kad mazs bērņs biju,  
Kad neko nezināju no mīlestības.“

Romanse „Rosa fresca, rosa fresca“, kas saskan ar romansi „Fonte frida, fonte frida“, nav mazak veenkārša un raksturīga kā šī. Roze še ir — sirdsdamas vārds. Ta peeder pee visvecāko romansu skaita, ko peerāda vārds „carta“, kas tapa leetots mutiska uzdevuma apzīmēšanai. Fernana Gonzales rimju kronikā (col. 795) rakstītās vēstules jeb uzdevumus izšķirības dēļ sauc „Cartas a. b. c.“ Vārds „carta“ romansēs arveen apzīmē mutisku uzdevumu.

Šis divi romanses eespeestas 1535. gada izdevumā (107. un 108. l. p.). Tās peeskaitamas pee visvecakajām. Viņu poetiskā skaistuma labad es tās abas peevedu ar' originalā.

Tā tās romanses, ar kuŗām nupat eepazinamees, kā ari dažas no pārakām citām anonimām šai mazajā krājumā ir tik pat intresantas, cik vecas. Bet vairums no pārakām un visas tās, kuŗu autori pazistami, nav no sevišķas vērtības un atteecas uz daudz vēlaku laiku.

„Cancionero General“, sastādīts no Fernando del Kastiljo (1511. g.), peepēmās leelumā un tapa padots pārtaisijumeem — modifikacijām citam pēc čita iznākošos astoņos — devīņos izdevumos\*), no kuŗeem beidzamais iznāca ļaudīs 1573. gadā. Bet visos šos izdevumos mazais romansu krājums uzglabājis savā pirtatnīgā veidā bez jebkadām pārmaiņām, jebšu vēlākās izdevumos viņam ari peeveenotas dažas jaunakas romanses. Tā, pr. p., pēdeja izdevumā (1573. g.) eeveetota starp citu romanse, kas tā eesākas (373. l. p.):

Ay Dios de mi tierra,  
Saqueis me de aqui!

Ay, que Yngalaterra  
Ya no es parami..

Ai, manas zemes Deevs,  
Aizved mani no šeeenes!

Ai, ka Anglija  
Ne preekš manis radita!

Ši romanse, varbūt, sacereta no kāda Filippa II. pilsgalmneeka, kas ķēniņu pavadija uz Angliju un tur sērodams ilgojās pēc dzimtenes. Ta ir gracioza un maigi-sēra romanse. Bet ļoti jašaubas, vaj „Cancioneros Generales“ veicinaja vecās tautiskās dzejas ražojumu popularitati, it īpaši ja eevērojam, ka viņi peepilditi ar ta laika maneeras-dzejas-skolas dzejojumeem un pēc visas vārbūtības bija maz pazīstami sabeedribai, izņemot gan tik pilsgalmneekus, kuŗi nespēja pēc vērtības apspreest spaneešu dzejas vecos un tautiskos elementus. Salva saskaita kādus devīņus „Cancioneros Generales\*\*), bet Tikhors peeņem — vēro, ka to bijis mazākais desmit.

Tai laikmetā, kad „Cancioneros“ iznāca, taisija veenigo prātīgo mēģinumu, glābt, uzglabat vecās romanses, un tam bija labs panākums. Starp 1546. un 1550. gadu Antverpenē un Saragosā izdeva Martiņš Nusio un Stefāns de Nachera (Najera) divi daļās grāmatu, kuŗu viņi nosauca sākumā par „Concionero de Romances“, bet vēlāk par „Libro de Romances“. Abu izdevumu preekšvārdā izdevejs atvainojas par kļudām, kas tam varejušas notikt, tā ka dažas romanses no viņa uzrakstītas no tādu ļaužu mutes, kuŗeem atmiņa jau sākuse tapt neuzticīga.

Lai nu tā vaj šā, abeem izdevumeem ir leela nozīme preekš tīri tautiskās dzejas. Antverpenes krājums turams par visvecako no „Romanceros“, t. i. romansu krājumeem, un par pirmo, kas sastādīts uz tautisku tradīciju (pasneegumu) pamata. Šis apstāklis dod tad ari tam, salīdzinot ar citeem, leelisku intresi, nozīmi un svaru. Eevērojamo skaitu tān eeveetoto mazo poemu ja-uzskata kā jau zudušu tautas romansu gabalus, fragmentus, kā ari daudz no īsajām latvju dainām kā fragmenti uzskatami; turpreti romanse par grafu Klaros še eeveetota vēsela, kamēr eekš „Cancionero“, kas izdots 30 gadus atpakaļ, ta atrodas tik tānī neecīgajās fragmentos, kuŗus izdevejs tik spējis sadabūt — sakrāt. Šee divi svarīgiec

\*) Valensija, 1514. (un 1516. g.), Toledo, 1517., 1520. un 1527. g., Sevilja. 1535. un 1540. g., Antverpenē, 1557. un 1573. g.

\*\*) Sk. Catalogue London, 1826, № 60.

fakti ved pa divi pretejeem ceļeem izdevejus pee lēmuma, ka šī krājuma romanses patesi, kā preekšvārdā teikts, uzzīmetas pēc ļaužu atmiņām.

No mums aplūkotais tautas romāns „Romancero“ bij ar tādu panākumu, ar tādām sekmēm, ka ne desmit gadu laikā tās iznāca trijās izdevumos ar pārļabojumeem; 1555. gada izdevums, parasti saukts par Antverpenes „Cancionero“, bija beidzamais, vispilnīgākais un vispazīstamākais no viseem. Šim „Romancero“ sekoja citi līdzīgi krājumi un to starpā kāds no 1595—1597. gadam atsevišķi izdots Valensijā, Burgos, Toledō, Alkalā un Madridē; izdevumu veetu dažādība saskan ar avotu dažādību, kuņeem mums japateicas ne veen par veco romānu tāda pārāk leela daudzuma uzglabājumu, glābiņu, bet tāpat arī par bagātību un viņu sūžetu dažādību. Visas leelakās ķēniņvalsts provinces, izņemot deenvirdreētumu, sūtija savas kopš gadusimteņeem sakrājušās dārgās mantas šai pirmajā leeliskajā tautas dzejas noliktavā. Šim krājumam tāpat, kā ta peeklājīgajam preekštecim, bija leelas sekmes. Būdams plašs jau savā pirmajā izdevumā, tas paplašinājās arveenu vairak un vairak sekošos cetrās izdevumos, kas iznāca 15. gadu laikā. Pēdejaiss no teem trijās daļās (1605.—1614.) reprezentē leelisku krātuvi, pazīstamu sem nosaukuma „Romancero General“. No šī un no citeem mazak svarīgeem krājumeem līdz šim smelts gandrīz viss, kas tik intrēnants un vērtīgs Spanijas vecajā tautas dzejā; vispārīgais romānu skaits, kuņas eevētotas visās krājumos, sneedzas stipri pāri par tūkstoti.

Katrā ziņā XVI. gadsimteņa vecee krājumi paleek līdz šim par veenīgi uzticameem avoteem, kur var atrast istenas tautas romanses. No 1593.—1597. g. izdotajam krājumam ir sevišķa nozīme un vērtība tai ziņā, ka, kā jau dzirdejām, veela preekš ta sakrāta pa daždažadeem Spanijas apgabaleem; tā ka, ja pee viņa bagatā satura peelee „Cancionero“ no 1511. — un „Romancero“ no 1550. gada, tad dabonam vecu spānešu anonīmu romānu leelisku krājumu, kuņš vistuvak stāv tautas tradīcijai, veenīgam avotam no visa vēsturīgā tanīs, no visa ta, kas ārpus tām nekur nav uzglabajees.

Tā ka romānu izdeveji nav peeturejūšees it ne pee kāda meto-diska eedalījuma, bet, kā šķeet, šee tautas ražojumi izdoti veenīgi preekš tam, lai tee deretu laika kaveklīm preekš mazak izglītotām ļaužu šķīrām jeb saldinātu atpūtas brīžus varoņeem-kaņeivjeem, kas kaņoja zem Karļa V. un Filippa II. karogeem Itālijā, Vācijā un Flandrijā, un tā ka šīs burtneecības-rakstneecības vēsturneeiki atsacijās no uzdevuma, romanses sakopot chronoloģiskā kārtībā, — tad arī mums ja-atsakas no tam, tapēc ka tas šīnī tautas dzejā gandrīz pilnīgi ne-eespējams. Talabad arī mums atleekas eedalīt šos brīnīšķīgos tautas ražojumus tik pēc veelas, pēc sūžeteem. Tādā kārtā dabonam: 1) bruņneecīgas romanses, 2) vēsturiskas romanses, 3) mauru jeb moņu romanses un 4) romanses, kas tēlo privatu dzīvi.

Zināms, no Hubera izsacīta doma\*), un Wolfs to tālak attīstījis, proteet, ka rūpīgi izpētījot ne veen romānu ārīgo formu, bet arī viņu toni, kolorītu — nokrāsu un īpatnīgo raksturu, var tās eedalīt dažās šķīrās saskaņā ar viņu iznākšanas laiku\*\*), tak, savā dabā, tāds kritīka

\*) Preekšvārdā viņa Sida kronikai.

\*\*) Sk. viņa rakstu, kas eesprausts Tīknora grāmatas vācu tulkojumā, II. sēj. 479. l. p. un turpmāk.

izpētījums — pa daļai metafizisks, pa daļai psiholoģisks, pa daļai balstīdamees uz smalkeem filoloģiskeem salīdzinumeem — pārak nenoteikts pēc sava rakstura un pēc tāni ee-ejošiem elementeem, lai varetu uz ta pamata izdarit veco romansu masas pareizu chronoloģisku klasifikaciju. Tapēc pat pats Wolfs pēdigi ņēmās eedalit no viņa izlasītās romances\*) pēc viņu preekšmeteem, nemēģinadams noteikt viņu salīdzinamo vecumu. Tā tad aplūkosim ir mēs tagad vēl romanses pēc viņu preekšmeteem.

### 1. Bruņneecigas jeb bruņneeku romanses.

Kad uzskīram jebkuru veco spaneešu romansu krājumu, tad vispirms mūs pārsteidz tautiskais gars, no ka tās caurdvestas. Velti meklet viņās citu tautu ta pašā laika perioda poetiskus izdomajumus — sacerejumus. Pat bruņneeciba, tik īpatnīgā Spanijai pēc rakstura un apstākļeem romansu izcelšanās laika (epochā), ne-eeveda savas mīļās personas šini fantazijas lauka, bet paleek še nost ar visu savu eerasto varoņu pavadonību (svīti). Vecās romanses nemin ne vārda ne no Artura un ta apaļā galda, ne no Grala brīnumeem, ne no Parsivala, ne no Palmerīneem, ne no daudz citeem ļabi pazīstameem un slaveneem fantastiskās zemes bruņneecības varoņeem. Turplikam daži no šeem spēlē svarīgu lomu spaneešu prozaiskās-romanās; bet ilgu laiku pate Spanijas vēsture sneedza pārak bagatīgu veelu tautas dzejai; un tadēļ, ja vēlāk Amadis, Lancelots, Tristans uz šo beedri parādas retumis ari romansēs, tad viņi tur eetūlpst tik pēc tam, kad bij eepreekš romansēs daudzināti, caur tām slaveni tapuši. Bet ari šai gadījumā it kā neveikli, tā tik gašam ejot, un neveens no teem nav nekad eepēmis tur stingri noteiktu stāvokli. Tas notika tamdēļ, ka Sida un Bernarda del Karpio vēsture bija daudz tuvāk spaneešu tautas sirdij un atstāja maz veetas preekš izdomajumeem salīdzinami — daudz saltakeem un mazak īpatnigeem.

Kā izņēmums še parādas tik Karlis Leelais ar saveem pereemleelmaņeem (pair, angļu peer, izrunā pīr, no lat. par, paris; pl. pairs-lat. pares, angļu peers veenadee, ar ķēniņu veenadi leelee, leelmaņi, augstmaņi, biskapi, leelkungi, grafi, jeb baroni etc., kroņa vazalli, valsts padomneeki u. t. pr.). Šis leelais kungs, kuŗš spēdeja ne veen caur uzvaras slavu, bet ari caur pilsonisku izglītību, savu pilsonisku eestāžu diženumu, vistumsākajās laikās, kādi Eiropā eestājis pēc Romas valsts krišanas, VIII. gadsimtenī, kā zinams, pārgāja uz sabeedroto moņu lūgumu pār Pirenejeem, drāzās ar saveem bruņneekeem līdz Ebro un eepņema Pampelunu un Saragosu. Viņš darija uz spaneešu prāteem tādu pašu eespaidu, kā ar' uz visu ta laika pasauli. Viņa dižā vārda un darbu spožums jaucās spaneešu tautas prātās ar fantastisko eeceri par viņu pašu leeleem darbeem, radot veselu rindu romansu, bet kuŗās tautiskā klīriba-leelība leek viņam pēc viseem leeleem darbeem krist pee Fontarabbijas ar viseem viņa pereem zem spaneešu zobeneem.

Vecās spaneešu romansēs top ļoti siki iztēloti šee romantiskee notikumi, kuŗeem nav gandriz neka kopīga ar vēsturi\*\*), notikumu, kuŗās franču paladini figurē pasakainu spaneešu varoņu sabeedribā, kādi še ir

\*) Sal. viņa „Primavera y Flor de Romances“ (Berlīne, 2 sējumās, 1856. g.).

\*\*) Sk. Sismondī, Hist. des Français, Paris, 1821. T. II, pp, 257—260.

Montesinos un Durandarte\*), un reiz augstmanīgā mauru bruņneeka Kalainos' sabēdribā. Tak, kā tas pa laikam mēdz būt tādās gadījumos, tā arī še, atteecotees uz eedomato franču leelo sakaušanu, bija kāds vēsturisks pamats izdomai: Karļa Leelā kaļa spēka arriére-garde ceļā atpakaļ no Spanijas bija sakauta no navareešiem Romsevalas aizā jeb Ransevalas lejā un tās bagaža izlaupīta\*\*). Spancešu tautas leeliba paleelina šo faktu, likdama Karlim Leelajam, pēc viseem ta diženeem varoņa darbeem, krist zem spancešu zobeneem ar viseem ta pereem. Uz šo Ronsevalas kauju zīmejas romanse ar virsrakstu: „Grafeenes Aldas sapnis“. Originalā romanse eesākas tā:

„En Paris estā Doņa Alda, Parizē sēd kundze Alda,  
La esposa de Don Roldan,“ Don Rolandā saderetā, . . . apstāta  
no trīs-simt meiteetēm, tās kalponēm; visām tām veenadas drēbes;  
zandaļes kājās un lintes matos, un visas tās sēd pee veena ēdamgaldā  
kundzes pili. Lūk viņas ap tās parādes krēslu: simts auž zīda audu-  
mus, simts vērpj zelta pavedeenus, simts spēlē uz saldiskaņīgām spēlem,  
lai remdinatu kundzes ceēšanas, kuļa domāt domā pee ta, kas tagad  
tālu ar Karļa Leelā kaļevijēem. — Skapām eesūpota, Alda eemeeg,  
bet drīz uzmostas ar kleedzeenu; meitas sapulcejas ap viņu un ta  
stāsta tām savu sapni: — „Es sēdeju uz tuksnesīga krāsta un man  
šķīta, ka no vistuvākā kalna sāka nolaištees taisni uz mani skaists va-  
nags, bet peepeži peeskrēja ērglis, spērās uz vanagu, un ar peešeem  
un knābli saplēsa putnu, kušs mekleja glābiņu manā klēpt.“

Visvecakā no tās kalponēm pasmaidīja par šo stāstu, sacidama:  
„Pēc manām domām kundze Alda nepaņīzi tulko sava sapņa nozīmi. —  
Tu pate esi tas vanags, bet tavs bruņneeks, lepnais ērglis, atgreetda-  
mees no kaļa kā uzvaretajs, apķers savām rokām savu ligaviņu. Meitas  
eesmējās, bet Alda nopūtās un skumji papurināja galvu. „Tev būs,“  
viņa teica, „visbagatakā alga, ja tu tik būsi pateešbu pareģojuse.“

Atnāca rīts: asinim notraipīta vēstule ziņoja visu pateesību. —  
Don Roldans bij, eenaideeku vajadams, kritis — beidzees kaujā pee  
Ronsevalas. —

Ši — ir vislabakā no bruņneeku romansēm, kuļa pārņemta, caur-  
dvesta no bruņneecības laikmeta gara un no veenkārša aisgrābjoša,  
kustinoša patos', peederoša viseem laikeem un visām zemēm. Ta eevee-  
tota romansu krājumā no 1550. g. un sastopama labo jaunako spancešu  
krājumu vairumā, kā pr. p. eekš Jakob Grimma „Silva“, 1815, un eekš  
Wolfa „Primavera“, T. II, 1856.

Dažas no šīs šķiras romansēm, acimredzot, visai vecas, kā pr. p.  
El Conde d' Irlos“ (Grafs d' Irlos), „Mantuas markizs“ (ta uzsākas:  
„Assentado esta Gayferos“, ir veena no vislabakām, uz to ne veenreiz  
veenatsaucas Servantes); divi romanses par grafu (El Conde) „Klaros  
de Montalvan“ (eesākas: „Media noche era por hilo“, par ko jau agrāk  
runa bija) un divi fragmenti no Durandartes („Durandarte, Durandarte“),  
no kuļeem pirmais eespeests eekš „Cancionero“ 1511. gadā; „Acaça  
va el Emperador“ (kuļu tāpat daudzkārt peemin Servantes); „O Belerma,

\*) Montesinos un Durandarte spēlē arī lomu, Don-Kijotem apmeklejojot Monte-  
sinos' pagrabu.

\*\*\*) Sk. Aschbach, Geschichte der Omayjaden in Spanien. B. I. 1829. p. 171—178



o Belerma<sup>\*)</sup>), — tās ir visas bruņneeku romanses. Dažas no tām — varen gaŗas un pēc savas dabas, sava rakstura tuvojas vecām franču un angļu rīmetām romansēm; pr. p. „Grafs d' Irlas“ (kuŗa uzsākas „Estabase el Conde d' Irlas“) ir ap 1303 vārsmu gaŗa. Visgaŗākās romanses ir pa leelakai daļai arī vislabākās. Un tās no viņām, caur kuŗām gandriz no sākuma līdz beigām eet cauri veena un ta pate assonanse, reizām pat veena un ta pate atskaņa, izceļ, pateicotees savam lēnam un tekošam vārsmu mēram (pantmēram), švinīgu harmoniju, kuŗa rada tādu pašu eespaaidu uz dzirdi, kā bagata un labi istureta rečitatīva dzeedašana.

Šīs romanses atšķīŗas caur nopeetnu un svarīgu toni, kuŗš saveenodamees ar krāsaini-dzīva stāstījuma sparū, reprezentē caur sevi asu kontrastu ar nekārtīgu un fantastīgu raksturu, kāds vēlāk peedots tai pašai sacerejumu šķīŗai Italijā, un pat atšķīŗas no tām nedaudzām spaneešu romansēm, kuŗas daudz vēlākā laikmetā tapa darinatas izfantastiskās no Bojardo<sup>\*\*</sup>) un Ariosto<sup>\*\*\*</sup>) poēmām patapinatās veelas. Bet visōs laikmetōs un ar visām savām šķīŗām bija romanses kā spaneešu tautas mīļi dzejīski raŗojumi eeceenitas.

## 2. Vēsturiskās romanses.

Šī daļa ir pate svarīgākā un bagatākā. Pirmee spaneešu vēstures varōņi cēlās teeši iz nacionala rakstura, un spaneešu eeroču kuŗa-darbi tik tuvu aiztika katra kristīta cilvēka stāvokli Pussalā, ka tee it dabīgi tapa par galveneem preekšmeteem spaneešu dzejā, kuŗa visōs laikōs bij eevērojamā mērā tautas jētu un kaislibu izteiceja. „Tapēc,“ saka Tīknors, „veegli sastādīt romansu krājumu (kollekciju) — neleelu gotu un romneeku laikmetam, bet plašu no Rodrigo laiķeem, no maŗu eekāŗojuma līdz Spanijas atsvabīnašanas-atbrīvošanas momentam, kāds nav uzejams kā vēstures pabalsts neveenā citā zemē.“ Rau leelu varōņu rīnda, kā: Bernardo del Karpio, Fernans, Gonzales, septīņi Infanti Lari, Diego Laines, Lozano Orgas un, sevišķi, Rodrigo Sids!

Bet mūsu mēŗķim peetīks, peevedot tik dažus gabalus no eevērojameem, vellīteem šeem visdīzanakeem varōņeem — personām pusfantastiskām pusvēsturiskām, — kuŗas no VIII. gadsimteŗa beigām un līdz XII. sākumam spēlē redzamu, svarīgu lomu vecās tradīcijās un der pirmatnīgā tautiskā spaneešu gara un šī radītās dzejas izskaidrošanai. Visvecākais no šeem varōņeem bija Bernardo del Karpio. Spreeŗot pēc veceem nostāsteem, Bernardo's dzīvoja ap 800. gadu un bija slēpenas laulības jeb grafa Saldani un Alfonsa Šķīstā māsas sa-eešanās auglis. Šī laulība tik visai ķērās ķēņīņam pee sirds, to tā apvainoja, ka tas grafu Saldanji lika uz visu mūžu trimdā un infantu-prīncsi (māsu) eeslōdzīja klosterī. Bernardo tas (ķēņīņš) uzaudzīnājā kā savu paŗa dēlu, sargādams no ta ta dzimšanas noslēpumu. Bernarda varōņdsrbi, kas beidzās ar ta uzvaru pee Ronsevalas, ta pūlīņi izpestī tēvu, kad viņš dabon zināt, kas ta tēvs ir; ķēņīņa neuzticība, kuŗš apsola vairakkārt grafu apŗēlot, atsvabīnat, bet katru reiz ļauz savu vārdu; Bernarda izsamīsums un atklāta uzstāšanās pret ķēņīņu pēc grafa nāves ceetumā —

\*) No Luisa pārtulkota angļu valodā.

\*\*\*) Orlando innamorato.

\*\*\*\*) Orlando furioso.

visi šee notikumi, izstāstīti ar veenadeem sīkumeem tā romansēs, kā kronikās, iztaisa visromantiskako un interesantako daļu tā viņās kā šinīs\*).

Bernards, apdzēdats 50 romansēs, kuŗas kopā ar nostāsteem Alfonsa Gudrā kronikā devušas veelu daudz dramām un romansēm un mazakais trim gaŗām varoņu poemām, Bernards pūledamees izpestīt tēvu, greežas pēc kādas no visvecakām romansēm pee ķēniņa:

Casadas ya la paredes  
De guardar en tanto tiempo  
A un hombre, que vieron moço  
Y ya ven cano y viejo.  
Y ya sus culpas merecen,  
Que sangre sea en su descuento,  
Hart suya he derramado,  
Y toda en servicio vuestro\*\*).

Nokusušas jau seenas  
Sargat tik ilgā (leelā) laikā  
Cilveku, kuŗu redzejušas jaunu  
Un kuŗu redz tagad sirmu un vecu.  
Ja viņa vainas izpērkamas  
Asinim, tad tās izleetas  
Peeteekoši, tās izleetas  
Jūsu deenastā.

No visām romansēm, kas šo notikumu stāsta, vislabākā ta, kuŗā grafs Saldapa, sēdedams savā veentuļā ceetumā, izlej asaras, sūdzedamees par savu dēlu, kuŗam, kā viņš domā, vajaga zināt par savu dzimumu, un sūdzedamees par savu pati, infantu, kuŗa, pēc viņa domām, darbojas uz veenu roku ar savu ķēnišķīgo brāli.

Aprakstījis pili, savā eeslodzījuma veetu, viņš saka:  
Los tiempos de mi prision

Tan aborrecida y larga,  
Por momentos me lo dicen  
Aquestas mis tristes canas.  
Quando entre en este castillo,  
Apenas entre con barbas,  
Y agora por mis pecados  
Las veo crecidas y blancas  
Que descuydo es este, hijo?  
Como a voces no te llama  
La sangre que tienes mia,  
A socorrer donde falta?  
Sin duda que te detiene  
La que de tu madre alcanças,

Laikus no mana ceetuma (eeslodzījuma),

Tik eenistus un gaŗus,  
Par brīžeem man saka (apzīmē)  
Mani bēdīgee sirmee mati. —  
Kad eegāju šai pili,  
Tikko radās bārda,  
Un tagad par maneem grēkeem  
Ta uzauguse un balta.  
Ko nozīmē šī peemiršana, dēls?  
Vaj (Kā) nesauc, nekleedz  
Ta asins, ko mantojis no manis,  
Palīgā nākt, kur krit (palīgā nākt)?  
Bez šaubām tevi attura  
Ta (sc. asins), ko tu no mātes  
eeguvis,

Que por ser de la del Rey  
Juzgaras qual el mi causa.

Tapēc, ka ta no ķēniņa (sc. asins).  
Tu ar viņu tāds pats (uz veenu  
roku) manis dēj.

Todos tres sois mis contrarios;  
Que a un desdichado no basta  
Que sus contrarios lo sean,  
Sino sus propias entrañas.  
Todos los que aqui me tienen  
Me cuentan de tus hazañas:

Visi trīs esat mani pretneeki.  
Nelaimīgajam ar tam nepeeteek,  
Ka tam eenaidneeki (pretneēki),  
Teem jābūt no viņa paša meesas. —  
Visi tee, kas mani sarg (tura),  
Stāsta man no taveem varopdar-  
beem;

Si para tu padre no

Ja tu par tēvu ne-uzstājees,

\*) Nostāsts par Bernardu atrodas eekš „Crónica General“ III. daļā, 1604. g., bet tas gandrīz viss pasakains.

\*\*) Šī romanse bija papreekšu eespeesta eekš „Flor de Romances“. Novena Parte. Madrid, 1597. p. 45.

Dime para quien las guardas?  
Aquí estoy en estos hierros,  
Y pues dellos no me sacas.  
Mal padre deno de ser,  
O mal hijo pues me faltas

Perdoname, si te ofendo  
Que descanso en las palabras,  
Que yo como viejo lloro  
Y tu como ausente callas\*).

Lasot romanses par Bernardu del Karpio, neviļus topam pārsteigti no viņu līdzības-veenadības ar saskaņošām veetām „Vispārejā kronikā\*\*“). Tā pr. p. tas romanses saturs, kur runa eet par tam, kā Bernards dabuja zināt, ka grafs (el Conde) Saldapi ta tēvs, sastopams ari kronikā. Ši veeta (romansē) skan:

Quando Bernardo lo supo  
Pesóle a gran demasia,  
Tanto que dentro en el cuerpo  
La sangre se le volvía.  
Yendo para su posada  
Muy grande llante hacia  
Vistióse paños de luto,

Y delante el Rey se iba.  
El Rey quando así le vio  
Desta suerte le decia:  
„Bernaldo, por aventura  
Cobdicias la muerte mia?“

Kronikā mēs lasam to pašu. Acim redzams, ka šai gadījumā kronika bija par avotu romansei. Bet grūti pateikt, kāda romanse dereja par pamatu pašam kronikas nostāstam, tā ka nava ko šaubitees, ka līdz mums nenonāca neveena senas formācijas romanse no kronikas laika, kuŗa sarakstīta XIII. gadsimteņa vidū. Tak, varbūt, ka dažas no romansēm par Bernardu, kuŗas atrodas „Flor de Romances“ VI. daļā (Toledo, 1594) un kuŗas uzrakstītas no Pedro Flores pēc ļaužu mutes, bija pazīstamas Alfonsa Gudrā laikā un peedereja pee tām „Cantares de Gesta“, par kuŗām peemin Pedro Flores.

Bez šaubām dažas romanses vecnkārši aizņemtas no „Vispārejas kronikas“ (Crónica General); bet citas senākā formā laikam uzcetas taņi poetiskā veelā, no kuŗas tapa pa daļai kronika sastādīta. Vislabākās no tām tās, kuŗas stingri peeturās pee vēstures; bet visas, kā jau teikts, pēc skaita peedesmit, kopā saņemtas, iztāsa peevilcīgu un interesantu spaneešu tautas dzejas daļu, kas mūs jauki eepazīstina ar tautas eerašām un jūtām tā viņos barbariskos laikos, par kuŗem viņās runa, kā ari vēlākos laikos, kad daudz no tām bij uzrakstītas. —

Tagad nāk tautas vadonis Fermans Gonzales. Ari tam vel-tita vesela rinda (serija) romansu. Fermans Gonzales atkaroja X. gad-

Saki, preekš ka tu sevi taupi?  
Es smoku še šos dzelzōs (vazās)  
Un ja tu nevari mani izpestīt,  
Tad vaj nu esmu slikts tēvs,  
Vaj tu slikts dēls, ka vari mani  
pamest.

Peedodi, ja tevi apvainoju,  
Ka atveeglinos vārdōs,  
Ka es kā vecis raudu  
Un tu kā nost būdams ceet klusu.

Kad Bernards to zināja (dabuja zināt),  
To pārņēma tik leelas skumjas,  
Ka visā viņa meesā  
Asins vārijās.  
Pāreedams savā dzīvokli  
Viņš leelas vaidas pacēla (darija).  
Apģērbās sēru drēbēs (isteni: lu-patās — paņōs)

Un gāja pee ķēniņa.  
Ķēniņš kad to tā redzeja,  
Tad tam sacīja:  
„Bernaldo, par trakulību, dēku  
Vaj tu vēlees manu nāvi?“

\*) Sk. „Romancero General“, 1602, p. 46.

\*\*) Crónica General.

simteņa vidū no moņeem Kastiliju un pirmais kļuva par tās el Conde- (grafu). Vīsdzejiskākās no uz viņu atteecīgām romansēm tās, kuŗas aprakstiis, kā viņš divi reiz tapa no ceetuma izpestīts caur savu vīrišķīgo pati, un — tās, kuŗas runa eet par ta cīniņu ar ķēniņu Sančo, cīniņu, kuŗā tas pilnīgi izrādīja viduslaiku feudala-laupitaja varmācību un izmanību. Gandriz visi notikumi (fakti), kas stāstīti šīs romansēs, sastopami „Vispārigās kronikas“ (Crónica General) trešajā daļā, bet, kā rādas, tikai neleels viņu skaits tikpat nešaubīgi aizņemts-tapinats iz tās, kā daudzas iz romansēm par Bernardu del Karpio, kamēr citas (romanses par Fernanu Gonzales) rupjākā formā, pēc visas varbūtības bija pirms „Vispārigās kronikas“ un pat tai pašai par materialu. Viena no šīm romansēm, kas tikpat dzīvības pilni sacereta, kā arī citas, uzsākas tā: „El Conde Fernan Gonzalez“ un satur nostāstu par Fernana Gonzalesa uzvaru pār Almanzoru, kuŗas apraksts nekūr vairak nav atromans un tāmdeļ sevišķi pēevilcigs\*). Romansu skaits, kuŗas atteecas uz Fernanu Gonzales, tautisko vadoni, nav neko leels, tas satur tik kādas divdesmit.

Nākamo sekošo seriju iztaisa romanses, kuŗas runa par Septiņeem Lara's infanteem, kas dzīvoja Garsija Fernandes', Fernana Gonzales dēla laikā. Septiņi Lara's bērni aiz mājas-ģimenes naida nodoti no viņu tēvoča moņū rokās, kas tos ar' apkauj tanī laikā, kad viņu tēvs aiz zemas nodevības krit moņū ceetumā, kur tam no augstmaņa moņa meitas peedzimst astotais dēls, slavenais Muderra, kuŗš galu galā atreehļ par visu ta ģimenei nodarīto postu. Šim preekšmetam veltītas kādas trīsdesmit romanses; lūk gabals no romanses, kas ņemts iz „Vispārigās kronikas“:

Quien es aquel caballero  
Que tan gran traycion hacia?  
— Ruy Velasquez et de Lara,  
Que á sus sobrinos vendia.

Kas tas par bruņneeku — kavaleeri,  
Kas tādu leelu nodevību izdarījis?  
Tas ir Rui Velaskes no Lara,  
Kas savus brāļa dēlus nodeva.

Almenaras klajumā viņš sacīja infanteem, lai šee uzbrūk moņeem, viņš pats eešot līdz ar viņeem, — lai viņi atņemot moņeem pārleeko laupījumu un aizvedot pulku ģūstekņu, — ka izveduši tādu uzņēmumu viņi izrādīšotees par varoņeem. — Moņi vairak kā desmits tūkstošu; viņi nāk ar atūteem karogeem. — Infanti jautā tēvocim: — „kas par pulku tuvojas?“ — „Nebistatees, mani brāļa dēli“, atbild Rui Velaskes, — „tee visi nederīgi moņi, moņi, kas nav ne neeka vērti, kas jums arvojotees, tūlin laisees bēgt; bet ja tee sagaidīs jūsu uzbrukumu, tad es pats nākšu jums palīgā. — Es ne veenreiz veen viņeem uzbruku, un neveens pats no viņeem ne-aizstāvejas. — Krīteet teem veen vīrsū, mani brāļa dēli, — ne-eseet ģļevuļi — bikli.“ — Melu vārdi, pilni neleetīga viltus! Infanti ar īstenu vīrišķību stājas cīniņā ar moņeem; viņu pavadonību iztaisa pavisam tik divi simti jātneeku. Bet viņš pa tam dodas slepen no kristīteem prom pee moņeem un saka teem, ka neveenam no viņa brāļa dēleem nebūs palikt pee dzīvības. — Nocērteet teem galvu, es viņus ne-aizstāvešu. — Divi simti ļaužu ne vairak — tos pavada.“

Šis gabals dod skaistu nojēgu par visu šo romansu grupu; dažas no tām ļoti vecas, sneegdamas sacerejumus un tradīcijas, ko nekur

\*) Sk. Flor de Romances, VII. daļa (Alkala, 1597, p. 65).

vairak nesastop, kamēr citas acimredzot aiztapinatas no „Vispārejās kronikas“. Nostāsti par „Laras infanteem“ eevētoti eekš „Crónica General\*)“. Dabonama arī peevilcīga grāmata ar 40 graveerem, kas eetver viņu notikumus, dēkas. Tas ir darbs no Ottona Vajenius, Rubensa skolotāja, zinatneeka un māksleneeka, miruša 1634. gadā. Grāmatas virsraksts „Historia Septem infantium de Lara (Antverpiae, 1612). Eevērojamas romanses par „Lara's infanteem“ lasamas Ferdinanda Volfa grāmatipā\*\*). Dažas no tām skaistas, bet leģenda, kas viņām par pamatu, — ir veena no visromantiskākām spaneešu vēsturē.

Beidzamo grupu iztāisa romanses par Sidu. Sids pāt vairak, nekā Bernards jeb Fernan Gonzales dereja valodas attistības laikmetā par tautas dzejas apdzeedamo preekšmetu un par viņu saceretas romanses vairak, nekā par ikkuņu no varoņeem tagadejā jeb teiksmainajā Spanijas vēsturē. Poemā par Sidu, rakstītā barbariskā latīņu valodā, izdota no Sondovala\*\*\*) un saceretā, kā šķeet, no kāda Almerijas apsēšanas aculeecineeka 1147. gadā, mēs lasam sekošās rindas: Ipse Rodericus, Mio Cid semper vocatus.

De quo cantatur, quod ab hostibus hand superatus,  
Qui domuit Moros†), comites quo, que domuit nostros etc.

Spreezot pēc ta teikuma Mio Cid (mans Sid, īsteni mans kungs, jo Sid no arabeesu Seid nozīmē kungu), šī poema vispirms laikam bij uzrakstīta spaneešu valodā, un šai gadījumā viņa nesneedz mums neko citu, kā romansu krājumu.

Sids ir vēsturiska persona. Don Ruy, t. i. kungs Rodrigo (Sid's) dzimis 40-tos jeb 50-tos gados XI. gadsimtenī Burgos pilsētā jeb netālu no tās atronamā ceemā Bivar (Bibar, spaneešu b izrunā zināmās gadījumos, pr. p. starp patskaņeem, gandrīz kā v, bet vārda sākumā un visvairak preekš līdzskaņeem — kā b). Viņa tēvs, Diego Laines, cēlees no vecas, tak ne visai augstas ģimenes; turpreti viņa māte, Tereza Rodrigues, bija grafa un Astorijas gubernatora meita. Romanses par Sidu stāsta, sneedz mums pilnīgu Sida vēsturi ar sikumeem, nesastopameem nekur: nedz vecajā poemā, kuŗa citādi arī neteelejas būt par šī varoņa dzīvesaprakstu, nedz prozaiskajā kronikā, kuŗa nesatur viņa vēstures sākumu, nedz latīņu poemā, kas pārak īsa un strupa. Pašā sākumā mēs atrodam plašu un dzīvu Diego Laines, Sida tēva, skumju un ceešanu aprakstu dēļ' apvainojuma, kas tam no grafa Lozano nodarīts (pēc dažām variantēm Lozano devis viņam plīķi); pats viņš vecs un nespēcīgs atreebtees, un arī nespēj panest pazeminumu. Par viņu ja-atreebjas dēleem; pēc veenām variantēm tam trīs dēli un Rodrigo — jaunakais; pēc citām tam ir trīs likumīgi bērni, bet ceturtais, Rodrigo, — bastardo, ārļaulības bērns. Lai izmēģinātu savus dēlus, Diego tos peesauc sev klāt un rauga ar teem negodīgi apēedamees, teem sacelt dusmas — tas seen jeb stipri speez teem rokas jeb, pēc kādas variantes kož teem sāpīgi pirkstos. Vecakee dēli blāuj aiz sāpēm, lūgdami apzēlošanos; Diego ir izsamisumā; bet kad viņš to pašu mēģināja ar Rodrigo, tad šis sanāk breesmigās dusmās, draudedams viņam plīķi cirst (Un bofeton le ha amagado). Pēc citas variantes t a s a k a :

\*) Sk. III. daļu, 1604. gada izdevums eesākās ar 74. l. p.

\*\*\*) Ueber eine Sammlung Spanischer Romancen, Wien. 1850.

\*\*\*\*) Sk. Reyes de Castilla. Pamplona, 1615, fol. 189 etc.

†) jeb Mauros.

Raisi vajam, tēvs, man rokas!  
 Raisi! nebūtu tu tēvs man,  
 Tad es ne vis vārdeem veen  
 Nemtu gandarījumu:  
 Es ar savām paša rokām  
 Tavas eekšas izvandītu;  
 Zobenam jeb duncim man  
 Deretu tad mani nagi.

Diego atbild: Manas dvēs'les  
 dēls, Rodrigo!  
 Tavas sāpes man ir zāles,  
 Tavas dusmas man ir preeks;  
 Esi aizstāv's mūsu godam:  
 Tas pagalam, ja tu tagad  
 Viņu ne-izpērc ar spēku.

Izdzirdis tēva grūto stāvokli, Rodrigo, tikko iztapis no zēna gadeem ārā, noņemas atreebt apvainojumu, izaicinadams grafu Lozano, visvairigako ta laika brupineeku un pirmo augstmani (muižneeku) ķēniņa valstī. Divkauja heidzas ar lepnā un nekaunīgā eenaidneeka nāvi. Nokautā grafa meita, skaistā Chimena, nāk pee ķēniņa sūdzetees par Rodrigo; tas ne veen nokavis viņas tēvu, bet ari tagad apvainojot bāreni: tas laižot vanagu tās baložu sprostā, nogalinot tās baložus un ar šo asinim apraiptot viņas drēbes. Ķēniņš neveiklā stāvokli: tas eegūs sev leelas nepatīkšanas, ja mēģinās Sidu sodīt; bet ari negrib sūdzetajas taisnigo prasību atraidīt. Chimena pate izved to iz šīs grūtības: ta lūdz to, dot viņu Sidam par ligavu: „Tas nodarijis man daudz ļauna; varbūt, ka iznāk ari kautkāds labums.“ Izbrīnījees ķēniņš atbildeja: „Es arveenu dzirdeju, bet tagad pats ari pārleecinos, ka seeveete ir sevišķs radijums. Lidz šim ta prasija no manis atreebibu, bet tagad grib ta izeet pee apvainotaja par ligavu. Es peekritu un tūliņ sūtišu Rodrigam vēstuli, lai tas nāk šurp.“

Še var peeņemt divu varianšu sakušanu: pēc veenas Chimena grib atreebibu, pēc otras — Sida roku; ķēniņa runa par seeveesu nekonzekvenci peesprausta vēlāk. Bet tāda sakušana, ja ta teešam noīkuse (kā daži, pr. p. kreevu literaturvēsturneeks Ķirpicņikovs, domā), atteecinama uz ļoti senu laikmetu, tamdēļ, ka ta jau parādas „Rīmetā kronikā“ („Crónica rimada“). — Acim redzot visai veca ari ta romanse, kurā mēs atrodam sīku un dzīvu aprakstu par Sida tēva skumjām un ceešanām. Ta skan:

Cuydando Diego Laynez  
 En la mengua de su casa,  
 Fidalga, rica y antigua,  
 Antes de Nuño y Abarca;  
 Y viendo que la fallecen  
 Fuerças para la vengança,  
 Porque por sus Juengos años,  
 Por si no puede tomalla,  
 Y que el de Orgaz se pasea  
 Seguro y libre en la plaça,  
 Sinque nadie se lo impida,  
 Loçano en nombre y en gala,  
 Non puede dormir de noche,  
 Nin gustar de las viandas,  
 Nin alçar del suelo los ojos,  
 Nin osa salir de su casa,

Sargadams Diego Lainez  
 Sava nama godu, nama  
 Augsta, bagata un veca,  
 Vecaka par Nuņas, Avarkas;  
 Redzedams, ka zūd un sakrit  
 Spēki preeks ta atreebibas  
 Tamdēļ, ka tam gaŗee gadi  
 Neļauj uzstātees par sevi,  
 Un ka Lozan's apkārt staigā  
 Brīvs, bez bēdu un uz plaça,  
 Nēkavets un pilnā meerā,  
 Apreibis no preeka, slavas; —  
 Nevar gulet tas pa nakti,  
 Nēģi baudīt ko no galda (gaļas, tā  
 oriģinālā),  
 Nēģi pacelt savas acis  
 Nēģi izeet kur no nama,

Nin fablar cõn sus amigos,  
Antes les niega la fabla,  
Temiendo no les ofenda  
El aliento de su infamia\*).

Nēgi parunat ar draugeem. —  
Ne, tas vairas ar teem runat,  
Bīdamees, ka ne-apvaino  
Tos ar negodības dvesmu.

Sids līdz ar tēvu, 300 vazaļļu preekšgalā, brauc pee ķēniņa. Ķēniņa ļaudis rāda cits citam viņu: „Rau tas, kuŗš nokava grafu Gormazu.“ To izdzirdejis, Rodrigo saka, acis apkārt mezdams: „Ja starp jums viņa radneeks jeb draugs, kam viņa nāve dara skumjas, tad, lai tas nāk un prasa no manis: es aizstāvešu savu darbu vaj jāšus, vaj kājām.“ — „Ja, ej — prasi tādām vellam!“ Tikai izpildīdams tēva gribu, Sids peelaizās ķēniņam bučot roku; kad tas locīja celi, tad atāķejas ta zobens un nokrita zemē, bet ķēniņš izbailēs izsaucās: „Glābjeet mani, tas pats vells!“

No šī gadījuma, kā ari no daudz cīteem, var redzet, ka „Crónica rimada“ (Rīmetā kronika) daudzkārt līdz burtam saskan ar romanseem, bet šīs iztēlo faktus no Sida dzejiskās vēstures labaki un saprotamaki. Pēc ta laika parašām viss izlīdzinas caur precībām starp naidīgām pusēm, starp Chimenu un Sidu, caur precībām, kas dabīgā kārtā padara naidam galu.

Dažas romanses drīzak peemin tik, nekā sīki tēlo, apraksta Sida varoņdarbus, ķēniņam Ferdinandam dzīvojoj; turpreti tās ar leeleem sikumeem runā, stāsta no Chimenas laulības mīlestības pret Sidu. Kādā no tām Chimena caur vēstuli zēlojas ķēniņam, ka Sids veenadi esot kaŗagājeenõs: „ja tas ari pārnākot mājās, tad tāds noguris un nomocijees, ka tūlin eemeegot; ja, un tad meegā sapņojot no kaujām .

Līdz šim romanses atteecas tik uz Sida agro jaunību, kas aiztek pa Ferdinanda Leelā valdības laiku. Tās iztaisa atsevišķu romansu grupu, kas deva Viļumam (Guillen'am) de Kastro un pēcak leelajam franču traģiķim, Korneļam, vislabako veelu viņu traģedijām jeb dramām iz šīs Sida vēstures daļas. Bet romanses, tāpat kā „Rīmetā kronika“, neka nezina par cīņu starp peenākuma jūtām un mīlestību, par cīņu, uz kuŗas dibinas Korneļa slavenā drama. Rodrigos un Chimena nepazina veens otru pirms grafa nogalinūma. Savadā Chimenas nekonzekvence satur digli Chimenas un Sida mīlestības vēsturi, kā ta zimeta no dramu saceretajeem. —

Nu lūk izvilkums iz divām pēc satura ceeši saistītām romansēm, kuŗas nepeemin pat ne Sida vārdu, bet nešķiramas no viņa darbības vēstures Ferdinanda pēcnāceja, Don Sančo, valdības laikā.

Juzdams nāvi tuvojamees, Ferdinands izdalīja savu zemi, savu ķēniņa valsti, savu dēlu starpā. Peepeži eenāk mireja kambari, dziļās sērās, viņa meita Uraka. „Vaj ir tāds Deeva jeb cilveku likums,“ ta saka tēvam, „pēc kuŗa pee mantošanas klājas, nākas aplaupit meitas par labu veenīgi dēleem? Vaj ne-esmu jūsu likūmīga meita, ka jūs visu izdalijāt brājeem? Bet ari nelikumīgus bērņus klājas apgādat. Kādas vainas dēļ es esmu sodita? Ko teiks svešas tautas un jūsu pavaltstneeki, kad viņi par tam dzirdēs? (dabus zinat)? No kam es pār-

\* ) Visvecakais krājums, kuŗā šī romanse ņzejama, ir — „Flor de Romances“ IX. daļa, 1597, p. 133.

tikšu bez vīra un bez viseem līdzekļiem? Ja jūs nedoseet man savu zemi, tad es eēšu pa svešām zemēm, slēpdama jūsu vainu, es neteikšu, ka es jūsu meita. Svētceļotajās drēbēs es, nabadzīte, klejošu apkārt; bet atmineet, ka klejotajās pa svētām veetām pa laikam kļūst par klaidonēm: —

Mas faced cuenta

Que las romeras a veces

Suelen fincar en rameras.

antē, Uraka izsakās vēl atklātāki. „Es pārdošu moŗeem savu meesu par naudu, kristigeem aiz žēlastības un ko dabušu, to došu par jūsu dvēseles mišu.“

Kēniņš Ferdinānds Leelais, dziļi apbēdināts par tādu meitas valodu, dod tai stipro pili Zamoru un uzleek lāstu uz ta, kuŗš raudzīs viņai atņemt tās īpašumu. Visi sacīja „amen!“ Tikai Don Sančo veen kluseja.

Kaŗi pēc Ferdinanda nāves, būdami šī dalījuma gandrīz ne-  
izbēgamas sekas, un dalība, ko Sids ņēma, apsēdot Zamoru, kas bija  
tapuse par daļu ķēniņmeitai Urakai un ko aplenca tās brālis, Sančo Sīr-  
digais, iztaisa saturu jaunai romansu serijai — virknei. Kādā no tām  
Sids, sūtīts no Sančo prasīt pils-pilsētas atdošanu, tas dabon dzirdet  
pārmetumus un izsmeklu no Urakas. Kad tas peejāja pee ceetokšņa  
vājās veetas, Uraka no torņa tam saka:

A fuera, a fuera, Rodrigo,  
El soberbio Castellano!  
Acordarte te debria  
De aquel tiempo ya pasado,  
Quando fuiste caballero  
En el altar de Santiago;  
Quando el Rey fue tu padrino,  
Tu Rodrigo el ahijado,  
Mi padre te dio las armas,  
Mi madre te dio el caballo,  
Yo te calze las espuelas,  
Porque fuesses mas honrado,  
Que pensé casar contigo.  
No lo quiso mi pecado;  
Casaste con Ximena Gomez,  
Hija del Conde Loçano.  
Con ella uviste dineros;  
Con migo uvieras estado.  
Bien casaste, Rodrigo,  
Muy mejor fueras casado;  
Dexaste hija de Rey,  
Por tomar la de su vasallo.

Projam, projam, Rodrigo,  
Lepno kastileeti!  
Deretu tev atminetees  
Viņa pagājušā laika,  
Kad par kavaleeri\*) tapi  
Pee Sankt-Jēkab' altaŗa;  
Kad par krust-tēvu bij ķēniņš  
Tev ta milulim, Rodrigo.  
Mans tēvs eeroçus tev deva,  
Mana māte deva zirgu,  
Es tev peešus sēju klāt,  
Ka tu būtu vairak godats,  
Domaj' ar tev' saveenotees.  
Neveicās aiz maneem maldeem;  
Preceji Chimenu Gomez  
Grafa de Lozano meitu.  
Ar to eeguvi tu naudu;  
Ar mani gūtu stāvokli.  
Labī precejees, Rodrigo,  
Vēl labak būt' precejees;  
Atstāji tu ķēniņ' meitu,  
Ņemdamš viņa vazalmeitu.

\*) bruņeneeku



— „Ja jums tā rādas, mana ceenīgā (kundze), tad jau varam izbeigt kaveklus,” atbild Sids. — Grēks būtu manai dvēselei, ja es uz tam eelaistos,” atteic Uraka. Tad Sids uzkleedza savejeem: „Prom, prom, mani ļaudis, ir kājneeki, ir jātneeki! No šī torņa mani ķēra bulta taisni pašā sirdī un visu mūžu man no šīs mokas netapt vaļam.”

Ta veena no visvecākām un raksturīgākām romansēm. Ta pirmo reiz eespeesta 1555. gadā; romanse „Durandarte, Durandarte”, kas iznāca 1511. gadā, ir acimredzot pakaļdarinums mūsu romansei, kuŗa šo laiku bija jau vispār pazīstama un eeceenita. Tīknors to peeved pēc kāda no visvecakeem rokraksteem, atlaizdams tik pēdejās rindas, kuŗas, kā šķeet, vēlāk peespraustas. Ta bija veena no visvecākām romansēm un uz viņu atsauca, viņu citē spaneešu literāturas vislabakee rakstneeki, kā pr. p. Servantes savā „Persiles y Sigismunda” (Lib. III, c. XXI), bet Giljen's de Kastro to izleetoja savā traģedijā „Mocedades del-Cid\*”, ko Korneļs pārstrādaja.

Romanses stāsta par ķēniņa Sančo nogalinašanu (nogalinumu) un šausmigās krāsās iztēlo to zvērestu, kuŗu uz Sida prasību nācās dot viņa pēcnācejam Alfonsam. Jo Alfons VI. nāca uz troni pēc Sančo nāves, kuŗš ar kaunu beidzās (gāja bojā) dēļ nodevības preekš Zamoras mūŗeem. Sids sanaidojās ar savu jauno valdneeku un tapa padzīts. „Ļaunu zvērestu tu prasīji šodeen no manis, Sid,” saka tam jaunais ķēniņš, „no manis, kam tev bija roku bučot. Atstāj manu valsti, ļaunais bruņeneek, un ne-atgreezees agrak še atpakaļ, kā pēc gada.” — „Tas man patīk,” atbildeja Sids, „tas man ļoti patīk tapēc, ka ta pirmā pavēle, ko tu izdod savā valstī. Tu mani izdzen uz veenu gadu, bet es sevi izdsenu uz tētreem gadeem.” Un Sids jautri devās trimdā ar 300 bruņeneekeem; visi tee bija no augstas ģentes; visi jauni ļaudis; nebija neveenas sirmas galvas .“

No šī momenta sākas jau minētā vecā poema, bet kā par šeem viņa dzīves notikumeem tā arī par sekošeem dod vispilnīgākās un konzekventākās ziņas romanses, iztēlodamas mums daudzkārt vissīkākās sīkumās Sida Valensijas eeķaŗojumu, viņa ķēniņa žēlastības atdabujumu, viņa gaviles pār Karrisonas grafeem, viņa vecumu, nāvi un bēres.

Sids ne veen pēc poemas, bet arī pēc romansēm peeviļ žīdus, bet tas neaizmirst savu peenākumu, izrēķinadamees ar teem, tas lūdz no teem aizbildinumu: kaut arī šķirstos bija smiltis, tak šīs smiltis bija viņa teesības zelts.

Atteecotees uz ķēniņu, Sids — trimdeneeks uzvedas ar leelaku ceenibu romansēs, nekā poemā. Sūtīdams viņam dāvanas, tas skaidri ironizē pār viņu. „Lai viņš nepeeņem aiz lepnuma,” leek Sids Alfonsam teikt caur savu sūtīto, „ka es no svešu ķēniņu mesleem maksaju savam paradu; kā kungs tas atņēma man mantu un es kā nabags maksaju tam ar svešu mantu.” Pee izlīguma ar ķēniņu Sids ne tik veen nepazeminas caur glaimīgu pakalpiņu — padevību, bet ceļ pat ķēniņam prasījumus preekšā: tam jadod preekšrocības, teesības muižneekeem, pilsētām un visai tautai.

Sida meitu un Karrisona infantu notikumi (jeb pārvara — gaviles pār grafeem Karrisono) romansēs top atstāstīti veenadi — saskanīgi ar

\*) Sida jaunība.

poemu; tikai manams bruņeneku laikmeta leegaku un smalkaku (delikataku) eerašu eespaids.

Saprotams pats par sevi, ka arī vecās romansēs varoņa Sida raksturs nav allažīn veens un tas pats: pēc veenām tas ir labs, padevīgs vazāls, līdzīgs „manam Sidam“ (Mio Cid) poemā; pēc citām tas ir lepns, pat pašāvīgs feodāls — kronikas Rodrigo. Pirmāis Sida varoņa darbs tā pēc romansēm, kā pēc „Rīmetās kronikas“ (Crónica rimada), ir grafa Losano jeb Gormasa, Chimenas tēva, nogalinums. Bet Sida tēva nāids ar Gormasu top citādi atstāts.

Romanses apdzeed ne veen dzīvo Sidu: ir miris tas izdara varoņdarbus. Viņa miršanas brīdī apsēda Valensiju moņi. Lai eenaidneekus neuzmodrinātu ar preecīgu vēsti, tad eebalzameja varoņa meesas, apbruņoja no galvas līdz kājām un gāzās no pilsātas ārā. Moņi tapa sakauti.

Jau dažus gadus atrādās Sida meesas sēdošā stāvoklī Petera Kardenas klosterī. Reiz, kad neveens pee miroņa nebija klāt, pēegāja pee ta žīds, domadams tā pee sevis: Rau sēd spēcīgāis varonis, kuņa bārzdu, tam dzīvam esot, neveens nedrīksteja, ne-eeedrošnajās aizkārt; bet es tagad gribu viņu ņemt aiz bārzdas“ un izsteepa roku. Peepeži mironis ķēra savu zobenu un izrāva to no makstīm. Žīds tā izbijās, ka peeņēma kristību un nomira kā mūks tai pašā Kardenas Petera klosterī.

Šis romanses kopā saņemot sneedza mums ainu, kuņu Herders un vēsturņeeks J. Müllers tura pamatvilceenōs par autentisku, ticamu vēsturi, bet kas nava nekas cits kā veenkārss dzejīskis to tradīciju iztēlojums, kuņas dzīvoja dažādōs laikmetōs tautā, kad viņu dažādas daļas tapa uzrakstītas.

Pateesi, tai agrajā ta laikmeta periodā, kad uzrakstīja vēsturiskās romanses, par preekšmetu dereja tām visvairak leģendaru-teiksmainu tautas varoņu darbi un ne pazīstami, kronikām apleecināti vēsturiski notikumi. Žināms, lētticīgāis patriotisms peejauca daudz izdomājumu tam, ko stāstīja no tamlīdzīgeem varoņeem. Tagadejā cilveka acīs dažs no tam, ko šīs romanses stāsta, mazs ticāms un uzņemāms ar kritiku. Varam tik peeekrist kanonika Don Kijotē ar pilnu veselu prātu taisītai peežīmei: „Nav šaubu, ka tamlīdzīgi ļaudīs, kā Sids un Bernards del Karpio, dzīvojuši, bet ļoti apšaubāms, vaj viņi izdarījuši teem peeškīrtos darbus („En lo que hubo Sid, no hay duda, ni menos Bernardo del Carpio; pero de que hicieron las hazañas que dicen, creo que hay muy grande“). Šis uzskāts uz leetu, par kuņu Servantes spēreedums gāndrīz arveenu pareizs, ir pilnīgi sapratīgs un iztaisa uzkrītošu pretstatu veenkārt pret ļaužu savado lētticību, kuņi līdzīgi Herderam un Mülleram gatāvi romanses turet par ticāmeem vēsturiskeem dokumenteem, bet otrkārt (iztaisa uzkrītošu pretstatu) pret stūrgalvīgo Masdeu neticību, kuņš pat noleedz, ka Sids dzīvojīs. Mēs no savas puses atrodam zināmā mērā pateesību spēanešu literaturvēsturņeeka, Sančo, asprātīgā izteiceenā: „ko tur arī nerunātu, vecās romanses ir pārāk vecas, lai tās melotu.“ Tomēr dažas no tām kļūdāinas šīnī žīņā.

Visas romanses, kas apdzeed Sida varoņdarbus, saskāita vairak nekā 200; starp tām veen, t. i. tādu, kas atteecas pēc sava pamāta uz XII, XIII. un XIV. gādsimteni, ir kādas 40; pārākās statās preekšā kā pārdzejojumi no rīmetās un prozāiskās kronikas par Sidu un no citeem literaturas peemīnekļeem, jeb no mākslīgeem pakāldarinumeem vecām romansēm. Bez tam vēlākā laikmetā raksta, sacer romanses par visa-



fantaziju un pārvērta Granadu, tās bagatās lejas un sneegainos kalnus par to burvīgo zemi, par kādu to nespēja padarīt visvecākā un daudz jestrākā zemeļu romansu dzeja. No šī laika rodas preekšmetu jauns veids, jauna šķira, kā: Gazula un Abindarraesa mīlestības peedzīvo-  
jumi, līgsmības un turnīri Bivarrablē un stāsti iz arabešu naktīm Generalifā; ar vārdu, spaneešu romansēs eegāja tagad viss, kas attecas uz moņu tradīcijām jeb eerašām jeb, kas tām peeskirts no tautas fanta-  
zijas. Aļošanās ar šeem moņu preekšmeteem nonāk līdz smeekligajam un pašas romanses, kā dzeguzes pēc jāņeem, izsmej cita citu par atkri-  
tumu no tautiskuma un patriotisma un par attālināšanos no pašu preekš-  
meteem. Pr. p. jocīgajā romansē „Tanta Zayda y Adalifa“ lasam sekošo:

Renegaron de su ley  
Los Romancistas de España,  
Y ofrecieronle a Mahoma  
Las primicias de sus galas.  
Dexaron los graves hechos  
De su vencedora patria,  
Y mendigan de la agena  
Juvenciones y partaņas\*).

Atkrita no sava likum'  
Romansisti Spanijā  
Un tad nesa Mahometam  
Savu talant' augļus zeedam.  
Varonīgās tēvij's darbus  
Lētdabīgi nicināja,  
Gāja ņemt no kaimiņ' tautām  
Eedomas un augstus darbus.

Tāpat Luis de Gongora y Argote iz Kordovas (1561.—1627.) uzbrūk šeem atkritejeem savā skaistajā romansē „A mis Señores poetas“, bet kādā citā romansē, kas eesākas ar teem vārdeem „Porque, Señores poetas“ pūlas tos atkal pārstat. — Nevar teikt, ka vairums romansu ar mauru preekšmeteem un sevišķi tās romanses, kuņas apdzeed Granadas eeņemšanu, nebūtu tautiski ražojumi un dažos gadījumos nebūtu gandrīz iz ta paša viņās aprakstīto notikumu laika. Bez šaubām tās apmeerina abas prasības. Uz šo nodaļu ja-ateecina tās romanses, kuņas apdzeed moņu sacelšanas Filippa II. laikā un viņu nežēlīgo izdzīšanu, Filippam III. valdot\*\*).

Laikmets, kad šī dzejisko ražojumu šķira bija modē, — ir tas gadsimtenis, kuņš teeši pēc Granadas krituma sekoja, tas gadsimtenis, pa kuņu visas romansu šķiras pirmo reiz uzrakstīja un izdeva. Par peerādījumu der tam pirmee viņu krājumi. 1511-tā un 1550-tā gada krājumos atrod tik dažas mauriskas romanses, kamēr 1593-šā gada krājumā viņu jau ir vairāk kā divi simti. Pateesi, viņu eesprausti pazi-  
stāmī notikumi, romantiskais kolorīts, romantiskā nokrāsa ir pārsvarā un iztaisa viņu galveno košumu, tak istenībā viņas nevar atzīt par vēsturi-  
gām. Tā, pr. p., pazīstamajā romansē par turnīru eekš Toledo, kas notika, kā peeņem, pirms 1085-tā gada, minetas personas, kas dzīvoja laikmetā teeši preekš Granadas krišanas; bet romansē par ķēniņu Bel-  
chitu, un daudz citās, sūzets skaidri izdomats. To apstiprina vārdi „Uzlēca Veneras zvaigzne“ (Sale la estrella de Venus), ar kuņeem sākas kāda no vislābakām romansēm eekš „Romancero General“, — romanse, kuņa peeminedama Veneru un Rodamontu un nepareizi pee-  
ņemdama, ka moris bijis par teesnesi Sevilljā tai gadsimtent jeb pee

\*) Sk. „Flor de Romances“ (Parte V, Burgos, 1594, f. 158).

\*\*) Šis romanses uzejamas Dūrana plašā romansu krājumā, T. II, 1851, pp. 103.—142. un 162.—192.

tam, kad Seviļļa bija tapuse par kristīgu ļaužu pilsātu, — skubina domāt, ka šī romanse nav izcēlusēs, lai nopeetni tēlotu pateesus faktus, bet lai eegūtu tik poetisku efektu.

Lai nu šā vaj tā, tomēr šīs romanses un dažas citas par slaveno Gazulu, kuņas sastop Granadas kuņa vēsturē\*), kur viņas atzīst kā iz ta paša laika cēlušās līdz ar viņas aprakstīteem notikumeem, stājas mums preekšā kā skaisti dzejas paraugi, kuņš spaneešu fantāzija mīleja eetērt vissvarīgākos savas nacionalās vēstures notikumus. Vislabākās romanses par Gazulu uzsākas: „Por la placa de San Juan“ un „Estando toda la corte.“ Citas šīs nodaļas romanses min stāstus, pa daļai jeb pilnīgi pasakainus par Musu, Charifu, Lizaro un Tarfu. Pēdīgi leelāks skaits romānsu peepildīts ar apraksteem par nodevībām, sāncensībām, savvērestībām un visslavenākeem Zegriesu un Abenserāgu notikumeem. No šī romansēs mineteem fakteem gaiši redzams, ka eekšķīgās ķildas ne mazāk par ārejām sakaušanām veicināja galīgu sagrūšanu, maurumusulmaņu varas pilnīgu iznīcināšanu. Dažas no šīm mauru romansēm, kā rādās, saceretas Ferdinanda († 1516.) un Izabellas († 1504.) laikā; daudzas Karļa V (1519.—1556.) laikā, bet visspīdošākās pēc formas — drusku vēlāk.

#### 4. Romanses par privātu dzīvi.

Spaneešu romanses ne-aprobežojas ar varoņu preekšmeteem, smelteeem iz fantāzijas vaj vēstures, vaj ar tādeem, kam sakars ar moju tradīcijām. Bet ir vēl veena romānsu nodaļa, kas tēlo privāto dzīvi un raksturo eerašas. Tā ir ceturtā romānsu nodaļa, kuņu var saukt par caurjauktu un kuņas nozīme nav maza. Dzejiskās jūtas, pat spaneešu tautas zemāko šķīru (dzejiskās jūtas), aptvēra vairumu preekšmetu, un tautas ģenījs pēc savas dabas svabads kā vētra, atstāja neskaitāmu daudzumu atmiņu, kas peerāda tautas jūsmu dažādību, tautas eespaīdu dzīvumu un maigumu. Šo caurjauktu, samaisīto romānsu vairums nav nekas cits, kā mīlestības izleešanās\*\*); bet starp tām daudz ganu, — komisku, satīrisku un pikāresku — tā sauktu „picaresque“ — t. i. blēžu — romānsu. (Picaro, blēdis, viltneeks. Spaneešiem ir arī pikāru — blēžu — jeb ubāgu — romāni, kādus rakstījuši Mendoza un Quevedo\*\*\*). Dažām šīm romansēm ir nosaukums „Letras“ jeb „Letrillas“, lai gan tām nav nekas kopīgs ar vēstulēm kā tikai vārds. Viņas nav nekas cits, kā neleelas poēmas, kas paredzetas dzeedašanai; daudzas no tām līriskas pēc formas, un pulks no tām apraksta tautas eerašas un laika kavekļus plašā jēgā. Bet visām tām ir veena vispārīga raksturīga pazīme — tās visas uzticāmī atspoguļo sevi spaneešu privātu dzīvi. Jau peemīnējam dažas no tām, kuņas ļoti āgri izdotas. Veco spaneešu romānsu rīndā tās bez strīdus visskaīstākās un visraksturīgākās; pee tam daudzas no tām izdveš veenkāršumu, viltību un humoru (jautru prātu). Tāda pr. p. šī romanse: —

\*) Historia de los Vandos de los Zegries u Abencerrages, Cavalleros moros de Granada.

\*\*\*) Sk. pr. p. „Malagas virsāits Nīlo“, „Kuņā ģājeja-meita“, „Dona Guimara“ Līga I. d.

\*\*\*\*) Hurtado de Mendoza (1503—1575), Francisco Gomez de Quevedo y Villegas (1580—1645).

Riņo con Juanilla  
Su hermana Miguela;  
Palabras le dize,  
Que mucho le duelan:  
„Ayer en mantillas  
Andanas pequeña,  
Oy andas galana  
Mas que otras donzellas.  
Tu gozo es suspiros,  
Tu cantar endechas;  
Al alua madrugas,  
Muy tarde te acuestas;  
Quando estas labrando  
No se en que te piensas  
Al dechado miras,  
Y los puntos yerras.  
Dizen me que hazes  
Amorasas señas:  
Si madre lo sabe,  
    Aura cosas nuenas:  
Clauara ventanas,  
    Cerrara las puertas;  
Para que baylemos,  
    No dara licencia;  
Mandera que tia  
    Nos lleue a la Yglesia,  
Porque no nos hablen  
    Las amigas nuestras.  
Quando fuera salga,  
    Dirale a la dueña,  
Que con nuestros ojos  
    Tenga mucha cuenta;  
Que mire quien passa,  
    Si miro a la reja  
Y qual de nosotras  
    Beluio la cabeça.  
Por tus libertades  
    Sere yo sugeta;  
Pagaremos justos  
    Lo que malos pecan.“  
„Ay! Miguela hermana, —  
    Que mal que sospechas!  
Mis males presumes,  
    Y no los aciertas.  
A Pedro, el de Juan  
    Que se fue a la guerra,  
Aficion le tuue,  
    Y escuche sus queexas;  
Mas visto que es vario  
    Midiante el ausensia,  
De su fe fingida

Nistās ar Juanillu  
Viņas māsa Migela;  
Teic tai tādus vārdus,  
Kas to gauzi noskumdina:  
„Vakar tu mantillā  
Izgāji maziņā,  
Ai, šodeen pucej'sēs  
Vairak par citām kundzenēm.  
Tava preca — nopūtas,  
Tavas dzeemas skumigas;  
Cēlees ar austriņu,  
Gulees ļoti vēlu;  
Kad pee darba esi,  
Nezinu, pee ka tu domā  
Skatees (gan) uz kanvu,  
Dūreenus tak izlaid.  
Saka man, (ka) tu dodot  
Milestibas zimes;  
Ja māte to zinās,  
    Tad mums slikti klāsees:  
Aiztaisīs ta slēgus,  
    Aizslēgs arī durvis;  
Mums uz deju eet  
    Nedos atļauju;  
Uzdos viņa tētei (tantei),  
    Baznicā mūs vadīt,  
Ka ar mums nespreež  
    Mūsu draudzenes.  
Kad no sētas viņa izees,  
    Tad ta sacīs dueņai,  
Lai ta mums ar acīm  
    Uzmanīgi seko;  
Lai ta skatas, kas eet gaņam,  
    Vaj uz balkonu tas skatas,  
Un tad kuņa no mums  
    Pagreež savu galvu.  
Par to tavu brivestibu  
    Kļūšu vēl par verdzeni,  
Taisneem jāsamaksā  
    Ļauno pārkāpumi.“  
„Ai! Migela, mana māsa,  
    Kas par ļaunām aizdomām!  
Manu ļaunum' paredzi,  
    Tomēr viņu nezini.  
Pee Peteņa, Jāņa dēla,  
    Kuņš aizgāja projam karā,  
Teešam silti peekēros,  
    Klausos zēlabām;  
Redzot to, ka pārmainijees,  
    Ka no manis paleek nost,  
No ta eedomibas

Ya no se me acuerda,  
Fingida la llamo,  
Porque, quien se ausenta,  
Sin fuerça y con gusto,  
No es bien que le quiera.“  
„Ruegale tu a Dios  
Que Pedro no buelua,“  
Respondio burlando  
Su hermana Miguela:  
„Que el amor comprado  
Con ton ricas prendas  
No saldra del alma  
Sin salir con ella.  
Creciendo tus aņos,  
Creceran tus penas;  
Y si no lo sabes,  
Escucha esta letra:  
Si eres niņa y has amor,  
Que haras quando mayor?“

Negribu neko vairs zināt.  
Eedomību saucu,  
Tapēc, ka kas paleek prom  
Tīšu prātu un ar baudu,  
Nepeln, ka to mīleju.“ —  
„Lūdzi talab tu nu deevu,  
Pēteris lai ne-atgriezās,“  
Atsacīja zobodama  
Viņas māsa Migela:  
„Kad ir mīlestība japērk  
Par (Ar) tik dārgu cenu,  
Nav cits rēķins dvēselei,  
Kā tik deet ar viņu.  
Pee-augot tev tavās gadās,  
Pee-augs tavas mokas;  
Un ja nezini to, —  
Uzklaus tādu domu:  
Ja tik jauna tu jau mīli,  
Kas būs, topot vecakai?“

Ļoti intresanti šē šini romansē redzēt, kā vecakā māsa, pamani-  
dama pee jaunākās pirmās aizmetušās mīlestības zīmes, ņem šo, tā sacīt,  
stingri pātārōs. — Pedro Flores izņēmis so romansi jeb „letra“ no tau-  
tas tradīcijām — gara mantām un ta atrodas eekš „Flor de Romances“  
(Parte VI, 1594, fol. 27).

Pats no sevis saprotams, ka veens paraugs, cik skaists tas ari ne-  
būtu, nevar dot nojēgumu nedz par šīs nodaļas romansu bezgalīgo da-  
žādību, nedz par viņu dzejisko skaistumu. Lai varetu apspreest viņu  
vērtību, ja-izlasa tās leelā daudzumā un pee tam pēc eespējas originalā,  
jo tikai originalā viņas, kā ar' ikkuŗa cita īsta tautas dzeja, uzglabā  
savu sevišķību — savus idiotismus, reibinošo svaigumu, peemītošo  
vecām „Romanceros“, — svaigumu, kas izzūd tulkojumōs, tiklab svaba-  
dōs, kā tādōs vārds pa vārdam. Bet pēc skaita bagata un eevērojama  
ari šī spaneešu romansu nodaļa, kas teicama dēļ peevīlcīgās domu  
veenkāršības un izteiksmes, — dēļ veenkāršības, kas saveenota ar pār-  
galvīgu viltību\*) un tapēc peln sevišķu uzmanību. Līdzīga tautas dzeja  
nav neveenā citā valodā. Leels skaits šīs šķiras romansu atrodas  
sevišķi dārgi turamā krājumā „Flor de Romances, Parte VI“, kas iznāca  
1594. gadā un uzrakstītas no Pedro Flores pa leelakai daļai pēc veen-  
kāršu ļaužu vārdeem. Sai Parte VI (sexta) sestajā Romanserō daļā pr.  
p. tādās romances: „Que es de mi contento“, „Plega a Dios que si  
yo creo“, „Aqaella morena“, „Madre, un cavalero“, „Mal ayan mis  
ojos“, „Niņa, quevi ves u. c. Tās ir romances, kas ne reti atgādina  
Hitas presbītera veeglos un graciosos raņojumus, kuŗš dzīvoja XIV-tā gad-  
simteņā vidū, bet pēc toņa un gara tās var būt atteecinamas pat uz  
daudz agraku laikmetu.

\*) Kā to it skaisti rāda „Kaŗā gājeja meita“ Līgas l. d. 193 l. p.

## Resümè, rezumcija.

Isi visu kopā saņemot.

Neskatoties uz romanšu, tā vēsturisko, kā maisīto nodaļu, vecumu — senumu, (jo veenas no tām uzrakstītas kādus četrus gadsimtus apakā, bet otras ar' agrāk), — tomēr šiem brīnišķīgieem tautas ražojumiem peegreeza mazāk vēribu, nekā tee to peln. Nešauboties var teikti, ka atrasees maz nozaļu citu zemju literatūrā, kuŗas varetu vairak atalgot pētitāja pūles un centīgo garu, kā vecās spāneešu romanses visās savās formās. Viņas stāv kā kas pilnīgi sevišķs (tāpat kā mūsu un leišu tautas dainas) citu Eiropas zemju episku ražojumu rindā; dažā ziņā tās stāv bez strīdus pat augstāk par pēdejiem. Ja gribetum blakus statīt veco fabļo (fabliaux) plāpību jeb trubaduru un minnezīgeru (milas dzeesmineeku) māksloto smalcību pirmatnīgām spāneešu romansēm, tad pārākums katrā ziņā būtu vēl vairak šo pēdejo pusē, kuŗas izveidojusēs modrīga — pacilata dzejiska jūta, no kuŗas bija pārpildīta visa spāneešu tauta tanī laikmetā, kad mauru vara sāka pamazīt vāja unki cīņā ar entuziasmu, kuŗš beidzot kļuva nepārvarams tā, ka ta pamatā no paša sākuma guleja reliģiozs princips un lojalas jūtas.

Angļu un skotu balladas, ar kuŗām visdabīgāki salīdzinat spāneešu romanses, atspoguļo sevī vairak rupju sabeedribas stāvokli, kur valdīja eerašu jestrums, slīngrums, patvaļa un varmācība. Teesā, tāds stāvoklis tomēr radīja dzeju, pilnu spara — enerģijas un reizām arī leeguma — maiguma, bet šij dzejai apstākļu dēļ bija ņemta, laupīta ceenība un izcilība, kas sakristu ar tautas raksturu, ja ne ar tās stāvokli, kuŗa līdzīgi spāneešu tautai pa gadsimteņiem veda kaŗu, cīņu, kas izdaiļots ar padevības jūtām reliģijai un valdošam namam, cīņu, kas spēj pa laikeem pacelt savu cīnitajos garu un sirdi līdz augstumam, kuŗš nesašneedzams asinainu savstarpīgu baronu ķildu dalībneekcem jeb mežainīgu, postošu robežeebrukumu varoņiem. Par šo pateesību var veegli pārleecinātees, ja salīdzinām eevērojamo balladu virkni par Robinu Hudu ar romansēm par Sidu un Bernardo del Karpio, jeb, ja zem Persi „Reliques\*)” vaj Valtera Skota „Minstrelsy\*\*)” svaiga eespaīda greežamees pee „Romancero General” un ta mauru greznības un kristīgas uztīcības dzejiska jaukuma — maisījuma.

Ja gribetum salīdzinumu aploku paplašināt, tad varetum spāneešu romansēm blakus statīt latvju un leišu dainas, slavu tautas dzeesmas, kreevu byļinas, somu runot u. t. pr. Jo visām šīm tautām — gandrīz veenīgi — tāda pate ista tautas dzeja, kā spāneešiem.

Bet spāneešu romanses līdz ar latveešu un leišu dainām spilgti atšķīras no pārējās Eiropas tautas dzejas. Tās caurdvēstas vairak nekā citu tautu dzeesmas no nacionāla gara, kas iztaisa vairak šīs šķīras dzejīsko ražojumu īpatnīgo elementu. Pateesi, tās lasot mums statās preekšā vecā spāneešu rakstura leelās pazīmes, kas izceltas caur dzejīska entuziasma spēku; atpemeet tām tautīsko garu, un tās tūlin izbeigsees. Šis gars savu kārt uzglabāja tās līdz mūsu deenām un, tam pateicotees, tās uzglabasees nākotnē. Dīzee kastīleešu varoņi, kā: Bernards del Karpio, Pelago un sevišķi Sids, iztaisa līdz šīm veenkāršās spāneešu iz

\*) „The reliques of ancient english poetry”.

\*\*) „Minstrelsy of the scottich border”.



tautas galveno ticības un dzejas elementu, tautas, kuŗa ceeni viņu peemiņu gandrīz tapat, kā ta tapa ceenita Gonzalvo Korduana laiku, jeb vēl agrak, svētā Ferdinanda laiku. Romanses par Guarinos' raiņiem peedzivojumeem, dekām un par kauju pee Ronsevalas — Ronsevalas lejā — dzeed vēl tagad ēzeļu dzineji tāpat, kā viņas dzeedaja, kad Don Kijots viņas dzirdeja ceļojot uz Tobozu; bet Seviļlas eelās, marionetu, leļļu teatrās līdz šim izrāda Gaiferos' un Melizendra notikumus, līdzīgi tam, kā tos citkārt izrādīja veentulīgā Montezino veesnicā, Don Kijotam klātesot. Ar vārdu, vecās spaneešu romanses līdz tādai pakāpei ir nacionālas, caurdvēstas no nacionāla gara, ka kļuva identiskas ar tautas raksturu, kuŗa tās sacereja, un līdz ar to tās dzīvos, pastāvēs, līdz kamēr spaneešu tauta uzturēs savu ne-atkarību.

A. J. Ķirpičņikovs saka, ka pagājusā XIX. gadsimteņa pirmajā pusē, pavairakas nacionalitātes aizrautības laikmetā, skatījušees uz visām romansēm kā uz sirmas senatnes peeminekļeem un tautas dzejas ražojumeem. Bet pamatīgāka eepazišanās ar tām rādījuse, ka ne-esot ne-veenas romanses, kuŗa savā tagadejā veidā sneegtos tālak par XIV. gadsimteni atpakaļ, un ka leels skaits romansu esot cēlees no skoloteem poeteem. Romansu rokraksti ne-ējot tālak atpakaļ par XVI. gadsimteni. Tā Ķirpičņikovs\*).

Bet šis teicamais literatūras vēsturneeks aizmirsis pasacit, pee kuŗas Eiropas tautas būtu tautas dzeesmas uzrakstītas un sakrātas agrak par spaneešu romansēm. Jo ārpus Spanijas tik XVIII. gadsimteņa otrajā pusē Herders izdod „Tautu balsis dzeesmas“. Citas tautas, pr. p. leiši, latveeši, slāvi, kreevi, somi, igauni, kuŗeem ir īstenas tautas dzeesmas, tās uzrakstījuši, krājuši tik XVIII. gadsimteņa beigās un pa visu XIX. gadsimteni, jeb uzraksta, krāj tās vēl tagad. Tomēr tās īsti tautas dzejas ražojumi, un daudzi no teem sneedzas dziļā senatnē eekšā. Šī peezīme atteecināma starp citu sevišķi uz leišu un latveešu dainām. Lai gan tās jaunākā laikā uzrakstītas, tomēr no ļoti daudzām pēc viņu saturā var lemt, ka tās trīs-četrus gadsimteņus vecakas par uzrakstīšanu. Tā pašu var sacit par spaneešu romansēm, kuŗas bez tam uzrakstītas un izdotas agrak nekā visu citu tautu dzeesmas, kopš 1511. gada, tā tad samēriģi kopš sirmas senatnes.

Tad Ķirpičņikovs saka, „ka leels pulks romansu cēlees no lasit un rakstīt pratejem poeteem;“ bet starp vecām un pilnīgi tautā pārgājušām romansēm jaišķiģ tūri tautas romanses, t. i. romanses, kuŗas iz tautas cēlušās, no tās saceretas, un vecu žongleru\*\*) romanses, uz kam jau Puymaigre's aizrādījis\*\*\*), un Ķirpičņikovs nav peerādījis, ka „ši izšķiriba neizturetu kritiku†). Pēc Ķirpičņikova spreaduma iznāktu tā, ka pr. p. vāceeseem pavisam nebūtu, kā rādas, īstu tautas dzeesmu, jo viņu dzeesmas, kādas tās sakrātas pr. p. eekš „Des Knaben Wunderhorn“, saceretas no skoloteem poeteem. Un pateesi, gandrīz visām viņām japateicas par savu izcelšanos māksleneeciskeem dzeesmeneekeem, kas viņas pakaļtaisījuši tautas dzeesmas tonim; garam, raksturam.

\*) Sk. Koršs II. z.

\*\*) no lat. jocularis, joculari, viduslaiku muzkanti, kas gāja līdz ar trubaču-reem mīles-dzeesmeneekeem apkārt.

\*\*\*) Sk. viņa „Les vieux auteurs castillans“. T. II. Paris. 1861. 258. l. p. u. turpmak.

†) Tāda žongleru ir arī pr. p. mūsu: „Es stāv' uz augsta kalna Un skatos jūriņā“...

## Vēsturiskais stāvoklis Spanijā pā tautas dzejas rašanās laiku.

Kā jau teikts, spaneešu literatura cēlās visleelākā tautas-posta laikos. Spanijā pirmā tautiskas jūsmas balss, kas lika pamatu literaturai, pacēlās pa vēl nepeeredzētu septiņu gadsimteņu karu starp spaneešu kristigiem un moņu eekarotājiem; visvecākā spaneešu dzeja—romanses rādas esam spara un varonības eedvesetajas, kas apgaroja tad gandrīz visus Pireneju pussalas apdzīvotājus.

711. gadā p. Kr. moņi, mauri (Āfrikas arabeši), zem Tarika un Muza's vadības, eebruka Spanijā, kur valdīja to laiku reetumu goti. Viņu ķēniņš Rodrigo gāja eenaidneekam preti; notika neatlaidīga kauja pee pilsatas Jerez de la Frontera uz Gvadaletas upes krāsteem, kristigee tapa sakauti un mahometāņi eeņēma Spaniju. — VIII. gadsimteņa sākumā gotu ķēniņvalsts Spanijā atradās dziļā tikliska un politiska sa-iruma, iziruma stāvoklī. Bez šī apstākļa un bez pašu kristīgo palīdzības arabeši nebūtu varejuši ar veenu uzvaru izšķirt bagatās un beezi apdzīvotās zemes likteni. Plaši apgabali ar daudz pilsatām padevās moņeem-muzulmaņeem bez zobena cirteena, bez cīņas.

Bet ne visi goti padevās moņu varai: vissirdigakee no teem aizgāja, zem beidzamā gotu ķēniņa radneeka Pelago vadības, uz zeemeļeem, zeemeļreetumu kaktā, kalnainā Spanijas apvidū, uz Asturiju un dibināja tur neatkarīgu valsti, papreekš līdzekļeem nabagu, bet bagatu ar enerģiju; tās preekšā guleja veenkāršs un noteikts vēsturisks uzdevums — cīnītees uz dzīvību un nāvi ar cīcībneekeem-eekarotājiem, būt nemitīgā krusta karā, kuŗš tikko beidzās vidus laikeem izejot.

Šis spaneešu vēstures varonīgais laikmets, kas cildinats caur reetumgotu bruņeeciigeem varopdarbeem, gaiši atspoguļojās garā romansu virknē, t. i. spaneešu tautas dzejas viduslaiku ražojumos. Kā jau zinam, šo romansu krājums sneedz grāmatu, pazīstamu zem nosaukuma „Roman-cero” jeb „Flor de Romances”. Tā ka šīs mazās poemas satura sevī pa leelakai daļai teikas, nostāstus par vēsturiskām personām un notīkumeem, — par kam varejām jau agrak pārleecinātees, aplūkojot vēsturiskās romanses, — tad chronoloģiski sakārtotas tās dod Spanijas dzejīsku kroniku par kristīgo karu ar maureem. Herders šīs romanses pārtulkojis vācu valodā, padajai tās pārstrādādams un izdodams jaukā, brangā episkā ciklā zem nosaukuma „Der Cid”; no vācu pārstrādājuma Žukovskis tās pārcēlis kreevu valodā. Latveešu valodā par spaneešu romansēm es esmu ap izgājušā gadsimteņa 80. gadeem rakstījis. „Baltijas Vēstnesī”, tās salīdzinādams ar garajām latveešu tautas dzeesmāmdaiņām un savas Līgas pirmajā daļā (Rīgā un Tērbatā, 1880.) sneedzu savā tulkojumā vairak peemērus no katalaņu un portugaleešu tautas romansēm.

Peeminētā Spanijas dzejiskā kronika, paskaidrodama eemeslus, aiz kuŗeem moņi spaneešus uzvarejuši, eesākās ar romansēm par ķēniņu Rodrigo. Bez Sīda šīnī ciklā (romansu ciklā) eet runa par ķēniņu Rodrigo, grafu Julianu, Karli Leelo, ta subordineteem un citeem kristīgieem varoņeem. Šī poetiskā gadagrāmata eesākās, kā jau teikts, ar romansēm par ķēniņu Rodrigo un grafu Julianu. Klau kā tās skan manā sasteigtā tulkojumā.

1.

No pils gāja smaididama  
 Jaunā daiļā doņa Kava  
 Savu jautru draudzen' barā  
 Ārā zeedu graznā dārzā.  
 Un zem zaju vina koku  
 Patikamas dzestras ēnas,  
 Apakš mirtu, lauru zareem  
 Un jasmīnu jaukā smaržā  
 Tās uz zāli rindā sēdās  
 Smeedamās un čalodamas.  
 Visas, veenu gadu bērni,  
 Līgsmōdamās pavasara  
 Saldo aromatu bauda,  
 Plūstošo pa košo dārzu.  
 Un šis skaistulišu pulciņš,  
 It kā lilju, rožu vaiņags,  
 Mirdz kā puķem grazna pļava.  
 Un tā teica doņa Kava  
 Savām draudzenem ar smaidu:  
 „Kas no mums, jel sakeet, doņas,  
 Ir visskaistakā mūs' vidū?  
 Kuŗai kuplakas gan bizes,  
 Krūtis pilnakas un meesa  
 Baltak, slaikakas ir kājas,  
 Augstaks augums, smalkaks veidā,  
 Cēlaks, graciozaks ejot?  
 Papemeet nu man šo linti —  
 Ņemsim to par mēra auklu...  
 Nogērbisimees, sāksim mērit  
 Kājas, veidu, krūtis, plecus“.  
 Joku pilnās doņas Kavas  
 Negaidīto preekšlikumu  
 Saņēma ar jautreem smeekleem.  
 Sāka mēŗotees nu meitas,  
 Cit' ar citu salīdzinat  
 Locekļus un stalto veidu...  
 Un tad izšķīra bez strīdus,  
 Ka no visa skaisto bara  
 Skaistakā ir doņa Kava.  
 Līgsmojās it visas meitas  
 Par tās daiļo smago bīzi,  
 Par tās lilij's balto seiju,  
 Balteem pleceem, baltām rokām,  
 Slaikām alabastra kājām  
 Un par brīnumsmuidro veidu...  
 Nezināja doņa Kava,  
 Nezināja daiļās meitas,  
 Ka to nevainīgās jokās  
 Kāds ar viltus pilnām acīm

Noskatas caur beezeem kokeem.  
 Skatījās ar kārām acīm,  
 Acīm mošām, viltneecīgām,  
 Skatījās, lūk don Rodrigo,  
 Ķēniņš spanees'zemes valdneeks.  
 Līdz tam nevainīgās Kavas  
 Skaistums bija kļuvis redzams,  
 Tūdaļ asinis un sirdi  
 Ededzās tam kaisla leesma.  
 No ta brīža deenām, naktīm  
 Nezināja tas vairs meera:  
 Visus prātus dedzināja  
 Viņam doņas Kavas daiļums;  
 Kopš ta laika viņam šķīta,  
 Ka tas visur sadzirdetu  
 Kavas nevainīgos smeeklus,  
 Viņas drēbju čākstešanu,  
 Leego soļu klaudzešanu.  
 Visur redzej' tas kā sapni  
 Viņas jautro acu kvēli,  
 Vilinošas meitas smaidas  
 Veidu lunkanu kā smilga,  
 Kāju baltu, tuklu, skaistu,  
 Kailu, brīnum kairinošu  
 Un tad pilno, augsto krūšu  
 Apakš šķidrās smalkās drēbes  
 Baiļošanos, trīcešanu.  
 Kaislib's mokām izmocījees,  
 Beidzot ķēniņš don Rodrigo  
 Padevās nu kaislai kārei.  
 Tas, lūk, sauca doņu Kavu  
 Savā veentulīgā vidā,  
 Sacīdams tai: „Klauses, Kava,  
 Visu Spanij's meitu puķe!  
 No ta brīža, kad es tiku  
 Tavu burvigumu redzej's,  
 Esmu kā no dzīves šķīrees:  
 Tu jau varenaim Rodrigo  
 Ņēmi dzīvību un laimi!  
 Apžēlojees, burve, Kava,  
 Dar' caur maigu mīlestību  
 Galu manas dvēs'les mokām!..  
 Ja tu dzīvību man dosi,  
 Tad, pee sava goda zvēru,  
 Nepaees ne nedēļ' laika,  
 Ka ar dižu, dārgu algu  
 Es tev atmaksāšu, Kava,  
 Par tik veenu saldu brīdi:  
 Tavā košā galvā mirdzēs  
 Vizulodams graznās krāsās  
 Lepnis ķēniņēenes kronis —

Un tu purpurā tad tērpta  
 Sēdesi man daiļi blakus  
 Manā brangā Spanij's ironi.“  
 Dzirdedama doņa Kava  
 Ļauno, viltus pilno runu,  
 Eededzās ta dusmu leesmās,  
 Draudedama, nosarkdama;  
 Bet kad vipai don Rodrigo  
 Pazemīgi, peemilīgi  
 Sāka lūgtees peedošanu, —  
 Rima dusmas tai un acis  
 Kaunīgi ta nolaiduse  
 Stāvej' valdeneeka preekšā;  
 Un tad viņa klusu ceesoť  
 Domās nogrimdama klausas  
 Glaimotaja viltus runai . . .  
 Beidzot, padodamās glaimām,  
 Lētdabīgā doņa Kava,  
 Paceldama tumšos skropstus,  
 Nosarka kā rožu lapa,  
 Nevīļus ar maigām acim  
 Paskatījās uz Rodrigo . .  
 Un nu ātri ļaužu baumas  
 Galvas pilsatā tad paudās,  
 Ļauna vēsts, ka doņa Kava  
 Pazaudej'se meitas godu.  
 Tādai ķēniņš, meitu medneeks,  
 Peevila ar lišķa viltu  
 Varenaja kara kunga,  
 Juliana, meitu Kavu.

2.

„Ak, tu nicinamais, sirmais  
 Vecums, vargais, nevarīgais,  
 Kamlabad ar smagu nastu  
 Tu pee zemes mani speedi!  
 Kamdēļ dvēs'les spirgtais drošums  
 Manī eemidzis un miris?  
 Kamlabad jūs, ļaunee laiki,  
 Manas as'nis stindzinaj'ši;  
 Kamdēļ citkārt stiprai rokai  
 Vingro dislu spēku nēmat!  
 Ak, kapēc es, truslais vecis,  
 Nespēju vairs vargā plaukstā  
 Smago zobenu vēl turet,  
 Zobenu ar kaujas slavu!  
 Ak, kaut būtu senee laiki,  
 Būtu vīra spēks vēl dzislās, —  
 Aizšautos tad uz Toledu,

Degdams atreebibas kārē, —  
 Un ar savu uzticīgo  
 Tēraudu es acumirkļi  
 Pāršķeltu ta sirdi pušu,  
 Kas tā negodā ir grūdis,  
 Apgāņij's man sirmos matūs:  
 Atreebtos pee don Rodriga  
 Par ta krāpību un viltu,  
 Atreebtos par nozeegumu,  
 Padaritu meitai Kavai.  
 Bet, ak, velti manās eekšās  
 Vāras eenaidis, niknums, ļaunums,  
 Kaunu gan bez atreebibas  
 Nesišu līdz kapa malai!“  
 Tā, lūk, tāla, drūmā pilt,  
 Ģibraltaras krastu malā,  
 Izsaucās, no dustmām elzdams,  
 Nelaimīgās, peemānitās  
 Doņas Kavas tēta, Juljans,  
 Un aiz skumjām, izmisuma  
 Plūca tas sev sirmos matūs;  
 Drīz tas, atspedees uz rokas,  
 Lēja as'ras klusās zērās,  
 Drīzi ārprātīgās dustmās  
 Daudzija tas savu peeri.  
 „Ak tu, ķēniņ, don Rodrigo,  
 Kleedza vecis salikušais:  
 Ak tu, valdneeks glēvulīgais,  
 Tu ar savu zemo viltu  
 Gāņij's savu augsto ceepu!  
 Nopēmees tu gan bez bailem  
 Peevilt lētdabīti Kavu:  
 Domaji tu blēza prātā,  
 Ka tēvs viņai dzīvo tālu,  
 Ka tas vecs un vājš, bez spējas,  
 Ka tam spēku trūkst, ka atreebt  
 Tas ar zobenu nav spējīgs.  
 Bet tev viņas, — simtikārtīgi  
 Es tev drīzi atmaksāšu  
 Tā par viltu, kā par kaunu . . .  
 Kaut man vecums nēmis spēkus,  
 Totees esmu garā modraks;  
 Prāts man vesels, gaišs un vingris,  
 Kā tās deenās, kad es veikli  
 Valdib's grožus turej' rokā  
 Zemei, valstij, tev par labu.  
 Nepateicīgais, nu zini,  
 Ka es visus gara spēkus,  
 Visu prātu, visu gribu  
 Tagad saņemšu es kopā,  
 Izdomat tev atreebibu.

Un es zvēru, ka ta iznāks  
Man preekš tevis breesmigaka,  
Nekā zoben' asais cirteens,  
Nekā nāves zāļu virums,  
Nekā moku tirdišana.\*

3.

Nakts un tumsa aplāj zemi,  
Cēlees veesuls, greežas kaukdams  
Tuksnešaiņu křastu malā;  
Jūra draudedama vilņo:  
Paceļas jo augstu bangas,  
Viltus okeana vilņi,  
Šļaukst ar drausmi tee pret klintim,  
Šļaukst un žļākst un kauc un dunē  
Pliksķ pret baltām marmor' seenām,  
Seenām vecum vecai pilij.  
Pili klist pa tumšām zālēm  
Soļeem tricošeem un smageem  
Julians pilns skumju, drūmigs,  
Kaudamees ar smagām domām.  
Visi eemiguši pili,  
Julianam veen nav meega.  
Kas gan prātā bārgaim vecim?  
Kalab pusnaktī tas nava \*  
Slēdzis nogurušās acis?  
Staigā tas veens pats pa tumsu,  
Tumšām domām dzīts un mocīts;  
No ta nemeerigeem soļeem  
Ļaunu pauzdams atskan atbals  
Pā pils tukšām, augstām zālem.  
„Ne, man peeklājas, man nākas  
Atreebt savu mīļu bērnu.“  
Runā tas tā pats pee sevis:  
„Atreebt, kā? Ar nodevību!  
Nodevība! Kas par vārdu!  
Kāda šausmu pilna skaņa  
Ir šim vārdam! Kapu aukstums  
Dveš no viņa manā sirdī . . .  
Nodot — tēvijū grūst postā,  
Lai to izlaupitu, nodot  
Trakeem arabeešu pulkeem,  
Nodot kristigos šeem moņeem! .  
Vaj es noņemšos uz tā ko,  
Es, šis zemes gods un lepnums,  
Es tās nelokamais aizstāv's,  
Spaneeš'zemes draudošs atspaidis?  
Kaut mans eenaidneeks nu ķēniņš,  
Bet tas devis leelu godu —  
Par ta veetneeku še eecelts

Esmu es pēc viņa prāta:  
Mani licis tas par sargu  
Tālā tēvu zemes malā,  
Ka es sekotu ar maņu  
Varenajam eenaidneekam,  
Sargatu jo uzmanīgi  
Caur šo ceetoksni tik stipro  
Eebrukumu tēvu zemē.  
Eeņemtees man nodevību?  
Man ar nodeveja roku  
Atvērt ceetoksni, šo stipro,  
Tēvu zemes eenaidneekam,  
Kristus ticib's vaideneekam?  
Ne! ak šausmas! . . n'esmu spējigs  
Nodevejs būt . . Bet, ak Deeviņ!  
Kā? ar kādu atreebību  
Nomazgat gan kauna zīmi?  
Esmu savas vecās ģentes  
Veenigs pastars pēcnākamais.  
Mans tēvs, vectēvs, tēvu-tēvi,  
Visi tee bez izņēmuma,  
Leelu rindu kaņa darbu  
Daridami, puškojuši  
Mūsu vārdu mūža slavu.  
Kā svēts mantojums man kļuvis  
Mūsu vārds, kas slavas bagats,  
Tīrs un skanšs un gaiši stāvošs  
Kā kāds istens dārgakmenis  
Un nu šito spožo vārdu  
Kauna traips ir aptumšojis!  
Ak, vaj es lai pametu to  
Apraipitu mūžu mūžos?  
Ak, vaj es lai tēvu tēveem  
Par šo svēto mantojumu,  
Par to viņu gūto slavu,  
Atmaksāju pazemodams,  
Ļaudams apgānit to ģenti?  
Dzisis līdzī man sī ģente  
Un pēc asins peenākuma,  
Atreebibas peenākuma,  
Nešķistis neveens ta godu.  
Ne, ar šausmu atreebību  
Sava tuvā kapa malā,  
Visas tautas vaiga preekšā  
Nomazgat šo kauna traipu  
Krit man leelo tēvu labad! .  
Bet man smagi, visai grūti,  
Šaušalīgi, kapa preekšā  
Lolot savā vecā sirdī  
Tumšu nodevības domu! . .  
Bet ko noņemtees, ko darit

Būs man šint ļaunā bridī?  
 Atreebt — nodot tēvu zemi,  
 Jeb vaj pamest atreebibu  
 Un ar kaunu gultees kapā?  
 Ko jel darīt? Deevs, ak Deevī!“...  
 Tādā cīņā pats ar sevi  
 Runāja tēvs. nelaimīgais,  
 Un ar neveenadeem soļeem  
 Klīda tas pa tukšām zālēm . .  
 Aiztek nakts un grūtee brīži,  
 Svīst jau gaisma, ataust deena.  
 Eeraudzija drūmais vecis  
 Pirmos rīta blāzmas starus,  
 Lauzušos caur padebešeem, —  
 Un kā nicinamais zaglis,  
 Kad tas peekerts nozeegumā,  
 Nodrebeja tas; tad sauca:  
 „Laiks ir izšķirtees! — jau gaisma...  
 Kalīfs atbildi tak gaida,  
 Tuvu, tuvu pastars bridis!“  
 Tikko sadzirdameem soļeem,  
 Baiļi apkārt skatidamees,  
 Julians pa pili staigā  
 Un tad guļu veetā ee-eet,  
 Nosēdās tur lampas preekšā  
 Bāls, pee visas meesas tricot  
 Raksta atbildi tas steigšus  
 Prom uz Afriku kalīfam,  
 Neticīgo pavēlneekam,  
 Izdarija nozeegumu:  
 Juljans nodod tēvu zemi.

4.

Peepež Spanijā nu lauzās  
 Eekšā it kā vētras auka  
 Arabeešu breesmu hordes.  
 Augšam lēca don Rodrigo  
 Nu no maigu deenu guļas.  
 Traukts no negaidītas drausmas,  
 Sapulcejis savus pulkus,  
 Steidzās eenaidneekam preti.  
 Gvadaletas upes lejās  
 Goti sadūrās ar mojeem,  
 Devās asinaiņā kaujā.  
 Astoņ deenas niknā cīņā  
 Atgaiņāja don Rodrigo  
 Muzulmaņu uzbrukumu,  
 Ne par soli atkāpdamees  
 Preti neskaitamam spēkam.  
 Un, lūk, gāzās rindu rindām  
 Apakš aseem gotu āveem

Fanatiskee arabeeši.  
 Bet, ak, aug un rodas klātu  
 Ar ik katru deenu, stundu  
 Jauni pulki. Tā kā jūŗa,  
 Kur pēc leela breesmu vilŗa,  
 Kad pee klintīm tas ir šķēlees,  
 Ceļas jauns un gāzas virsū.  
 Beidzot pārvareja moŗi  
 Kristītos; jo sāka pagurt  
 Viņu izsikušeē pulki, —  
 Un tad ķēniņš don Rodrigo,  
 Steigdams savu ļaužu garu  
 Pacelt, brūk tas eenaidneeka  
 Beezās rindās, slāpdams kautees,  
 Uzvaret, vaj atrast galu.  
 Bet no asas bultas trāpīts,  
 Eevainots jo smagi rokā,  
 Tas aiz visai leelām sāpēm  
 Laida pavadu iz rokām,  
 Ļāva dotees savā vaļā  
 Savam knašam kaŗa zirgam.  
 Un nu aizskrēja kā veesuls  
 Prom iz kaujas kreetnais lopiņš,  
 Laidās ar to tālu projam,  
 Gan pa laukeem, mežeem, pūrveem,  
 Ārēm, druvām, dziļām grāvām;  
 Bet tā traki skrējis kumeļš  
 Knašais aulekšotajs beidzot  
 Veenōs sveedrōs, veenās putās,  
 Karstā svelmē elzdams, krākdams,  
 Aizskrēja līdz augstam kalnam  
 Un no eeskreešanās gāzās  
 Līdz ar jātneeku tur zemē.  
 Peeceļas tad don Rodrigo  
 Un pa stāvu, šauru taku  
 Uzrāpās tas kraujā kalnā,  
 Ka no kŗaula pārlūkotu  
 Gvadaletas upes leju, —  
 Karstī velejās tas zināt  
 Astoņ' deenu kaŗa ķļūmi.  
 Un tam lūkojotees tālē  
 As'ras aumaļām veen bira.  
 Redz tas arabeešu hordes  
 Dzenam viņa sikos pulkus  
 Tā, kā biklu breežu baru,  
 Gvadaletas upes vilŗōs;  
 Beigti, beigti kristītee jau,  
 Kriet no neūcīgo šķēpeem,  
 Beidzas niknōs, grūtōs tirdōs,  
 Un jau viņu meesām apsegts  
 It viss leelais, plašais klajums;

Redz viņš — lesmās šaujas ceemi,  
 Lepnās pilis, Deeva nami;  
 Redz viņš, kā tur muzulmaņi  
 Saņem gūstā izvaribai  
 Baru bareem kristīg's meitas;  
 Redz, redz izmisušais ķēniņš,  
 Spanija kā gāja bojā:  
 Gāja bojā caur Rodrigo,  
 Nodevušos kaislib's valgōs,  
 Valgōs zemōs, nozeedzigōs,  
 Peemānijot doņu Kavu.  
 — „Lāsts tev, nodevej uz galvu,  
 Juljan, tēvu zemes bende!“  
 Izsaucās tā leelās skumjās  
 Dikti rekdamš don Rodrigo:  
 „Es, es veens pats esmu vainīgs  
 Tavā preekšā, trako veci;  
 Es veen esmu sodu pelnij's  
 Nozeeguma, viltus labad.  
 Kamlabad tu centees sodit,  
 Izpostit dēļ manas vainas  
 Visu valsti, atreebdamees? —  
 Kamlabad bez kādas vainas  
 Visu tautu, lepnu, brīvu,  
 Nodevi tu vergu važās?  
 Bet kamdēļ uz Julianu  
 Izgāzu es velti žulti!  
 Velti pūlos viltus runā  
 Apziņu tik eemidzinat.  
 Ne, ta čukst man nerimdama,  
 Runā gaiši, saprotami:  
 Tu par Julianu ļaunaks.  
 Viņš pee ļaunuma tak ķērās  
 Ne aiz mīlestības kāres,  
 Ne aiz slāpēm saldu baudu.  
 Ne! bij dziļi sirdī trāpīts  
 Tas par meitas paklupšanu.

Peepeži tas zaudej' prātu  
 Gan aiz izmisuma, kauna,  
 Slāpa tas pēc atreebibas:  
 Domaj' neprātīgās dusmās,  
 Ka tas ar šo nozeegumu  
 Svētu peenākumu dara.  
 Bet kas tevi, don Rodrigo,  
 Rāva neleetīgā darbā?  
 Vaj svēts peenākums, vaj slāpes  
 Atreebt, stulba izmīšana?  
 Ne, tik jauna, kāra teeksme,  
 Kairit tavu salto dvēs'li!  
 Lutinatais augstais valdneeks,  
 Apnikušais maigā dzivē,  
 Nomocīts no gaŗa laika,  
 Slāpu es pēc jaunām baudām.  
 Dzelts no šķīstas meitas dailes,  
 Meiteetes ar bērna dvēs'li,  
 Domaju, ka kaisla leesma  
 Sildis mani līdz pat kapam,  
 Tak līdz mana vēlešanās  
 Peepildijās meesas baudā, —  
 Tūdaļ atkal nāves aukstums  
 Pārņēma man visu dvēs'li.  
 Un aiz acumirkļa kāres  
 Salauzu na aptumšoju  
 Nevainīga radījuma,  
 Skaista bērna šķīstu dvēs'li.  
 Nu Deevs mani bargi sodij's  
 Par šo manu nozeegumu:  
 Tas man atņēmis pavisam  
 Manu tautu, manu valsti,  
 Manu meeru, dvēs'les meeru!  
 Nolemts visu mūžu mokām  
 Līdz pat kapam un aiz kapa:  
 Mūžam smagee debess lāstī  
 Gulsees pārleeku man virsū.“

Tā stāsta romances par spancešu kaŗu ar moŗeem. Un šis nemi-  
 tigais karš ar neticigeem uzspeeda sevišķu zīmi uz visu spancešu garīgu  
 dzīvi; viņš eetureja gan zinamu garīgu atpakaļpālicību, gan uztrauktu,  
 ultra-varonisku nacionalas dzejas raksturu, gan istenu baznicas rakstu  
 patosu. Tā ka par oŗerācijas bazi šinī karā preekš Spanijas bija kri-  
 stiģo kaimiņu zemes, tad no veenas puses asinsizleešanās norūdītai,  
 meţonīgai tapuŗai spancešu tautai vajadzēja krist zem viņu spēcīgā  
 eespaيدا, bet no otras puses pēc sava spara un neatkarības viņa neva-  
 reja pasivi saņemt — aizņemtees, ne, ta visu aizņemto, tapinato pārtai-  
 sija pēc sava paņēmeena. Preekš kaŗa vajadzīga veenvaldība un tapēc  
 monarchiskais princips Spanijā attīstījās stīpraki, nekā kautkur citur.  
 Tamdēļ feodalismam nevareja ņe būt tāda nozīme, kā par peemēru  
 Francijā, kas, zinams gan, nebūt neizslēdza muiŗniecības pastiprinumu:

personīgu muižneeku Spanijā bija ļoti daudz, un šee bezzemes jeb maz-zemes muižneeki deva turplikam visai noderīgu pamatu bruņniecības attīstībai.

Jau otrais Pelago pēcnācejs, Alfons I. Katoliskais (739 līdz 757), jo eevērojami paplašināja kristīgās Spanijas robežas, atņemdamis arabeešiem Galisiju un daļu no vēlākās Kastīlijas. Pirmās nacionālās dzejas skaņas eeskanejās Spanijā starp Saragosas eeņēmumu, kas nostiprināja kristīgeem pussalas austrumdaļas peederumu, un starp leelo uzvaru Tolozas lidze-numā; pēc kuņas mauri nekad vairs nevarēja savu pirmo varu atgūt, t. i., tai sacelšanās un šausmu laikmetā, kad pēc spaneešu kronista vārdeem, kristīgeem pussalas apdzīvotājiem bija pastāvīgi jaturās kaņa gatavībā, tā ka spaneešu atpakaļeeķaņojumi pagēreja veenadi grūtu spēku saņemšanu, kā arī katra soļa izcīnīšanu pret kaņevīgeem moņeem. Pats Kastīlijas nosaukums rāda, kā kristīgee soli pa solim kustejas uz preekšu, apdrošinadami eeķaņoto zemi, uzceldami daudz apceetinātu piļu (castella, castillo), caur kuņam teem nācās savu dzimtu zemi aizstāvēt pret fanatiskeem muhamedāņiem. Drīz Kastīlija dabuja zinamu neatkarību un tapa valdīta no vēlameem teesnešiem; veena tāda teesneša dēls, Fernando Gonzales, kas vēlāk kļuva par veenu no tautas epos' varoņeem, atdalīja to pēcgalīgi no Asturijas. Bet ja kaņa radusēs mīlestība uz neatkarību veicināja kristīgo valstju sairšanu, tad pašuzturešanās instinkts, skatotees uz vispārīgo eeaidneeku, no jauna tās saveenoja. Vara pār Kastīliju ātri pāreēt uz Navaras namu, bet XI. gadsimtent kņēniņš Ferdinands peeveeno pee Kastīlijas arī Leonu un Galisiju.

Pastāvīgi sakari ar Franciju sākās ļoti agri, jau zem Karļa Leelā, kam peedereja Aragonija. Navara tai blakus guledama bija pus Provan-sales zeme; kad ar to sakusa Aragonija, tad trubaduri arī šint pēdeja jutās tiklabi mājās, kā arī Barselonā. No Francijas, tiklab no zeemeļeem, kā no deenvideem, ik gadus nāca svētceļotāji pee Sant-Jago, apustuļa Jēkaba kapa. Pate Kastīlija bija nepārtrauktā sakarā ar Franciju rad-neecīgu saīšu dēļ. Spanijas garīdzneecība izturejās pret saveem Aiz-Pireneju beedreem ar leelu ceenību; XII. gadsimtena vidū Sančo Leelais dibīna savā zemē Klūnji (Clugny) klosteņa filiāli. Parizes skolas peeevelk jaunus spaneešu garīdzneekus.

Par spaneešu valodas izloksnem jau agrak runāts. Agri bija ma-nams, ka Galisijas izloksnei nav literatūrā leela nākotne. Bet starp ka-taloņu un kastīleešu izloksnem izcēlās kādu laiku ciniņš par preekšro-cību; pēdīgi kastīleešu izloksne uzvareja, pa daļai pateicotees Kastīlijas politiskai preekšrocībai, pa daļai tamlabad, ka Kastīlijā, Navarā un pa daļai Aragonijā, sen izkoptā trubaduru valoda, būdama ļoti tuva zemes valodai, aptumšoja, apņēoja savu jauno māsu.

Mūsu deenās jau sakrāts deezgan daudz fakti, kas peerāda agro truveru dzejas literatūras eespaidu uz Kastīliju. Kapēc truveri un ne trubaduri, kuri bija tak daudz tuvaku, — to pa laikam izskaidro ar tam, ka Kastīlijā sīkā muižneecība un pilsatneeki ņēma pārsvaru pār feoda-leem; dzīvei tur nebija pilsgalma spožuma un sabeedribai vajadzeja vairak fakti dzejas, nekā jūsmu dzejas. (Abi vārdi — trubadurs un truveris — cēlušees no veenas saknes: prov. trobaire, cas. oblig. tro-bador, it. trovatore, t. i. īsten atradejs, izdomatājs, no trobar, it. trovare, fr. trouver; trubadurs — citkārt deenvidfranču dzeesmineeks, Provanses mīlas dzeesmineeks viduslaikās; truveris — viduslaiku zeemeļfranču



dzeesmineeks, kas sacereja sevišķi pasakainus dzejojumus „fabliaux“, romanus etc.). Kastilijas joglarus (joglar no lat. joculari) ved dzīvā sakarā ar franču žonglereem, un šī sakara pēdas atrod visvecākajā Spanijas tautas epos' peemineklī, poemā par centralo, galveno varoni Sidu.

## II. Poemas jeb dzejojumi par Sidu. (Poemas del Cid).

Gandrīz katra literatūras vēsture sākas ar balladem (t. i. tumšām, drūmām stāstu dzeesmām ar mitisku saturu) un ar sīkām tautas dzeesmām (mitiski-religioziem pantipeem); bet spāņu literatūras vēsturē turpreti bez šīs šķiras dzejas, bez balladem-romansiem, pētītajam tūlīp darišana ar peeminekļiem no nesalīdzināmi leelaka svāra. Tur sastop vairak poemas par Sidu, gan latīņu, gan spāņu valodā. Bet visvecākais un visēvērojamākais no šiem peeminekļiem ir — pazīstamā „Poema del Cid“, sacereta no neminama dzejneeka, pēc Tiknora domām ne vēlaku par 1200. gadu. Sids parādas jeb turams ne veen par tautas dzejas apdzeedašanas preekšmetu, par viņu saceretas neveen vairak romanses, nekā par jebkuŗu no varoņiem iz Spanijas istās jeb teiksmainās vēstures, ne, ar viņu, nacionalo un galveno, centralo varoni tautas epos'ā, Spanijas poemā, nodarbojas pat kronikas tapēc, ka tas — vēsturiga persona.

Bet kas bija šis Sids, tautas poemu un romansu varonis? Daži kritiķi šaubas par viņa vēsturisko eksistenci. Bet šīs šaubas iznīcina visjaunākie pētījumi. Es uzmetīšu īsu zīmejumu par isteno no dzejisķiem peemaisijumeem atšķirto Sida dzīvi, pamatodamees uz spāņu literatūras vēsturēku pētījumeem, starp citu pamatodamees aridzan uz Dozi grāmatu: „Recherches sur l'histoire politique et littéraire de l'Espagne pendant le moyen age“,<sup>1)</sup> un peevedīšu dažadas atsauksmes par Sidu un par poemu līdz ar gabaleem iz tās, kas apzēed viņa varoņdarbus.

Paraugatees, kas zinams par šo vismīļako spāņu tautas dzejas varoni, zinams no deezgan uzticameem avoteem. Viņa īstenais vārds ir Rui, t. i. Rodrigo, Díaz. Rodrigo Diaz jeb Diez apzīmē jeb ir tik daudz kā: Rodrigo, Diego dēls; zilbe — az (— ez, — iz u. t. pr.), stādāmās vārda galā, apzīmē tēva vārdu. Šij galotnei — az, ar tās pārmaiņām — ez, — iz u. t. pr. var pēdas sadzīt līdz XI gadsimtenim. Tamlīdzīgi tēva vārda apzīmejumi sastopami arī pee greeķiem, slaveem, latveešiem, pr. p. Peleīdes episki Peleīades, t. i. Peleis dēls Achils; kreeveem ir patronimikona galotne — вичъ, — нчъ; pee latveešiem, kā šķēet: — vētis, — ētis. Rodrigo Diaz jeb Rodrigo, Diego dēls, dzimis ap 1040. gadu Burgos' pilsatā jeb no tās netālajā ceemā Bivar. Pēc sava dzimuma tas peedereja pee eevērojamākām ģentēm provincē. Viņa tēvs, Diego Lainez (Lainez apzīmē Laina dēlu), cēlees no vecas, ne visai augstas ģentes; bet tam māte, Tereza Rodriguēz (t. i. Rodriga meita), bija grafa un Asturijas gubernatora meita. Tēvu Sids pazaudeja jau savā bērībā. Vārds Rodrigo Diaz sastopams pirmo reiz Ferdinanda I. Leelā žēlastības rakstā no 1064. gada. Domā, ka Rodrigo Diaz peedaliķees Ferdinanda Leelā beidzamajās ekspedīcijas. Kad pēc Ferdinanda I. nāves ta īpašumi pārgāja uz ta bērneem, tad Rodrigo palīka pee vecākā

<sup>1)</sup> Ko T. Granovskis sīki apspreedis eekš „Отечественныя записки“ 1854. g

dēla, Sančo-Kastileeša pilsgalma un spēleja eevērojamu lomu. Pa Sančo valdību (1065. līdz 1072.) Rodrigo tapa eesvētīts par bruņeneeku un kļuva par ķēniņa karoga neseju. Viņš darbīgi palīdzēja savam valdneekam ta netāisnās karos ar brāļeem. See eekšķigee Sančo kari ar brāļeem un māsām deva Rodrigam, kuŗam ķēniņš uzticeja vadību par savu karaspēku, — eespēju izrādīt tās leelās īpašības, caur kuŗam tas turplikam kļuva slavens. 1071. gadā Sančo un ta brālis Alfons, Leonas ķēniņš, izšķirās nobeigt naidu ar Deeva teesu, t. i. ar karu. Pārvaretam — apakšā palikušajam bij atstāt savu valsti uzvaretajam. Kauja notika pee Golpejaras ceema. Kastileeši tapa sakauti. Alfons uzticīgi izpildidams norunu, neļāva saveem kaŗeivjeem vajāt bēdzejus, negribedams izleet nākamo pavalstneeku asinis. Bet Rodrigo peerunajā Sančo, neturet norunu. „Mūsu eenaidneeki atpūšas pēc uzvaras (saciņa viņš šim nakti), ja mēs viņeem gaismai austot uzbrūkam no jauna, tad mēs viņus peevaresim savu kārt.“ Sančo peeņēma ne visai godigo padomu, uzbruka varonigajam un tapēc bezrūpigajam brāļa kaŗa spēkam un sakava to. Leoneeši izklīda; Alfons pats krita gūstā. Bet driz pēc tam tapa ķēniņš Sančo nodevīgi nokauts, pee Zamoras pils aplenkuma, ko tas gribēja savai māsai Urakai atņemt. Daudzi bij aizdomās, ka slepkava sūtīts no ķēniņa brāļa, Alfonsa, likumīgā troņa manteneeka. Tapēc 12 grandī, un to preekšgalā Rodrigo Diaz, pirms tee jaunajam ķēniņam zvēreja uzticību, pagēreja no ta, lai apzvēr, ka tas nav vainīgs pee brāļa nāves. Saprotams, ka ķēniņš Alfons VI. (1072. — 1109.) nevareja mīlet augstprātīgo vazalu, kuŗš bija par eemeslu viņa gūstneecībai un par leecneeku viņa pazeminašanai. Tak viņa naidš neparādījās tūlin. Vairak gadus ķēniņš un viņa varenais vazals dzīvoja meerā un 1074. gadā ķēniņš pat saprecināja viņu ar savu radneeci Jimenu, Oviedas grafa meitu; bet septiņus gadus pēc tam (1081. g.) Rodrigo Diaz tapa izdzīts no Alfonsa VI. valsts un aizeet kalpot Juzufam-al-Mutaminam, Saragosas ķēniņam no Benu-Chudu ģentes. Ka kristīgs bruņeneeks kalpo musulmanim, tāpat kā musulmanis kalpo kristīgam ķēniņam, to laiku bija parasta parādība. Rodrigo neveen peedalijās muhamedaņu dinastiju ķildās, bet palīdzēja viņeem ari pret kristīgeem valdneekeem, pret Sančo Ramiros, Aragonijas un Navaras ķēniņu, un pret Raimundu Berengaru, Barselonas grafu. Pēc kāda laika Rodrigo no jauna sagājās ar Alfonsu, bet ne ilgi tam izdevās remdinat ķēniņa dusmas. Sids gāja kopam ar Alfonsu pret Almoravideem deenvidus Spanijā. Eeraudzidams eenaidneeku pēc skaita pārspēkā, Alfons uzsita apcectinatu nometni kalnā: Sids nostājās pret viņu apakšā, līdzenumā, izrādīdams tādā kārtā nolūku, segt ar savu pulku ķēniņa karaspēku. Alfons, juzdamees dzīli apvainots caur vazala augstprātību, apbēra to ar pārmetumeem. Sids pat tapa apsūdzets par nodevību (1090. g.) tamdēļ, ka vaj nu negribeja, vaj nevareja ķēniņam nākt palīgā. Tam atņēma visus īpašumus un tik ar pūlem tas panāca svabadību preekš savas ģimenes. Tad, izbēgot no vēl ļaunakām sekām Sids steidzīgi aizdevās projam. Viņš salasīja savvaļneeku pulku un aizgāja uz Rīta-Spaniju, kur apkŗāva ar mesleem daudz kundziņu. Kad 1092. gadā viņa draugs Alkaadirs, Valensijas ķēniņš, par kuŗu tas beidzamajā laikā valdīja, tapa no sava eenaidneeka nogalinats un pee kristīgā pulkvedeja (condottiera) sabēga daudz musulmaņu, kas nebij ar meeru ar jauno valdību, tad viņš peeteica 1093. gadā Valensijai karu un eeņēma to pēc ilgas apsēdes 15. junijā 1094. g.

Sākumā Sids apgājās ļoti laipni ar uzvareteem un eemantoja viņu atzi-  
nību. Pēc viņa pavēles aiztaisīja visus ceetokšņa torņa logus uz pilsatas  
pusi, lai nevarētu neceenīgi skateeni eekļūt muhamedaņu namos. Viņš  
ari pavēleja kristigeem sveicināt moņus un greest ceļu, sateekotees ar  
teem uz eclas. Bet šī lēnība nepastāveja ilgi. Vēledamees eegūt Ibn-  
Džachafa bagatību, kuŗš bija aristokratiskas republikas galva, viņš no-  
deva to tirdeem un pēc tam notesaja par dažu dārgumu slēpšanu.  
Ibn-Džachafs tika dzīvs sadedzinats līdz ar septiņpadsmit citeem moņu  
augstmaņeem. To starpā dabuja galu Abu-Džafar-al-Bati, eevērojamais  
rakstneeks, kuŗa rakstu par Sida Valensijas apsēšanu izbeetojis savā  
kronikā Alfons X. Tad pēc arabeešu rakstneeku vārdeem izrādījās  
pilnā mērā Sida ceetsirdība un viltus — atteecotees uz uzvareteem  
eenaidneekem. Rodrigo Diaz mira savā jaunajā valstī 1099. gadā.  
Pēc viņa nāves ta atraitne Jimena notureja divi gadus eekaŗoto Valen-  
siju, līdz pēdīgi moņi, neskatotees uz palīdzību, ko Alfons sūtīja, atņēma  
savu mantojumu. Kristigee bija speesti no jauna pamest Valēnsiju un  
atstāt to almoravideem. Jimena pārveda svinīgā procesijā sava vīra  
meesas Kardenas Petera klosterī, no kureenes pēdīgi līdz ar Jimenas  
meesām aizveda uz Burgos' un nolika tur katedralē. Sidam palika trīs  
bērni: dēls un divi meitas, Kristine un Marija. Dēls krita kaŗā ar  
moņeem. Veena meita apprecējās ar Navaras infantu, otra — ar Barse-  
lonas Berengarū Ramonu III; tādā kārtā Rodrigo Diaz izrādas pēc see-  
veešu linijas par Spanijas ķēniņu preekšgājeju. Ta pēcnāceji dzivoja  
vēl XIV. gadsimtenī Valensijā — pilsatā.

Kristigee kronisti preeka pārņemti no Rodrigo Diaza personas:  
viņi nostata to kā kaŗeivja, vīra, tēva un pat vazala paraugu. Ar' ara-  
beešeem leelas domas no viņa: tas pats vēsturneeks, kas viņu nosauc  
par sava laika rīksti, atzīst viņu pēc sirdības, prāta stingribas par Deeva  
brīnumu, likdams viņam mutē lepnos un patriotiskos vārdus: „Ja caur  
veena Rodrigo vainu moņi eeņāca Spanijā, tad otrs Rodrigo tos izdzis.“  
Uz viņa popularitāti starp muzulmaņeem aizrāda ari viņa palama: Sid,  
kuŗa pēc viņa nāves lika aizmirst viņa isteno vārdu. Palama „Sid“,  
zem kuŗas viņš kļuva tik pazīstams, tapa viņam dota, kā peeņem, aiz  
ta eevērojamā apstākļa, ka peeci moņu ķēniņi jeb kaŗavadoņi, veenā  
kaujā atzina viņu par savu „Seid“, t. i. kungu jeb uzvaretaju\*). Otrā  
ne mazāk pazīstama palama „Campeador“ (no span. campear, laukā  
cīnītees; campeador, leels cīnītājees, kaŗotājs, varonis) tam dota kā  
Sančo II. armijas kaŗavadonim. Šī palama bija no sen laikeem parasta  
pee Sida tauteešeem un izsacīja tautas apbrīnojumu par viņa varoņdar-  
beem kaŗā ar moņeem\*\*). Tā viņš ari parakstījees dažos protokolos.  
„Campeador“ veetā sastopama vecaka forma „campiator“, kas kāda la-  
tiņu poeta tulkojumā pārtaisīta par „campidoctor“. Tak neapsaubams  
tas, ka jau sen Rodrigo Diaz saucees par „Cid Campeador“. Un viņš  
pilnīgi nopelnījis šo goda vārdu. Gandrīz visu savu mūžu tas pavadījis  
kaŗā ar savas dzimtenes — tēvijas apspeedejeem, pee tam, cik mums

\*) Crónica del Cid. Burgos, 1593 fol. 19.

\*\*) Huber 96 l. p. — Müllers Leben des Cid, Herder's Sämtliche Werke,  
Wien, 1819. Th. III, p. XXI. Par nozīmi „Campeador“ in sk. Dozy „Recherches“  
Vol. I, 1849, p. 416 līdz 423.

zinams, ne veenu reiz nepeevarets no eenaidneekeem, lai gan ne veenreiz veen tas tapa izdzīts un atstāts no teem pašem krisūgeem valdneekeem, kuŗu labumam tas bija nodevees, kamlabad ne veenreiz veen tam nācās sabeedrotees ar muzulmaņeem, lai pēc valdošās un, pēc ta laika eeskata, taisnas eerašas atrebtos par apvainojumeem, kuŗus no paša tauteešeem dabuja ceest. —

Bet kādi ari nebūtu viņa realās dzīves notikumi, notikumī, kas aizklīst seno laiku krēslā, — tomēr Sids izrādas mums par leelu savas tautas aizstāvetaju pret moŗeem-apspeedejeem.

Nevar arveenu ar autenticitāti — ticamību noteikt eemeslus, cēloņus, kapēc sevišķi ta un ne cita vēsturiska persona tapuse par tautas dzejas varoni; bet mums arveenu japeņem, ka tādi specieli eemesli bijuši. Bet šint dotā gadījumā mums ari nevajaga peņemt — minstinat, ne, mūsu preekšā vesela rinda faktū, kuŗi taisni uz tam aizrāda, ka Rodrigo Diazam bija pilnīga teesiba, kļūt par spanešu nacionalās dzejas centru. Pirmajā veetā, zinams, janostata viņa varoņdarbu peevilciba: nabaga jeb ne ar bagatību svētīts muižneeks eekaŗo veselas valstis, vēl agrōs jaunības gadōs izšķiŗ kauju likteni, teesā ķēņiņus, kā teiksmains milzis uzvar eenaidneeķus divkavē. Viņš uzvareja pamloneeti Jimeno Garsija un kādu saraceni-arabeeti Medina-Celi. — Tad traģiskais elements viņa liktenī: viņa protektora nodevigais nogalinums, naidi ar ķēņiņeem, ipašumu pametums — laupijums, izdzinums — trimda etc., etc., — viss tas ne mazumu veicinaja viņa poetisko slavu: viseem tautas epu galveneem — centraleem varoņeem ir tāda traģiska nokrāsa. Atgādinu še Rolandu, galveno — centrālo varoni franču eposā.\*) Siegfriđu Nibelungōs, Rustemu, Šahnamē perzeešu epos'a, Ramu — indēēšu epos'a\*\*) u. t. pr. Tad Sida ģeenealōģiskās-radneeigās saites ar Spanijas ķēņiņeem aridzan eekrīt motīvu skaitā. Kā nepaklausīgs vazals Sids ir feodalās muižneeķības varonis; bet kad vidus kārtā pacēla galvu, — tad atgādajās viņa tēva ne-eevērojamo zemo dzimumu un Sids kļuva par pilsoņu varoni.

#### a) Latīņu poema par Sidu.

Pirmajam pēc laika uz mums pārnākušajam dzejiskam peemineklam par Sida slavu, kā rādas, nav nekas kopīgs ar nacionalo dzeju. Ta ir alkajiska-zapfiska latīņu poema, sacereta no kāda mūka XII. gadsimtenī. Mēs jau agrak redzejām, ka pirms arabeēšu eekaŗojuma Spanijas zinātniskā kultura stāveja ļoti augstu. Lai atgādajamees tik veen Sevijas Izidora, kuŗa no zinības pārpilnās „Etimoloģijas“ baudīja jo leelu popularitāti pa viseem vidus laikeem. Mēs turpmak redzesim, ka šis latīņu izglītības pēdas paleek Spanijā pat līdz XIV. gadsimtenim; jo XII. gadsimtenī sporadiski sastopami vairaki preekš ta laika augsti mācīti garīdzneeki. Latīņu Sida poemas autors pazīst Homeru, Parīdu, Eneju un vēlas savu varoni daudzīnat tādā pašā sulā un tādā pašā panīmērā, kādā Horacijs daudzīnājis Augustu.

\*) Sk. „Le chanson de Roland“ (Des Roucevaux ou de XII. Pairs de France) no normandeeša Turol'd'a (ap 1150. gadu).

\*\*) Teem divi eposi: Ramajana un Mahabharata.

Klau, kā eesākas viņa latiņu poema par Sidu:

Eia! laetando populi catervae, Campi-Doctoris hoc carmen audite!	Eh, eida! par preeku ļaužu bari, Klausāites šo kaplauka doktora dzeesmu!
Magis qui ejus freti estis ope,	Kas jūs vairak caur viņa spēku esat nodrošināti,
Cuncti venite! Nobiliori de genere ortus,	Nāceet visi! No ceenigakās ģentes cēlees, Tapēc atteecotees uz ceetokšņeem
Quod in Castella non est illo majus; Hispalis novit et Iberum litus Quis Rodericus.	nav nekas leelaks par viņu; Spanija un Iberijas kņasts zin, Kas ir Roderikus.

Tālak lasamas sekošas varsmas:

Ipsē Rodericus Mio Cid sempēr vocatus. De quo cantatur, quod ab hōstibus haud superatus, Qui domuit Mauros, comites quoque nostros, etc.	Šis pats Roderikus Mans Sids allaž saukts. Ko apdzeed tapec, ka nav no eenaid- nēekeem pārvarets, Kuņš peevaļajis maurus, mūsu svīti— mūsu dalībneekus arī etc.
---	--

Saprotams pats no sevis, ka šis poēmas stilistika un metrika atstāj daudz ko vēletees. Ta rakstīta barbariskā latiņu valodā un acim redzot sacereta, kā Tīknors domā, no kāda Almerijas apsēdes acu leeceneeka 1147. gadā. Saceretajs aptveņ sava varoņa visu mūžu, bet drīzak tik peemin, nekā stāsta par viņa varoņdarbeem; plašaki viņš runā par ta nesaticību ar ķēniņu Alfonsu un par viņa varoņdarbeem mauru Spanijā. Spreežot pēc vārdeem „mio Cid“, šī poēma pēc Tīknora domām esot pirmak bijuse uzrakstīta spaneešu valodā un šat gadījumā viņa tad nav nekas cits, kā romansu krājums\*).

Bet tai pašā XII. gadsimtentī Ruy, t. i. Rodrigo Diaz'a, varoņdarbi tapa apdzeedati no tautas dzeesmeneekeem. „Mio Cid“ (mans Sid) gandrīz veenadi top saukts Rodrigo Diaz visvecakajōs un vissvarīgākajōs spaneešu dzejas peeminekļōs, XII. gadsimteņa episkajā poēmā, kā:

#### b) Poema del Cid.

Ta sastāv no divi dzeedajumeem jeb daļām un satur vairak nekā 3000 varsmu jeb īstenaki 3744 rindiņas un ja tām peeskaita pazaudētās, tad pavisam iznāk līdz 4000 un tās uzrakstītas, kā rādas, ne vēlāk kā 1200. gadā. Poēmas saturs, kā lemjams no virsraksta, smelts iz Sida, leelā tautas varoņa, peedzivojumeem Spanijas bruņneeku laikā. Poēmas raksturs un tanī valdošais gars pilnīgi izskaidrojas caur toreizejo mauru kaņu ar kristigeem, kaņu, kuņā Sids ņēma tik darbīgu dalību un kuņa asums nebūt nebija vājaks par poēmas sacerešanas laiku. No tam saprotams, kamdēļ šis ražojums viscaur caurdvests no nacionāla kolorīta un rakstura. Pee tautas romansē, kuņas jau no mums aplūkotās, peenāca tad klāt bruņneeku mākslas dzeja, kas caur šo poēmu (Poema del Cid) parādijās puslīdz ap 1150. gadu\*\*).

\*) Latiņu poēma par Sidu izdota no Sandovala (Reyes de Castilla, Pamplona, 1615, fol. 169 un turp.

\*\*) Dažādās domas par šīs poēmas izcelšanās laiku atrod pee Tīknora I, 7. un 8.

## I. Dzeedajums jeb daļa.

Eepazīsimees tagad par visām leetām tuvāk ar poemas pirmā dzeedajuma jeb pirmās daļas saturu! Jau peeminets, ka rokraksta pirmās lapas pazaudetas; laikam tanis bija stāstīts, par ko uz eenaidneeku apmelojumu Sids eemantoja ķēniņa dusmas. Tagadejā poema eesākas no ta brīža, kad Sids, tikko izdzīts no nepateicīgā ķēniņa, uzmet beidzamo reiz savas acis uz dzimtas pils Bivaras torņeem, kuļa nu viņam jaatstāj. „Rūkti raudadams“, — saka poema, — viņš pagreeza galvu un skatījās uz teem. Viņš redzeja, ka pils vārti vaļam attaisīti, ka klēšu durvim nav grīzekļu — atslēgu preeksā, ka pakarinamee tukši, ka medneeku kārtis bez dzēsem. un vanageem. Un nopūtās Mio Cid — Mans Sids tapēc, ka ta bēdas bija leelas, un tas sacīja prātīgi un meerīgi: „Es tev pateicu, Visaugstakais! rau ko man darijuši mani ļaunee eenaidneeki!“ —

Sids nonāca Burgos' pilsatā, kur tam bija savs nams. Šis pilsatas eedzīvotāji augstu ceeni Sidu, bet bīstas no ķēniņa dusmām. Burgos-neeki skatas uz Sidu pa logeem, sacidami: „Ak, kaut tādām vazalam būtu labs kungs!“ bet izeet ārā un viņam palīdzet, tee neuzdriktas. Tikai veens labs burgoseetis, Martino Antolinez, apgādāja Sidu un ta pavadonūs ar maizi, vīnu un visadu pārtiku, nopemdamees atstāt Burgos un ar Sida likteni saistīt savu.

Sidam, kas vēl vakar bija Bivara un citu zemju valdneeks, bet tagad trimdneeks, — ir tikai yeena izeja: tam jaet turp, kurp viņa laiku visi trirdigee ļaudis gāja, — uz robežām, novadu, kur kristūgeee kavās ar moņeem, un maizi pelnit kaļā. Bet preekš kaļa vajadzīgs kaļa pulks, un kaļa pulka salasīšanai un uzturešanai vajadzīga nauda, kas tam nava. Ta ja-eegūst, lai ari kā. Rau, ko tas kopā ar Martinu Antolinez izdomā: viņi ņem divi tukšus šķirstus, pilda tos ar smiltim un akmeņeem, apsedz ar sarkanu ādu un apsīt ar zeltītām naglām. Martins dodas ar teem prom pee bagateem žideem, Rachela un Vidas', Burgosā un ceļ teem preekšā, pee sevis paslēpt Sida dārgumus, bet viņam kā zalogu par teem izmaksat skaidrā naudā. Zīdi bija ļoti preecīgi, izmaksādami Sidam 600 marku un apzvēredami, ka veselu gadu neattaisīs šķirstus, bet Martinam kā taparneekam dodami 30 mārku.

Pirms atstāt dzimteni, Sids vēlas atvaditees no seevas un bērneem. Ta ģimene dzīvoja pa to laiku Kardena's Petera klosterī. Turp nonācis, Sids deva abatam naudu savas ģimenes uzturam: ja nepeeteek, tas lūdza izlikt no klostera kases, apsolidams klosterim četrkārtīgi atlīdzinat, un mīļi, sirsnīgi šķīrās no savas pates. Martino Antolinez pa tam sala-sija viņam kaļa vīrus: daudzi atstāja savus namus un īpašumus, steigdamees zem Sida slaveno karogu; pavisam salasījās kādi 800 šķēpu, t. i. jāneeku un daudzi kājneeku un zirdzeneeku-kavaleristu. Laiņi Sids viņus sapēma, apsolidams, ja Deevs viņam līdzeešot, viņš teem atalgošot divkārtīgi par to, ko tee pametuši.

Aistādams ķēniņa Alfonsa valsti, Sids uzbruka moņu pilij Kasteion un eeguva tur leelu laupījumu, bet negribedams apstāteees kaimiņos ar Alfonsu, tas devās ātri tālak. Pēc tam viņš ņem ar jonī Alkoser pilsatu. Bet moņi sūtija, palīgu lūgt pee Valensijas ķēniņa un pa savu kārtu ap-sēda Sidu; varonis glābjas ar pādrošu izbrukumu ārā. Turedami sev preekšā savus vairogus, tee — Sids un ta kaļeivji — naigi rāvās uz preekšu; to šķēpi nolaiesti; kaļogi un plīvuņi plandās pa gaisu; galvas

peeleekuši pee segleem, tee gatavi ar sparū brāstees cīņa. — Sids bija viņu vidū un tālu atskaneja pa lauku ta balss, kuŗš dzimis laimigā stundā — A grandes voces lama el que en buen ora nasceò:

„Ferid los, cavalleros, por amor de Siteet tos, brupeneeki, aiz mile-  
caridad, stibas ceenibas,  
Yo soy Ruy Diaz el Cid Campeador Es esmu Rui Dias Sids Kam-  
de Bibar.“ peadors no Bivara.

Visi gāzas uz to nodaļu, kur atrodas leelās breesmās Bermudez, Sida kaŗoga nesejs. „Ak, kaut jūs redzētu“, izsaucas dzejneeks, „kā baltee plivuri nosarka no asinim, kā zirgi skraidīja bez jātneekeem!“ Moŗi kleedz: „Mahomet!“ Kristīgee kleedz: „Svēto Jēkab!“\*) Isā laikā krita 1,300 arabeešu. Sids treec bēgt visu paganu armiju.

Laupijums bija milzīgs; Sidam par daļu — viņš dabuja ķēnišķīgu peekto daļu — krita 300 zirgu. No teem viņš atdalīja 30, peesauca klāt kādu no saveem kaŗavīreem, vārdā Minaju, un sacīja: „Klausaites, Minaja, jūs — mana labā roka. Es gribu jūs sūtīt uz Kastīliju ar zīpu par mūsu eegūto uzvaru pee ķēniņa Alfonsa, pee kuŗa es neželastībā kritis. Es gribu tam dāvanai sūtīt 30 zirgus, apseglotus un grezneem eemaukteem: katram pa zobenam uz segleem. Še jums zelta un sudraba pilns maks. Burgos' sv. Marijai aizmaksajeet par 1000 mišām, bet kas atleek, nododeet manai patei un meitām, lai viņas lūdž par mani Deevu deen un nakti.“ Kad Minaja nonāca ar dāvanu pee ķēniņa, Alfons patikami smaidīja. „Lai Deevs jums žēlīgs“, tas teica, „kas tas tāds, kas man dāvina zirgus?“ „Mans Sids Rui Diaz, laimīgā stundā apjozis savu zobenu, uzvareja veenā kaujā divi moŗu ķēniņus,“ sacīja Minaja; „kungs (sepor), laupijums milzīgs. Jums, ceenijamais ķēniņ, viņš sūta šo dāvanu. Viņš buco jums kājas un rokas un lūdž apžēloteles par viņu.“ Ķēniņš atbildeja: „Daudz par agru: neželastībā kritušais nevar pēc trim nedeļām eekļūt sava kunga žēlastībā. Bet tā ka ta dāvana eegūta no moŗeem, tad es to peeņemu un ar labpatīku klausos, — ko Sids darijis.“ Tad ķēniņš apžēloja Minaju un atvēleja viseem, kas vēlas, eet kaŗot zem Rui Diaz'a kaŗoga. Minaja atgrezās pee Sida, vezdams līdz 200 jātneekus un pulku kājneeku. „Ak Deevs! kā preecajās viss kaŗaspēks, kad eeradās Minaja, atvezdams viseem sveiceenus no viņu brāļeem un māsām un draugeem .“

Barselonas grafs Raimonds, apskauzdams Sida sekmes, uzbruka šim ar kaŗa spēku, kuŗā bija gan kristīgi, gan moŗi. Raimonds tapa sakauts un sagūstīts. Aiz bēdām tas negribeja peeņemt ēdeņu — barību. „Es ne-ēdišu neveena kumosa ne par visas Spanijas bagatību. Lai eet bojā mana meesa un panīkst mana dvēsele, kad tādi noskrandājušees — lupatī mani peevareja kaujā.“ Klausaites, ko tagad runā Mans Sids Rui Diaz: „Eebaudeet, graf, šo maizi, izdzeŗeet vīnu, ja jūs to dariseet, ko es lūdzu, tad nebūseet vairs gūsteknis; ja ne, — tad jums nekad neredzet kristīgo zemi.“ Grafs don Raimonds atbild: „Edeet, Rodrigo, jūs un nododatees preekam, bet es sevi mērdešu tapēc, ka negribu ēst.“ Līdz trešai deenai viņi nevareja to peerunāt; kamēr viņi dalīja bagato laupījumu, viņi nevareja to pārleecināt, norīt kumosu maizes. Mans Sids sacīja: „Ee-ēdeet, graf, ja jūs ne-ēdiseet, tad jums neredzet

\*) Sant Jago!

vairs kristīgos; bet ja ēdiseet man peeteekoši, tad jūs atsvabinašu un vēl divi bruņneekus un atlaidīšu jūs mājās.“ Kad grafs to dzirdeja, tas kļuva jautraks. „Sid, ja jūs to dariseet, ko solat, es par jums brinišos līdz mūža beigām.“ — „Jel ēdeet, graf, pēc pusdeenas es jūs atlaidīšu un divi citus. Bet zineet, ka no visa ta, ko jūs pazaudejāt, bet es eeguvu kaŗa laukā, es neatdošu ir neveenu viltotu grasi; es neko neatdošu jums no visa pazaudetā tapēc, ka viss tas man vajadzīgs un maneem vazaleem, kas kā nabagi man sekoja.“ Grafs preecajās, pagēr ūdeni, nomazgat sev rokas, un viņam pasneedz ūdeni, pasneedz tūlin. Grafs ņemas ēst kopā ar bruņneekem, kuŗus Sids atlaiž līdz ar viņu. Mans Deevs, ar kādu kāri viņš ķērās pee šī darba! Tam preti sēd tas, kas dzimis laimīgā bridī. „Ja jūs maz ēdiseet, graf, tā ka man nepeeteek, tad mēs paliksim še, neatstāsīm veens otru.“ Tad grafs teica: „No visas sirds un ar leelu kāri.“ Viņš veikli tura pusdeenu ar divi bruņneekem; Mans Sids skatas uz viņu un preecajas, ka grafs don Raimonds tik labi rīkojas ar rokām. „Ja atvēlat, Mans Sid, mēs esam gatavi uz ceļu. Pavēleet, lai mums dod zirgus, un mēs jāsim tūlin. No tās deenas, kad es par grafu tiku, ne-esmu ar tādu kāri ēdis. Ne-aizmirsīšu apmeerinumu, ko tagad izjutu.“ Viņeem deva trīs teicami apseglotus zirgus, labas drēbes, kažokus un mēteļus. Grafs don Raimonds jāj starp divi citeem bruņneekem. Kastileetis pavada tos līdz beidzamai nometnes linijai. „Jūs jājat, graf, pilnīgi svabadi būdami. Paldees jums par to, ko man atstājat; kad jums eepatīksees man atreebt un jūs mani mekleseet, tad mani veegli atradiseet; bet ja jūs būseet tik laipni, mani nemeklet un atstāseet mani meerā, tad jums nāks kaut kas par labu no jūsu jeb manas mantas.“ — „Līgsmojatees, Mans Sid, sveiki, veseli! Es par šo gadu esmu ar jums izlidzinajees (quitt); neveenam nenāk prātā, jūs meklet.“ Grafs deva zirgam peešus un laidās ceļā; uz ceļā viņš atskatījās atpakaļ: viņš baidījās, ka Sids apdomasees un greezīs viņu atpakaļ. Bet Sids ne par visu pasaules mantu tā nedarītu: nevainojamais bruņneeks nekad nedarīja netaisnību.

Veselus trīs gadus Sids sakaŗoja ar moŗeem; pa deenu viņš guleja, bet nakti devās uzbrukumā. Pēdīgi pavairojis savu kaŗaspēku ar jauneem peenācejeem, viņš apsēda Valensiju un desmitā mēnesi to eepēma. „Kas lai saskaita zeltu un sudrabu, ko tad dabuja Sida ļaudis? Visi kājneeki kļuva jātneeki, visi tapa bagāti. Mans Sids dabuja peekto daļu: tam peekrita 30,000 marku sudrabā; pārako nevari ne saskaitīt.“ Sids notureja parādi pār saveem kaŗaspēkeem. „Paldees Deevam un Viņa svētai Mātei, runā tas apmeerinats: mums tagad vairak ļaužu, nekā kad atstājām Bivara pili.“ Sidam izrādījās skaitā 3,600 cilveku, kas ēda viņa maizi.\*

No jauna sūta Sids Minaju pee Alfonsa; šoreiz Minaja ved 100 zirgu; tam jāizlūdz no ķēniņa atļauja preekš Sida pates un bērneem, dotees uz Valensiju. Ķēniņš peepēma šoreiz vēl laipnaki Sida sūtni; viņš leek Jimenu pavadīt ar godu un pēc viņis viņas ceļa izdevumus uz savu rēķinumu. Minaja devās uz Kardenas klosteri. 500 marku tas aizmaksaja abatam, par otreem 500 tas nopirka preekš Jimenas, tās meitam un viņas pavadonibas damām visadu štāti Burgosā. Izdzirduši par viņa atbraukšanu, nāca pee viņa Rachel's un Vidas un krita tam pee kājām. „Apžēlojatees par mums, slavenais bruņneek!“ tee runaja. „Sids mūs pavisam izputinajis. Mēs atsakamees no augļeem, ja tik



atdotu mums mūsu kapitalu.“ — „Mēs apdomasim to ar Sidu,“ atbild Minaja: „viņš jums atalgos par visu.“

Precīgi un svinīgi Sids saņēma savejus; tas izjāja viņam preti uz sava kumeļa Babiēka. „Ēe-ējeet ar mani,“ sacīja Sids, „šai tēvijā, kuŗu es preekš jums eemantojis.“ Pate un meitas bučoja viņam rokas un uzkāpa līdz ar viņu Alkazara tornī, no kurenes Sids rādīja viņam savus īpašumus — savu valsti.

Pa tam Valensijai jau bija savs biskaps: izleetodams ķēniņa teesības, Sids eecēla šai amatā kādu gudru mūku Jeronimu, kuŗš atnāca šurp meklet laimi kaŗā ar moŗeem.

Zeemu nodzīvoja Sids meerā. Bet martā eēnāca Spanija Juzufs, Marokas ķēniņš un sastatīja ap Valensiju savas neskaitamās teltis. Izbijās Jimeņa un meitenes, eeraudzīdamas tās no torņa augstuma; bet Sids tās meerināja. „Ta ir pee mums atnākuse bagatība. Jūs tikko atbraucat un te jums tūlin ari dāvana. Moŗi atved pūru preekš mūsu meitām.“ Pirms kaujas Jeronims notureja kaŗa spēkam deevkalpojumu, svētidams kaŗeivjus, tas teica: „Kas kritīs, kaujotees ar eenaideeku krūti pret krūti, tam es pasludinū grēku peedošanu: tas Kungs peeņems viņa dvēseli pee sevis.“ Pēc mišas biskaps izlūdzās sev teesību uz pirmēem cirtēneem kaujā. Un pateesi, viņš cīnijās kaujā abām rokām tā, ka pavisam nomocijās.

Laimīga bija preekš Sida pirmā deena, vēl laimīgaka otrā. Moŗi tapa sakauti un visa viņu nometne krita uzvareţaju rokās.

Sidam par daļu peekrita milzīgs laupījums, no zirgeem veen 1500 gabalu. Desmito daļu no ta viņš nošķīra baznicai, bet 200 zirgus un Marokas ķēniņa telti nolēma nosūtīt Alfonsam. Minaju sūtīja atkal uz Kastīliju, un nu vēl laipnaki peeņēma viņu Alfons, izrādīdams viņa kungam Sidam leelu ceenību. Tad divi prinči, don Diego un don Fernando, Karrionas infanti, groezās pee ķēniņa ar lūgumu, viņus saprecinat ar Sida meitām. Alfons atzist savu netaisnību pret Sidu: „Daudz ļauna es viņam darijis, bet viņš man atmaksājis ar labu. Nezinu, vaj viņam patiks šī precība; bet tā ka jūs to vēlatees, tad var pamēģinat.“ Tas paziņoja infantu vēlešanos Sida sūтитеem un eeaicināja to uz satikšanos.

Sidam nepatika isti infantu nodoms. Viņš pazina tos kā lepnus, uzpūtīgus ļaudis; bet viņš gribeja ķēniņu precneeka lomā ceenit. Pee Tajo upes satikās Alfons ar Sidu. Eeraudzīdams savu ķēniņu, Sids krita tam pee kājam. Ķēniņš apjuka par tādu padevības zīmi. „Peeceļatees, Sid Kampeador, tas runāja, bučojeet man tikai roku, bet eseeet tik labi — ne kājas.“ Bet Sids palika uz ceļeem stāvam, izlūgdamees sev peedošanu; ķēniņš peedeva tam no visas sirds. Sids nu un ķēniņš veens otru ceenidami, izšķīra precības jautajumu. Sids ņēma savus nākamos znotus līdz uz Valensiju un tur svineja ar leelu godu savu meitu kāzas. Godības turpinājās divi nedeļas; infanti dabuja bagatu pūru. Se beidzas šis dzeesmas pantiņi, saka poets, „lai jums palīdz Raditajs un visi viņa svētee.“

## II. Dzeedajums jeb daļa.

Šis otrais dzeedajums jeb otrā daļa satur Sida ķildu ar ta znoteem un viņa meitu otrreizeju saprecesanos ar Navaras un Aragonijas infanteem. Šim apstāklim pateicotees Sids Kampeadors sasneedz visaugstako goda

pakāpi, nākdams radniecībā ar Spanijas ķēniņu nameem. Plašaks saturs šāds:

Karionas infanti nesadzīvoja ilgi laba satīcībā ar Sidu: tee bija nekreetni un glēvi ļaudis; pilsgalma āksti izjuta, ka tee neveetā starp Sida kaŗeivjeem, kuŗeem par visu bij japateicas tik savai vīrestībai.

Reiz, Sidam gulot, izlauzās no sprosteem lauva; kaŗeivji metās ap-sargat savū gulošo kungu, bet infanti šausmīgi pārbijušees, paslēpās tālu jo tālu. Sids uzmodees gāja tam preti; šis saplaka un Sids to rāmu palikušu aizveda atkal sprostā. Tik tikko vareja sameklet znotus. Visi tā smējās par teem, ka Sidam bij jaeējaucas.

No jauna uzbruka moŗu ķēniņš Valensijai; visi preecejās par gadi-jumu, izrādīt savu kreetnumu un eedzīvotees; tikai infanti bija gauži noskumuši; Sids eeteica teem paliktees Valensijā. Bet viņi neviļus at-radās pee kaŗa spēka pa kaujas laiku, tik tee neparādīja nekādu vīre-stību un, kad Sids tos slaveja, tad viss kaŗa pulks klusu smējās.

Lai nenāktu tādā stāvoklī, infanti nolēma aizbraukt no Valensijas projam ar seevām un pūreem. Viņi jau eepreekš nopēmās atreebt savu kaunu pee Sida meitām; par pilnīgi likumīgām seevām viņi tās netureja tamdēļ, ka tās bija pēc dzimuma par viņeem zemakas.

Sidam nācās grūti no meitām šķīrtees, tak viņš nepretojās znotu lēmumam. Šķīrotees viņš deva infanteem daudz naudas un dārgas drēbes un bez tam dāvināja pa skaistam zobenam; veenu zobenu sauca Kolada, otru — Tizon; Sids tos eeguva cīniņōs. Par pavadoni viņš deva meitām līdz savu kuzenu Felez Muŗoza.

Infanti nodomāja ceļā izdarīt savu negēlīgo darbu. Aiztikuši līdz beezajam Kornes' mežam, tee sūtīja pavadonību pa preekšu, norāva savām patēm virsdrēbes, peesēja tās pee kokeem un šauta tik šausmīgi ar seglu siksnām, ka atstāja tās bez samaņas. Par laimi Felez nebija tālu; tas atrada savas māsenes nogībušas, mēģināja, cik spēdams, tās atdzīvinat, uzsēdināja uz sava zirga un ar mēteli apsedzis, devās ar tām atpakaļ pee Sida. Sids nopēmās bārgi atreebtees infanteem, tak ne pats, bet caur ķēniņa teesu, kuŗš viņa meitas saprecināja.

Ķēniņam ķērās pee sirds Sida leeta; tas sasauca uz Toledo kortes\*) un atklāja tās ar tādu runu:

„Klausaites, sapulcete, lai Deevs jūs uztur! No ta laika, kopš es par ķēniņu, es tik divi reiz sapulcejis kortes, pirmo reiz Burgosā, otru reiz Karionā. Tagad es tās sapulcejis še eekš Toledo aiz mīle-stības pret savu Sidu, laimīgā brīdī dzimušu, ka viņš panāktu taisnību no Kariona infanteem. Nekreetni šee apgājušees ar viņu; visi mēs to zinām. Eseeet par teesnešeem, graf don Ēnriko un graf don Raimondo un jūs, citi grafi, kas ne-esat pee tās leetas peedalijušees, izturaitees pret to ar uzmanību tā, ka esat spējīgi izzinat, kuŗā pusē istā taisnība; jo es negribu nekādu netaisnību. Bet šodeen lai valda meers tā veenā, kā otrā pusē. Zvēru pee sv. Izidora, kas jauks manas kortes, taps izdzīts no valsts un zaudēs manu mīlestību. Es būšu taf pusē, kuŗai būs tais-nība. Tagad lai runā mans Sids Kampeadors un pēc tam mēs dzirdesim, ko viņam atbildēs Kariona infanti.“

Sids noskūpstīja ķēniņa roku un peecēlās: „Es jums,“ tas teica, „savam ķēniņam un kungam pateicos par tam, ka jūs manis dēļ sasau-

\*) Valsts kārtas un to sapulce, latiņu curia.

kuši kortes. Rau, ko es prasu no Kariona infanteem: ka viņi manas meitas atstāja, par kam man nava nekāds negods tapēc, ka jūs, ķēniņ, viņas izprecinājāt un jūs paši zināt, kas darāms. Bet kad viņi aizbrauca ar manām meitām no leelās Valensijas, tad es, viņus no visas sirds un dvēseles mīlēdams, devu teem divi zobenus: Tizonu un Koladu. Es tos eeguvu kā barons un devu viņeem, lai viņi ar teem eegūtu godu un jums kalpotu. Bet no ta brīža, kad viņi pameta manas meitas ozolu mežā, tee zaudejuši manu mīlestību un nav vairs mani znoti. Lai viņi atdod man manus zobenus.“

Teesneši atrada prasību par taisnu un infantu aizstāvētaji domadami, ka ar tam viņu leeta būs nobeigta, labprāt padevās šim spreedumam.

Saņēmis zobenus, Sids nobučoja ķēniņam roku un atgriezās uz savu solu. Viņš tura zobenus rokās, tos smalki apskatīdams; nevarēja viņus samainīt, tā ka Sids tos labi pazina. Visa viņa meesa preecajās; tas smaidīja, pacēla roku pee bārzdas, sacīdams: „Zvēru pee šīs bārzdas, kuņu neveens nav vēl aizskāris, ar šeem zobeneem taps atreebtas doņa Elvira un doņa Sol.“ Viņš pasauca savu kuzeņu, nodeva tam Tizonu, sacīdams: „Nem to, tas gūst uzvaru, pārmainot saimneeku. Otru zobenu tas nodeva Martinam Antolinez.“

Otrreiz peecēlās Sids, prasīdams uz ta paša pamata, lai infanti atdod viņam 3000 marku, ko devis teem pūrā. So prasību bija grūtaki izpildīt: naudu infanti bij iztērejuši. Bet teesa nospreeda atdot un infanti veenu daļu naudas aizpēmās, otru — nolīdzināja zirgeem, mūleem (zinamu ēzeļu sugu) un eeročeem.

Atkaļ peecēlās Sids un šoreiz tas prasīja teesas ceļā divkavi.

Tad sākās salamašanās — savārdošanās starp abām pusēm. Infantu aizstāvis un Sida eenaidneeks, grafs Garšija, sacīja: „Rau, kādu gaļu bārzdu Sids no jauna uzaudzinājis; citus viņš ar to baida, citeem sacel brīnīšanos. Bet infanti nav no tās kārtas, ka Sida meitas varetu teem būt par likumīgām laulības draudzenēm (patēm); tā tad viņi vareja tās allažīp atstāt.“ Sids atbild: „Ko! jūs, graf, metat man manu bārzdu preekšā. Viņa gaļa tapēc, ka ta auguse brīvībā. Neveens nav viņu plūcis, kā es jūsu plūcu Kabras pīlī. Kad es eeņēmu Kabru, tad es grābu jūs aiz bārzdas un tad katrs puiķelis raustīja viņu jums.“ Sida brāja dēls, Pero Bermundez, un Martiņo Antolinez ņem dalību pee vārdu maiņas. Par palīgu infanteem uzstājās viņu radeneeks Asur Gonzalez. Tas eenāk pīlī garā sermuļu ādas mētelī; viņš eet šūpodamees, ar nosarkušu ģīmi, jo tas pavairak stipri pabrokastojis. — Tam, ko viņš runā, maz prāta klāt. — „Nu ko, kaŗeivji, kas no jums redzejis tādas kaujas? — Baroni! kas zin jaunas vēstis no mana Sida iz Bivaras? Vaj viņš nav aizgājis uz Riodovirnu savas dzirnavas greest, kaŗot ar meldejeem un salasīt malšanas naudu pēc sava paraduma? — Un kas viņam devis padomu, stātees radneecībā ar Karioneem?“ — Tad uzlēca kājās veens no Sida puses, Muņo Gastioz: „Klusu, uzticību lauzejs ļaundari un nodevej! — Tu brokasto, pirms tu apmeklē baznicu: — tu esi viseem nīstams, ko tu sveicini. — Tu nerunā taisnību ne draugam, ne ķēniņam, — tu melo viseem un sevišķi Deevam. — Negribu gūt daļu pee tavas draudzības. — Es tevi peespeedīšu atzītees, ka tu taisni tāds esi, par kādu es tevi tēloju.“ Tas izsauca Asuru Gonzalez par ta vārdeem uz divkavi.

Šo brīdi tuvojās ķēniņa tronim divi augsti ārzemnieki: Ojara, Navaras infants un Enego Jimenez, Aragonijas infants. Viņi vēlas precēt Sida meitas, ja tas peekrīt. Uz ķēniņa eeteikumu Sids peeņem viņu preekšlikumu, ja būs ta meitu gods atdabuts.

Teesneši peekrīt Sida prasībām un noliek pēc trim nedeļām trīs divkaves teesas preekšā. Par Sida un ta meitu godu cirtisees zobeneem Pero, Antolinez un Gustioz. Aizjādams uz Valensiju, Sids skubina viņus, kreetni cirstees. „Kamlabad tà runat?“ atbild Antolinez. Mēs peeņemām izaicinumu un jūs varaļ tik dzirdet dabut par mūsu nāvi, bet ne par mūsu pārvaru.“

Arenas atvērums, uz kuŗu dodas seši cīnitajees ķēniņa klātbūtnē, aprakstīts tāpat ar leelu sparū un garu (apgarošanos):

„Divkaves teesneši un ķēniņš noteica katram veetu, iztiridami arenu preekš kaves. Viseem sešeem cīnitajeem eeskaidroja, ka to eeskaitiņot par pārvarētu, kuŗš pāreešot pār aploka eezimejumu. Arena bija sešu šķēpu gaŗumā un platumā; teesneši nodalija veenadi starp cīnitajeem sauli un ēnu. — Tad teesneši nogāja no arenas un cīnitajees uzstājās cits pret citu. — Rau, mio Sida aizstāvji nostājās veenā pusē un Karioneeši otrā. Katrs no viņeem uzmanīgi seko pretneekam. — Viņi peespeež pee krūtīm savus vairogus; nolaiž šķēpus, pušķotus ar karodziņeem, un peeglaužas ar galvu pee segleem, tad dod tee zirgeem peešus; — zeme it nodreb zem teem; — bet katrs no teem uzmanīgi seko pretneekam.“

Visas trīs kaves siki aprakstītas; taisnā leeta uzvar — gavilē un Sids var ar godu izprecēt savas meitas.

„Viņu pirmee vīri bij augstmaņi, bet otree vēl leelaki augstmaņi un otrās vedības vēl ceenīgakas par pirmajām. Paskateet, kāds gods tam, kas dzimis laimīgā brīdī, kad ta meitas kļuva par Navaras un Aragonijas leelkundzēm! Tagadejee spaneešu ķēniņi viņam rada un viss gods laimīgā brīdī dzimušajam.“

„Viņš atstāja šo pasauli vasarsvētku deenu. Lai Kristus ir viņam žēlīgs. Lai valda viņa žēlastība arī pār mums!“

Tāds vispārīgōs vilceenōs slavenās poemas saturs. Tagad peegreezisimees viņas kritikai.

### Kritika.

Vispirms ja-aizrāda uz dziļo un dzīvo simpatiju pret Sidu, no ka poema caurdvēsta no sākuma līdz beigām, un uz vājo poetiskas nokrāsas pakāpi. Poemas „Mio Cid“ (Mans Sids) ir taupīgs kar-algadžu vadonis — sirmbārdis, pilsoniski labdarīgs vīrs, tēvs un pavalstneeks. Tam ļoti maz kas kopīgs ar bruņnieciskās epochas romansu Sidu. F. J. Buslajevs savā skaistā pētījumā par Sidu\*) pareizi peezīmē, ka Sida parastais epitetons „mio“ (mans) — mio Cid (mans Sid) peedodot stāstījumam it kā sirsniģu naīvitati un maigumu, kas aizrādot uz dzeesmeneeka un klausītāja milejamo atteecibu pret savu nacionalo vāroni. Bet Sids, kādu viņu mums tēlo vecās tautas tradīcijas, „Poema del Cid“, romanses un pat kronikas, parādas par pārak poetisku figuru, kuŗai pārak maz līdzības ar vēsturisko Sidu. Rau, kā aprakstīta viņa nāve romansēs.

\*) Sk. V томъ Императ. Акад. Наукъ.

1.

Valensija grūta guļa  
Nolicees bij Sids, līdz nāvei  
Noguris no ceestām raizēm  
Un no tikdaudz kaŗu darbeem  
Slims un nevarīgs. Te dzird tas  
Uztraukdamees savā dvēs'lē,  
Ka jau Bukars, moŗu valdneeks,  
Tuvojees ir Valensijai,  
Vezdams līdz sev trīsdesmitus  
Ķēniŗus, jo stiprus spēkā,  
Leelā skaitā kaŗa virus,  
Kājeneekus, jāteneekus.  
Gultā peecelās Rodrigo,  
Surpu — turpu pārdomadams  
Par tik leelu, grūtu leetu;  
Un viņš lūdza debess Tēvu,  
Ka tas viņam palīdzetu,  
To ar godu izpestītu  
No šī paredzamā posta.  
Negaidot te savā preekšā  
Labais Sids\*) redz kādu viru  
Gaišā, apskaidrotā vaigā,  
Apstarotu jaukā gaismā,  
Drēbēs viscaur sneega baltās.  
Brīnumvīrs ar jauku smaržu  
Ap ta guļu vedinājis,  
Teica: „Neguli, Rodrigo,  
Uzmostees un topi drošaks!“  
Sids tam vaicā: „Kas tāds esi?“  
„Peter's apustul's!“ tam atbild.  
„Pasludināt tev, Rodrigo,  
Ēsmu sūtīts, lai tu tagad  
Veenīgi par savu nāvi  
Pārdomatu: citā saulē  
Deevs tev' aicina, Rodrigo,  
Bezgalīgā citā saulē  
Tur, kur dzīvo tikai svētee,  
Deeva klēpt līgsmodami.  
Pēc trīsdesmit deenām no tās,  
Kuŗā tu šo vēsti dzirdi,  
Mīrsi tu; jo visai ilgi  
Deevs tev' meklejis, Rodrigo,  
Un par taveem varoņdarbeem  
Algoj's tevi, ka pat miris  
Eenaidneekem būsi bīstams,  
Bukaru ar' ūzvaresi.

Tava tauta ar ta tautu  
Kausees breesmu pilnā kaujā,  
Bet nāks palīgā jums cīņā  
Apustulis, svētais Jēkabs.  
Tagadiņ preekš savas nāves  
Nožēlo tik savus grēkus,  
Ka ar šķīstu dvēs'li vari  
Aizlidot uz paradīzi,  
Kur Deevs dzīvokli tev taisa  
Tamdēļ, kā tu izgreznojis  
Eekš Kardeŗo manu namu,  
Kadēļ tautā man dots pavārds  
Kardeneetis, kā tu zini.“  
Kad Sids tā ko izdzirdeja,  
Tas jo leelu preeku juta  
Sirdī; peecēlees no guļas,  
Krita tas uz saveem ceļeem,  
Vēledamees noskūpstīt  
Svētā apustuļa kājas;  
Bet šis: „Peecēlees, Rodrigo,  
Un man tu vis netuvojeesi!  
Tas neko tev nelīdzetu;  
Jo tas ira nenovēršams,  
Ko es tagadiņ tev teicis.“  
Un, šo sacīj's, apustulis  
Pacēlās uz debesīm.  
Labais Sids nu veens pats atkal,  
Pārpildīts no svēta preeka  
Sūtīja uz debessvalsti  
Lūgšanas bez kāda skaita.

2.

Nu pee apustuļa Pet'ra,  
Kuŗu sauc par Kardeneeti,  
Atradās tad don's Rodrigo,  
Leelais moŗu uzvaretājs,  
Peevarets ne mūžam būdams.  
Košā atzveltenes krēsļa  
Sēdināja Sida meesas,  
Eetērpa to jaunās bruņas.  
Izciluma apskaidrotāis  
Viņa vaigs bij gaišs un atklāts;  
Bārzda vijās kuplās cirtās,  
Līdzinama svaigam sneegam;  
Un tam karājās pee sāneem  
Labais zobens, Tizons sauktais\*\*);  
Tīcet negribas, ka miris  
Don's Rodrigo, tīri rādās,

\*) Sids spaneeŗu romansēs pastāvīgi saukts: „buen Cid“, labais Sid.

\*\*\*) Tizon — nozīmē tik daudz kā uguns pagali.

Ka tas sēd kā dzīvs uz krēsla.  
 Tā viņš sēdej' astoņ gadus,  
 Un tad baznīcās par viņa  
 Dvēs'li tauta Deevu lūdza,  
 Līgsmojot tai paradīzē.  
 Gāja ļaudis Sidu lūkot  
 Kardeneeša Pet'ra namā.  
 Svineja reiz kādus svētkus  
 Ne cik tālu no tās veetas,  
 Kur bij nolikts don's Rodrigo.  
 Visi ļaudis bija svētkōs,  
 Sida meesas bij bez sarga  
 Uzraudzības; tad to brīdi  
 Eenāk zīds, grib Sidu redzet,  
 Pee-eet, domādams pee sevis:  
 Paskatees, kāds varonis, rau,  
 Sids, it visur daudzīnamais!  
 Stāsta, ka tam, dzīvam esot,  
 Nedrīkstējis neveens drošneeks  
 Aiztikt viņa kuplo bārzdu  
 Bet tas tagadin sēd miris!  
 Paga, es to nu ar roku  
 Aizkāršu! neveena traucets,  
 Nav jau Sids tā bīstams miris,  
 Kā tas dzīvs pateesi bija!<sup>4</sup>  
 Un klāt peegājis nu sneedzās  
 Aiztikt Sida svēto bārzdu  
 Zīds, šis netīrais; bet tikko

Gribeja tai ķertees klātu,  
 Labais Sids te sakustējās  
 Nemeerīgi un par sprīdi  
 Izrāv' zobenu no makstim.  
 Zīdam uzgāj' leelas bailes,  
 Noģībdams tas gāzās zemē,  
 Tīri būdams kā pagalam.  
 Tā to atrada no rīta  
 Un tam slacija un lēja  
 Acts ūdeni, lai mostas.  
 Kad pee samapas tas nāca,  
 Tad tam lika visu stāstit,  
 Kas bij noticees ar viņu  
 Un par ko tā gauži satreekts.  
 Zīds jo sīki visu teica.  
 Ļaudis ceļus locīdami  
 Šāka peelūgt debes' Tēvu,  
 Kas bij brīnumleetas darij's,  
 Nepeeļaudams savā namā  
 Aiztikt Kristus kaŗotāju,  
 Peedurt klāt tam smuļa roku.  
 Zīds, kam notikās šis brīnums,  
 Likās kristītees. Gil-Diaz  
 Lika kristībā tam vārdā.  
 Un tas kalpoja nu Deevam  
 Pee Kardeņas svētā Pet'ra,  
 Lūdza Deevu deen' un nakti,  
 Līdz tā beidza savas deenas.

Kā jau teikts un kā to peeteekoši arī peerāda šis romanses, Sids še mums parādas kā pārak poetiska figura, kuŗai pārak maz līdzības ar vēsturisko Sidu, varonīgo viru, kas nav sveiks no sava laika varmācībām un rupjībām, ceetsirdībām: tā pr. p. viņš ne veenreiz veen kaŗo pret kristīgeem, izposta to baznīcas u. t. pr. Bet, neskatotees uz visu to, Sidam tomēr bija visas īpašības, klūt par to, par ko viņu turplikam padarijuse kastīleešu dzeja\*). Bez tam vajaga stingri atšķirt šo poemu no romansem. Pee poemas, sevišķi pee viņas pirmās daļas jeb pirmā dzee-dajuma, Sids nebija nekas cits kā kondotjers, pārdrošs kondotjers, t. i. algota kaŗpulka vadonis, kas maz eevēro bruņneeku goda likumus. Bet ne viņš veen tā dzīvoja un rīkojās ta laika Spanijā; pr. p. viņa slave-nais radneeks un kaŗa beedrs Alvaro Fanez kalpoja ar algotu pulku arabeešu leelkungam, kuŗam peedereja Valensija. Šis kaŗa pulks sastā-veja, pēc kronikas vārdeem, no visadu šķīru blandoņeem. Alvaro Fanez nepegreeza nebūt vēribu ticību dažādībai; viņš peeņēma savā pulkā bez kādas izšķīribas tiklab muhamedaņus, kā kristīģus. Par tam viņa kaŗeivji eeguva neapskauzamu slavu. Viņi laupīja, dedzināja ceemus un kava nelaimīgo veetu eedzīvotajus, pa kuŗam gāja viņu ceļš. Savus gūstekņus tee daudzkārt pārdeva vērdzībā par maizi veen, kannu vīna jeb mārciņu zivju. Tee gūstekņi, kuŗus nevareja pārdot, nāca nesalī-dzināmi sliktākā klizmā: teem nogreeza mēli, izdūra acis un tos dzenāja

\*) Sk. Dozy, Recherches, Tom I. 1849. pp. 320 — 399 un 650 — 656.

ar preekš tam nomācīteem suņeem. Par nožēlošanu spaneešu dzejas tautas varonis nebūt neatšķīrās caur lēnām, maigām eerašām no sava laika beedreem un viņa pulki eekš neka nepalika pakajā Alvaro Fanez'a laudim. Eevērojama šaf ziņā Barselonas Berengara vēstule, kas atronama kronikā „Gesta“ par Sidu. Šint vēstulē grafs Berengars stāsta, ka Sids peelūdžot kalnus un plēsīgus zvērus — putnus, bet ne isto Deevu, sacīdams: „Deevs jums atreebs par baznicām, Deeva nameem, kas caur jūsu varmācību izpostiti un apgāniti.“

Laime atstāja grafu Raimondu Berengaru kaņā ār Sidu, kuņš viņu sakava un sagūstīja. Es jau peevedu gabalu no poemas par Sidu, kuņā aprakstīta Barselonas grafa Berengara atsvabinašana no gūsta. Tas dod pareizu jēgumu par rupji - varmācīgo un oriģinālo laikmetu, kuņā eekrīt šee notikumi. Tur kāda ļoti raksturīga pazīme: Šids gatavs palaišt grafu brīvē, bet no kaņā-laupījuma tas neatlaiž neko, pat ne viltotu grasi. Ar sevišķu sparū un vairak reiz viņš atkārtō šos vārdus. Tādi bija XI. gadsimteņa feodālee varoņi ne veen Spanijā, bet visā Reetum-Europā. Bruņneecīgee jēgumi tik ko sāka attīstītees un vēl nespēja nogludināt rupjās feodālās eerašas. Sids neslēpj (savu mīlestību) savu ceņšanos pēc svešas mantas. Viņš izdara savu varoņdarbu veenu daļu taisni laupījuma dēļ un naudas eenesīguma labad, ar vārdu, viņš ņem milzīgus eenākumus no sava zobena.

Bet nav jaaizmirst, ka Sids galvenām kārtām eegūst savu popularitāti starp tauteešeem un laikabeedreem caur kādu veenu apstaklī jeb īpašību, kas padara viņa personu visai simpātisku arī mums, ta ir — viņa vīrestība, ar ko viņš aizstāv tautas vecās teesības un fueros. Hubers atgādina to laikam uz kronikas (110. nodaļās) pamata, kur teikts, ka Sids stāvejis par tautas teesībām ja nu ne tai nozīmē, kā mēs to tagad saprotam, tad katrā ziņā par teesībām, kas no kroņa tika apstrīdetas, līdzīgi tam, kā angļu baroni uzstājās pret ķēniņu Džonu, lai peepeestu to, viņeem dot „Magna Charta“.

Kā redzejām, apraksts, kā Sids izpestīja savu kaņogu, kas nāca caur Bermundež'u, viņa kaņoga neseju, leelās breesmās, — caurdvests no tūri bruņneecīga gara. Bet visdzīvāki aprakstītas kortes, kārtu sēdes, kas bija sasauktas uz Sida vēlešanas, lai noteesatu Karionas grafu rupjo, ceetsirdīgō, ļauno apeešanos ar viņa meitām, savām seevām. Trīs Sida kaņābeedri izaicina uz cīņiņu trīs bruņneekus no Karionas grafu puses un izaicinums, ar kuņū Muņo Gustioz greežas pret Arturu Gonzalez'u, aprakstīts ļoti raksturīgi. Šo veetu ar preekšējām un sekošām varsmām (ar kuņām mēs arī jau eepazīņamees), var peelīdzināt izaicinumam, kadu mēs atrodam pee Sekspira Ričarda II, IV. cēleņā. Pēdīgi divkaves apraksts tāpat eevērojams. Kaut kas līdzīgs sastopams pee Čošera eekš „Knight's Tale“ divkaves aprakstā, kuņā noteek starp Palemonu un Arsitū. Bet salīdzinot abus šos aprakstus savā starpā, nav jāizlaiž no acīm, ka poema par Sidu par divi gadsimteņeem vecāka par Čošera Kēnterberu stāsteem\*).

No mānis peevestās veetas peeder pee visraksturīgākām veetām poemā, kuņā pēc labas teesas atšķīras tik pat caur oriģinalitāti, cik caur tautiskumu, kristīgu garu un padevību ķēniņa varai. Vārdu sakot, ta visur caurdvesta no ista kastīleešu gara, kas mums preti dvēš iz vecām

\*) Sk. Tyrwhitt'a izdevuma V. 2001.

kronikām, kad tās pauž par spanešu izdošanas vaj neizdošanas to karš ar mošeem. Arabeešu eespajds ļoti maz manams poemas valodā un pavisam nemanams tēlojumās un ainās.

Poemas valoda ir taisni ta pate valoda, kādu runāja Sids, — valoda kas tikai pa pusei attīstijusēs un ar pūlēm atsvabinajusēs no latīņu saitēm; tās sintakse vēl nav nodibinajusēs; gramatikas formas nav pilnīgi noteiktas; taņi maz saveenotaju daļiņu, kuŗas peedod tādu jaukumu un izteiksmību katrai valodai, bet par to ta dveš drošu, istu un originalu ta laikmeta garu un gaiši peerāda, ka ta sekmīgi centās eepemt savu veetu citu neveenadu, nesaskanīgu tautas ģenija elementu rindā. Tālak, ārigā poemas forma, pantmērs un atskaņas atšķiņas caur rupjumu — neizkoptību un nenoteiktību; varsma, kas sākumā aprēķinata uz 14 zilbem, kuŗas caur cēzuru pārdalītas pee astotās zilbes, nereti pavairojas līdz 16 un pat līdz 20 un vairak zilbem, bet dažreiz saraujas — samazinas uz 12. Par peemēru:

Ferran Gonzales non viò alli dos' alzase nin camara abierta nin torre — 25 zilbes.

Feme ante vos yo è vuestras fijas — 12 zilbes.

Infantes son è de dias chicas — 10 zilbes.

Un tādas neveenadības — nepareizības daudzkārt sastopamas. Bet neraugoties uz visām šīm nepareizībām, poemas varsma nes visur sev līdz svabada un bezbailīga droša gara zīmekli, kuŗš teicami saskan ar poeta valodu, poemas saturu un tās laikmetu un peedod visam ražojumam tādu kustību, tādu intresi, ka pat tagad, pēc daudz gadu simteņem, dažas poemas veetas dara tādu eespajdu, kā šausmīgas dramas notikumi. Pēdīgi poemas sadalījums divi daļās prasa ar' eevēribu. Šis sadalījums un citi mazak eevērojami sīkumi deva spanešu zinatneekam Tapia\*) eemeslu domāt, ka „Poema del Cid“ sastāv no atsevišķām daļām jeb dzeedajumeem, kā tas zinams par Iliadi un ko var teikt par Nibelungeem. Bet šee apakšsadalījumi un pārrāvumi sastopami tik daudzkārt poemā par Sidu un tik gaiši norāda uz citeem nolūkeem un cēloņem, ka Tapia vērojums maz ticams\*\*). Poemas atteciba uz peņemamām — peelaižamām veco spanešu žongleru dzeesmām nevar būt jau tapēc, ka viņa (poema) vairak līdzinas franču tautas epam, t. i. vecām franču „Chansons de Geste“ un viņas uzbūvē manama vairak mākslotība, nekā to peelaiž tautas romansu — balladu daba. Bet šee visi tādi strīdus punkti jeb jautājumi, uz kuŗu aplūkošonu mēs šee nevaram tuvāk eelaistes.

Tak dažādās domas par šo poemu, dažādās tās mākslneecisko vērtību apspriedēs sneedz visai interesantu lapu viņas vēsturē. Buterveks runā par viņu tik gaŗamejot, laikam tamdēļ, ka turejās pee Sarmiento uzskateem, kuŗš poemas nemaz nelasīja. Bet Slegels, Sismondi, Hubers, Vofs un daudz citi, kas studējuši poemu, ir līgsmības pilni no viņas skaistumeem. Souty sakā: „Spaneeši vēl neprata sajēgt viņu rīmetās Sida vēstures, kā poemas, leelisko nozīmi. Viņi līdz tam laikam neradīs neko labu — skaistu cēlakās mākslas nozarēs, līdz kamēr viņi neatsacisees no melīgās gaumes, kuŗa tos kavē saprast istu mākslu.“\*\*\*) No

\*) Sk. „Historia de la Civilización de España“. Madrid, 1840. T. I. p. p. 268.

\*\*) Sk. Huber, „Crònica del Cid“, p. 40.

\*\*\*) Sk. Quartely Revuem, vol. XII., p. 64.



visām poemām, kas atteecās uz šī laika tautu dzīves agro laikmetu, poema „Nibelungi“ spēj vairāk nekā citas (rasi tik izņemot poemu „Слово о полку Игоревѣ“) iztūret salīdzināšanu ar poemu „del Cid“. „Nibelungi“ pēc vispamatīgāko vācu kritiķu domām uzrakstīti, visvairāk tagadējā veidā, ne mazāk kā par pus gadu simteni vēlāk par to laikmetu, uz kuŗu atteecina poemu par Sidu.

Šo poemu salīdzinums būtu visai intresants; bet Sida jeb spāņu poēmas jeb epā vēsturiskais pamats vismazāk spēj pērvilkīt mūsu uzmanību. Pateesi, neveens viņu nelasa fakti dēļ veen, jebšu tee reizām top sneegti ar sikeem apstākļeem, kādi peemīt klosteru kronikām, bet aprakstamā laikmeta dzīvo ainu dēļ, viņa eerašu un intrešu labad, kas līdz tam mēram nav līdzīgas ar mūsejām, ka sastopot viņu aprakstu tīri vēsturiskā formā, mēs būtu izturejušees pret tām tik pat salti, kā jau arī pret mitoloģijas izdomājumeem. Mēs lasam poemu par Sidu tapēc, ka redzam viņā dzīvu, no laika beedra zīmetu Spanijas bruņneeku laiku ainu, — ainu, zīmetu ar īstenu Homera veenkāršību. Ne veen tas, ka viņa satur sevī stāstu par visromantiskakeem varoņdarbeem, kas peeskaītīti visromantiskajam spāņu tradīciju varonim, — nē, viņa peejauc savam stāstam daudz sīkumus par dzīvi un personām, kuŗi mums jo dzīvi tēlo Sida un viņa laika raksturu, neviļus modinot mūsu simpātiju. Rau, cik dzīvi top aprakstīts pr. p. bads Valensijā, ko Sids apsēdis:

Mal se aquexan los de Valencia  
que non se bent ques' far;  
De ninguna part que sea no les  
viene pan;  
Nin da consejo padre à fijo nin  
fijo à padre:  
Nin amigo à amigo nos pueden  
consolar.  
Mala cuenta es, Señores, aver men-  
gua de pan,  
Fijos e mugieres verlo morir de  
fambre. V. V. 1183—1188.

Gauži skund Valensijas eedzīvotāji,  
ka nezin, ko darīt;  
Ne no veenas puses, ka zinātu, ne-  
peenāk maize;  
Ne dod (Ne zin) padomu ne tēvs  
dēlam, ne dēls tēvam;  
Ne draugs draugu nevar eepreecet.  
Šausmīgi ir, kungi, redzet maizes  
trūkumu,  
Ka bērni un seevas mirst badu. —

Tiknors eeteic visu poemu par Sidu izlasīt no sākuma līdz galam un pee tam, ja eespējams, oriģinālā; tad tik rodotees mūsu fantāzijā, eecerē visā savā svaigumā un spīrgtumā poēmā tēlotais rupjais, bet tomēr varonīgais spāņu dzīves laikmets: valdību veenkāršība un uztīcamās un cildenās tautas padevība viņām, kolosālā pirmatnīgā reliģiozā entuziasma sapemšanās, graznais eerašu un ikdeenīšķās dzīves kolorīts juku un nekārtību laikā, pēdīgi drošsirdīgas nacionālā ģenija kontūras, eezīmes, kas mūs pārsteidz sevišķi tās brīžos, kad mēs vismazāk ceram tās sastapt. Jo vairāk mēs eelasamees šīnī ražojumā, jo vairāk mēs eespeežamees ta laika garā; bet kad atleekam poemu pee malas un eeceramees Europas garīgo stāvokli šīs dzejas izcelšanās laikā un pat daudz vēlāk, — tad nākam pee pārleecības, ka pa veseleem tūkstoš gadeem, kopš grieķu-romēšu civilizācijas beiguma līdz „Deevišķās komedijas“ (Divina commedia) iznākšanai, nebija Europas dzejiskajā literatūrā ražojuma tik oriģināla pēc toņa, tik bagāta jūtām, enerģijas (spara) un izteiksmības.

### III. Kronikas par Sidu.

#### a. „Crònica Rimada“.

„Crònica rimada“ jeb „Rimetà kronika“ uzglabajusēs arī kādā rok-rakstā no XIV. gadsimteņa beigām jeb XV. gadsimteņa sākuma. Fransisks Mišels, mācīts vīrs, kuŗam daudz nopelnu viduslaiku literatūrā, pirmais eespeeda\*) gabalus, fragmentus no vecās rimetās spaneešu kronikas zem nosaukuma: „Crònica Rimado de las Cosas de España“. Ta ir Spanijas vēsture no Pelaijo nāves līdz Ferdinandam Leelajam. Ta mineta no Eigenija Očoa viņa „Catalogo de Manusritos\*\*“) un no Hubera ta Sida kronikas izdevumā: Viņa sākas ar prozaisku eevēdumu, kas stāsta par Pelaijo nāvi un par cita nacionala varoņa Fernana (Fernanda) Gonzalez'a pirmēem varoņdarbeem; šī paša Fernanda vēsturei veltītas pirmās kronikas varsmas. Stāsts par Sidu sākas tik no 280-tās varsmas, bet tad gandrīz viss ražojums veltīts Sida, ta ģentes un ta pēdzīvojumu vēsturei, kas izstāstīta ne pilnīgi veenadi ar vecām romansēm un kronikām „Rimetās kronikas“ (Crònica Rimada) divi pusēs.

#### Pirmā puse.

Tās saturs: Grafs Gormaz apvainojis Diego Lainez. Viņš pēris šī ganus un nolaupījis ganiklu lopu. SaUCA Diego; tas eeradās Bivarā, sūtīja pēc brāļeem un sēdās bez kavešanās zirgōs. Saulei lecot viņi nonāca pee Gormaz'a; viņi aizdedzināja lopmuīzeles un izpostīja visu savā ceļā; aizveda vazalus, aizvaķija prom viņu īpašumu, aizdzina no laukeem viņu ganamos; pār vēl leelaku negodu viņi sagrāba arī veletajas, kas skaloja upē veju. Teem izjāja preti grafs ar simtu cildenu jātneeku. Dikti tas uzblāva Laina Kalva dēlam: „Atstāj manas veletajas, pilsoņu teesneša dēls; jūs ne-uzdriktetos man preti stātees, ja mēs būtu tik pat daudz, cik jūs. Noskaitees dūsmās, atbildeja viņam Rui Lainez, Faros' seņors (Sida tēvocis): „Simts pret simtu mēs gatavi cīnītees ar jums krūti pret krūti.“ Norunāja deenu un veetu, atdeva veletajas un vazalus; bet ne-atdeva ganamos; tos patureja to veetā, kuŗus aizdzina grafs. Pēc 9 deenām visi sēdās zirgōs. Rodrigam, dona Diego dēlam, Laina Kalva dēla-dēlam, grafa Nuņo Alvarez'a dēla-dēlam un Leonas ķēniņā dēla-dēla-dēlam, bija pavisam tik 12 gadi; tik ko eegāja tam 13. gadā; viņš vēl nekad nebija redzejis kautiņu, un sirds tam stipri puksteja. Viņš stājās simtu kaŗotāju skaitā, neprasadams tēvam atļauju. Viņš un grafs Gormaz mainīja pirmos cirteenus. Abi kaŗotāji stājās rindā un uzsāka kautiņu. Grafs neizbēga no nāves: to nokava Rodrigo. Simtenis gatavojās uz kauju. Tam gāzās virsū Rodrigo un nedeva meeru. Viņš sagrāba gūstā divi grafa dēlus un aizveda tos uz Bivaru.

Izdzirdušas par tēva nāvi un brāļu gūstneecību, trīs grafa meitas — jaunākā starp tām bija Jimena — dziļās sēras devās uz Bivaru, izlūgt brāļus. Rodrigo izpildīja bez kādas šaubīšanās viņu lūgumu. Pret seeveetēm jabūt peelaidīgam,“ tas teica. Jaunee ļaudis, tapuši brīvi, būtu gribējuši no jauna uzsākt feodalo kaŗu; bet māsa Jimena eeteica dotees uz Zamoras pili pee ķēniņa ar sūdzību pret Rodrigo. Ar asarām ta sacīja ķēniņam: „Es nelaimīga seeveete, apžēlojatees par mani. Jau kā

\*) Sk. Vines literarisko žurnalu „Jahrbücher der Literatur“ 1846. Band CXII.

\*\*) Paris, 1844, in 4-to 106 — 110 l. p.

bērns es pazaudeju māti. Tagad Diego dēls man nodarijis daudz ļauna, viņš sagūstīja manus brāļus un nokava manu tēvu. Pee jums, ķēniņ' es greežos ar sūdzību. Seņor, izgādajeet man taisnību!" Ķēniņš atradās grūtā stāvoklī; tas izskaidro viņai valsts juku apstākļus un ka grūti nākotees apvainotāju sodīt, sacidams: „Manās zemēs valda jukas, kastilleeši var saceltees un nodarit man daudz ļauna.“ Jimena Gomez dzirdedama šos vārdus, bučoja viņa roku, sacidama: „No Deeva puses, ķēniņ, nedusmojatees uz mani par tam, ko es jums teikšu. Es uzrādišu līdzekli, kā apmeerinat Kastiliju un citas jūsu zemes. Izprecineet mani pee Rodrigo, kuŗš nokavis manu tēvu.“ Ķēniņa padoma deveji atrada viņas preekšlikumu par ļoti labu un ķēniņš sūtīja pee Diego un dēla, tos aicināt uz pili. Diego nobāleja, saņemdams ķēniņa vēstuli. Viņam radās aizdomas, ka to sauc pee nāves. „Klausees, mans dēls, sacīja viņš uz Rodrigo: Es šīm vēstulem neuzticos un baidos viltības; ta ir pee ķēniņeem paradumā. Kalpo savam ķēniņam ar ticību un taisnību, bet sargees no ta, kā no nāvīga eenaidneeka.“

Dons Diego grib veens pats dotees pee ķēniņa, bet dēlu aizsūtīt uz Faro; tak dēls nepeekrīt tam, viņš tēvu neatstāj. Viņi dodas uz Zamoru 300 jātneeku nodaļas preekšgalā. Pirms eejāšanas pilsatā Rodrigo pavēl eeročus turet gatavībā, dodams tādu pavēli: „Klauseet, draugi, radneeki un mana tēva vazali! Kalpojeet savam kungam bez viltus un nodevības. Kad redzat, ka bende (alguacil, ari ķērejs) grib ķert manu tēvu, nokaujeet viņu, algvasilu. Kad jūs ari pašu ķēniņu nokautu, neveens jūs nesauks par nodevejeem tapēc, ka mēs ne-esam viņa vazali. Nodevejs būs ķēniņš, ja viņš nokaus manu tēvu par tam, ka es godīgā kautiņā nogalināju mūsu eenaidneeku.

Diego Lainez pabučoja ķēniņam roku, bet Rodrigo negribeja to darīt. Tam bija garš zobens un ķēniņš izbijees eesaucās: „Aizvedeet šo nolādeto!“ Bet Rodrigo uz tam atbildeja: „Labak man naglu (galvā), nekā deenestu pee jums. Man dusmas, ka tēvs jums bučo roku.“ Ķēniņš greežās pee grafa Ozorio, sava audžu tēva: „Atvedeet jo ātri meiteeti un apseevosim šo lepukuli.“

Rodrigo apseevoja, bet viņš bija dusmīgs uz ķēniņu un zvēreja, ka nebučošot tam roku un neredzešotees ar seevu, kamēr nebūšot peecas leelas kaujas uzvarejis. Nu sākās Rodriga kaŗa darbu apraksts, kur viņš pee katra gadījuma atgādina ķēniņam savu neatkarību. Sagūstījis kādu moŗu ķēniņu un eeguvis bāģatu laupijumu, tas leelās ar savām sekmēm Fernanda preekšā. „Es visu tev peedošu,“ sakā ķēniņš Fernands, ja tu man dosi peekto daļu no sava laupijuma.“ — „Par tam nav ko domāt,“ atbild Rodrigo, „es apdāvinašu labak šos nabaga ļaudis par viņu pūliņeem, došu, kā nākās, baznicai desmito daļu tapēc, ka negribu būt grēcīneeks, tak no savas daļas algošu tos, kas mani aizstāvejuši.“ Tad Rodrigo uzstājās kā kaŗotajs par ķēniņu, kad eenaidneeki pagēr divkavi. Kādā kaujā ar moŗeem kritā Rodrigo tēvs un trīs tēvoči; Rodrigo par teem breesmīgi atreebās. —

Tāds īsumā rīmetās kŗonikas (Crónica Rimada) pirmās puses saturs.

#### Otrā puse.

Otrā rīmetās kŗonikas (Crónica rimada) puse apraksta Ferdinanda kaŗu ar Franciju. Francijas ķēniņš un Vācijas ķeizars pagēreja meslus no kastilleešeem. Kad vācu ķeizars pagēreja pat uzticības zvērastu no

Ferdinanda, — tad šis, nezinadams, ko darīt, rūkti sūdzejās par savu likteni. Neveens neklausījās uz viņa sūdžešanas. Pēdīgi viņš noņēmās sūtīt pee Sida. Rodrigo Sids pastāv uz tam, ka uz to pagērejumu jāatbild pēnācīgā kārtā — ar karu. Sīki izrēķina abu armiju spēkus. Franču ķēniņam bez vācu ķeizara peebeedrojās vēl pāvests un Savoijas grafs. Sevišķi sīki aprakstīti kautiņi starp kastīleešiem un savojeešiem. Pirms kaujas ķēniņš Ferdinands greezās pee savejeem ar šādu runu: „Baroni! kas cēla mani par Spanijas ķēniņu un kungu? Jūsu tiklība, muižneeki. Jūs saucat mani par kungu un bučojat man roku. Bet es jau esmu tāds pats cilvēks, kā jūs visi.“ Ķēniņš grib nodot Rodrigam savu karogu, bet šis atsakas, šis esot tik veenkāršs eeroču nesejs un ne-esot tāda goda ceenīgs.

Kad Savoijas grafs ceraudzija Rodrigo ar ta nodaļu, viņš sūtīja jautat tam pēc ta kārtas un vārda. „Es esmu tirgoņa dēls, atbildeja ironiski Rodrigo; mans tēvs pārdeva vadmalu; divi gabalus es no tās dabuju kā mantojumu un es tos dārgi pārdošu\*\*). Savoijas grafs pārvarēts un izpirkuma veetā par sevi peedāvā Rodrigam savu meitu — skaistuli, bet šis aizved to ķēniņa nometnē; pēc tam Rodrigo's sakava visu europeēšu tautu saveenotos spēkus, kas draudeja viņa ķēniņam. Pa meera norunu laiku Ferdinands devās ar Rodrigo ceinaidneeku nometnē, kur neveens nevarēja izšķirt ķēniņu no vazala. Ferdinands peedāvā pēdīgi Sidam savu troni, no kuŗa šis atsakas, bet lepmi izaicina uz divkavi Francijas perus — kroņa augstmaņus, vazalus. Beidzamā 1126. varsma strauji vidū pārrauta, it kā kad norakstitajs no ka būtu kļuvis traucets, jebšu nav neka; kas aizrādītu, ka viņa darbs būtu tuvu galam. Ar veenu vārdu „Crònica Rimada“ nav pabeigta.

### Kādi vārdi par kritiku.

Bez šaubām „Crònica Rimada“ tādā veidā, kādā ta mums uzglabājusēs, rāda amalgamu, jaukumu no vairakām dažāda laika un dažādas vērtības poemām, jaukumu, nesapratīgi un slikti sastatītu, no neprāšas pārrakstītu. Tās vecākā daļa ir pirmā puse; pētneeki jeb tās izpētītāji atteecina tās pamata redakciju uz XII. gadsimteņa beigām. Tātā spilgti manama feodalā tendence, kādu pavisam nepazīst „Poema del Cid“. Viņas varonis ir karstgalvju feodalu ideāls, kas atklāti zoboja par ķēniņai varu, ceeni tikai personīgu varonību — dūšu; bruņneecība sāk tik leeg un tik no ārpusē mikstinat; maigot viņu rupjās eerašas. Par kanvu dzejneekam dereja tautas teikas — nostāsti un laikam romanses par Sidu, bet viņš pārstātija un pārvērtā tās pēc savas eegribas: Tā, pr. p., par Jimenu top stāstīts, ka tai trīs brāļi, kuŗus moŗi sagūstījuši un Sids atsvabinājis; Sids apņēm Jimenu uz ķēniņa pavēli, pret savu vēlēšanos; pēc vedībām tas dodas uz Parīzi, 12 peru laikmetā, un tur izdara veselu rindu varoņdarbu, kas aprakstīti bruņneeku romansēs. Tas jau kaut kas pavisam jauns. Bet bez šēem jaunevedumeem arī vecēē stāsti — kā jau teikts — pārvērsti un sīkaki izstāstīti. Tā, pr. p., Sida žēlsirdība pret spitalīgo aprakstīta daudz izcilāki, redzamāki, Jimenās saruna ar ķēniņu un Sida ar ta tēvu ir dialoga veidā, ne bez zināma mēģinuma, gūt dramatisķu efektu.

\*) Viņš sagreeza mētelī savas nodaļās karogām.

Otrā puse — karš ar Franciju — viscaur izdomata. Visā šai nostāstā nav neveena pateesa notikuma; tomēr no ta var veenkārt redzet visvecako uzskatu par Sidu un otrkārt — vecās spaneešu dzejas seviško īpašību, kas tikai viņai peeder. Tant maz lirisku elementu; nav neka sajūsmota, sacereta; ta patapina savu saturu iz pateesas dzives un vēstures. Še dzejneeku apcere rada, par patikšanu tautas lepnūmam, nedzirdetus notikumus un nesprauž nekādas robežas savām teesībām. Ta pēc sava veida, sava prāta pārtaisa vēsturi. Simtu gadu pēc Ferdinanda I. nāves bija ta laikmets pilnīgi samaitats, sakropļots, nepareizā gaismā nostatīts caur tautas dzeesmeneekeem. Ferdinandam bija peesškirta pa daļai ta pate loma, kādu Karlis Leelais spēleja karolingu cikla romanos. Sids stājās tik Rolanda un Olivjera veetā.

Kāda veca romanse runā tāpat par Sida apeēšanos — darišanām ar pāvestu. Šis romanses nostāsts peeder tai pašai sferai, uz kužu atteecas Ferdinanda I. teiksmaineē karī, ta uzvara par vācu ķeizaru un Parizes eeņēmums caur kastileēseem. Sids nekad nav bijis Romā. Ta satikšanās ar pāvestu ir tautas eedomas darbs, kuža saveda savu miluli ar visām ta laika varām kopā. Sids nebij ari tikai feodalās kārtas preekšstāvis veen. Zemakās ļaužu šķiras viņu tāpat sev peesavināja. Pēc dazeem nostāsteem — tradicijām Sida māte bija veenkārša kolonisteene, zemneēce; pēc citeem viņa tēvs bijis melderis. Ta znoti, Karionas infanti sūdzejās, kā romanse leecina, par tam, ka teem, ķēniņu dēleem, ķeizaru radneēkeem, bij japrec araja meitas. Tādā kārtā Sids pēc dzimuma peeder divi kārtām, kužām visvairak peegreezās tautas dzeja. Ta laikmeta dzeesmeneeki bija tā līdz aridzan žongleri, staigaja — siroja no pils uz pili, no ceema uz ceemu, dzeedadami tur savus sacerejumus. Maz viņi apmekleja pilsatas, un pilsatneeki laikam pārak pārņemti no materiala labuma, tad ari reti sastopami poemās un romanos. Žongleri runā tik no muižneēkeem, pat no zemneēkeem — zemneecibas, no kārtām, kužas pēc saveem apstākļeem Kastilijā bija savā starpā ceēši saistītas un kopā uztureja feodalos pamatus. Kastilijas pilsatu atteecibas bija pavisam citadas: baudidami eevērojamas pilsatu (municipal) preekšrocibas, tee ļoti reti sanāca strīdū ar monarchistisko varu un deva — peesškirta šij Ferdinanda un Izabellas laiku ar savu apbruņošanos jeb brālību\*) drošu pārsvaru pār feodalo muižneecību.

Visnotal šī rīmju kronika — rīmetā kronika — izrādas par vecu tradiciju svabadu apstrādajumu, sastatitu laikam XV. gadsimteni, kad bruņneeku romani sāka modē celtees, un pee tam ar nolūku, Sidu eeņemt bruņneecibas varoņu skaitā.

Pantmērs šij kronikai jeb poemai — kā viņu var ari saukt — ira vecās spaneešu dzejas gaŗā varsmā ar cezuru vidū un assonansēm (saskaņām) uz a un o galā. Bet jo daudzkārt sastopamas divi anomalijas jeb nepareizības: nāk varsmas preekšā ar vairak ka 20 zilbem, dažās varsmās atkal nav assonanse eetureta. Viss tas leecina, ka autoram bija labi pazīstamas vecās romanses un ka viņš pazina ari veco poemu par

---

\*) Hermandad (no hermano — lat. germānus, brālis) brālība; santa hermandad), svētā brālība sākumā (1476.) pilsatu draudžu sabrāļošanos Spanijā pret muižneecibas varu un ļaupīšanām; vēlāk — policija, kas apsigaraja zemes-ceļu drošību.

Sidu. Tīknors pēved dažas no abeem ražojumeem savā starpā saskaņošas varsmas. Iz poemas par Sidu:

„Veredes lidiar a profia etan firme se dar,  
Atantos pendones obrados alçar e abaxar .“

No rīmetās kronikas:

„Veriedes tantas laužas premer é alzar;  
Tanta adarya à foradar é pasar .“ (I, 19).

Dūrans izlaida jaunu izdevumu no poemas par Sidu ar preekšvārdu un peezīmēm savu „Romancero“ II. sējumā (1851., 647 — 664 l. p.). Viņš nonāk līdz lēmumam, ka „Poema del Cid“ daudz vecaka (es muy anterior, 649. lp.) nekā „Crònica Rimada“; bet viņš, kā šķeetams, nepamanīja, ka kronika imitē poelai. Tak viņš peemin, ka šī kronika pulks aizņemas no vecām romansēm un taisa peemetumus pee Sida dzīves, neaizrādot uz avoteem. Viss tas apstūprina Tīknoru tās domās, ka „Crònica Rimada“ daudz vēlaks ražojums, nekā „Poema del Cid“. Tak Dozy (T. I. p. 623 — 637) turas pee cita uzskata. Jebšu ari viņš gatavs peelaist, ka kronikas valoda atteecas uz XV. gadsimteni, bet viņš pēved viņas leelā vecuma peerādījumam romansi, kuņa līdzīgi citām romansēm likta kronikas pamatā un tā tad var noderet par peerādījumam, ka kronika daudz vecaks ražojums, nekā poema. Abas šīs poemas par Sidu rāda zinamu līdzību ar zeemeļu franču dzejneeku „Chansons de Geste“ un Volfs pat tās domās, ka spaneešu poemas šim franču pakajdarinatas\*). Bet Tīknors un Dozy turas pee pilnīgi pretejam domām.

Par kaisligu un ceenīgu mīletaju turets Sids vēlāk iznākušos romanos. „Crònica Rimada“ rāda viņa izturešanos pret Jimenu pavisam citā gaismā. Poemas „mio Cid“ — Sidam ļoti maz kas kopīgs ar bruņneeku laiku romansu Sidu un vēl mazak ar Korneļa dramas Sidu. Tā veenam kā otram stāv tuvāk rīmetās kronikas (Crònica Rimada) Sids.

#### b. Sida kronika — „Crònica del Cid“.

Bez mums jau pazistameem peeminekļeem — bez poemas par Sidu (Poema del Cid) un rīmetās kronikas (Crònica Rimada) — Sidam veltita vēl vesela kronika prozā (Crònica del famoso cavallero Cid Ruy Diez Campeador), kuņa rakstīta pašas vidus laiku beigās; tant, kā ari „Vispārīgā kronikā“ („Crònica General“), uz kuņas ta, kā domā, dibinas, kaņš ar Franciju spēlē ne beidzamo lomu. Sida ciņa ar Savoņas grafu top apdzēdata romansēs, kuņas stāv literariskā sakarā ar kroniku prozā.

„Crònica del Cid“ (Sida kronika) ir mazak intresanta nekā daudzee stāsti, kas teeši tai eet pa preekšu. Bet mums nav jaaizmirst, ka šī kronika katrā ziņā ir leels tautisks stāstījums par leelo tautas varoni, kuņš atsvabinājis savas dzimtenes ceturto daļu no ceenisto moņu jūga un kuņa vārds līdz šim saistīts ar visslavenākām Spanijas peemiņām. Ta eesākas ar aprakstu par Sida pirmām uzvarām zem Ferdinanda Leelā un aizķeņ gauži pavirši viņa agro jaunību un ārkārtīgos apstākļus, kas peemineti romansēs un vecajā poelā, kuņa noderejuse Korneļam par avotu ta traģedijai jeb dramai. Pēc tam viņa nereti stāsta ar vissikakeem sikumeem

\*) Sk. „Wiener Jahrbücher“ CXVII. sējums, 110 l. p.

gandrīz par viseem notikumeem, kuŗus tam peeskaita vecas tradicijas — veci nostāsti līdz pat viņa nāvei 1099. gadā jeb drīzak līdz Alfonsa VI. nāvei, kas eestājās desmit gadus vēlāk.

Tant sastopams ne mazums veetu, līdzigu skaistajam Sida jūtu un izturešanās — uznešanās aprakstam, kad viņš atstāj savu labo pili Bivaru, lai dotos pēc ķēniņa netaisnā un ceetsirdīgā spreeduma trimdā. Ta veeta skan tā:

„Un kad viņš eeraudzija savus pagalmus tukšus un pamestus, luktis bez vanageem, ee-ejamos vārtus bez teesas soleem, tas pagreezās pret riteem, locija savus ceļus sacidams: „Svētā Marija, māte mūsu, ak vai, visi svētee, lūdzeet Deevu, ka Viņš dotu man spēku, iznīcinat visus paganus un eegūt laupījumu, peeteekošu, ka varu apdāvinat savus draugus un visus, kas mani pavada un man palīdz.“ Tad viņš tuvojās, pasaukdams Alvaru Fanez un tam sacija: „Brālen, vaj tad nabadziņeem ja-atbild par to ļaunumu, ko mums nodarijis ķēniņš? Brīdini mūsu ļaudis, lai viņi neveenu neaizteek, kur mēs ari nebūtu.“ Un viņš prasija pēc sava jājamā zirga. Tad eerunajās vecene, kas stāveja pee durvim, sacidama: „Jājeet uz labu laimi un viss, ko jūs tik uzeeseet, ko jūs tik vēlesatees, būs jūsu.“ Un Sids, izdzirdis šo pareģojumu, deva zirgam peešus, negribedams vairak kavetees. Un izjādams no Bivara's, tas teica: „Tagad, draugi, es gribu, ka jūs Deeva prātu zinatu, ka mēs atgreezisimees uz Kastiliju ar leelu godu un dižu laupījumu.“

Izdomats vaj ne, bet šis stāsts tik pilnīgi un gaiši atspoguļo ta laika garu, ka ta vissikakee sikumi nes autenticitates — ticamības zēgeli. Bez tam no manis peevestais gabals no šis prozaiskās kronikas bija laikam eedvests no pirmajām mums uzglabatām varsmām iz „poemas par Sidu“.

Te, lūk, atteecīgās varsmas iz poemās:

De los sos oios tan fuertes mientras lorando  
Tornaba la cabeza, e estabalos catando.  
Vio puertas abiertas e uso: sin cañados,  
Alcándaras vacias, sin pieles e sin mantos,  
E sin falcones e sin actores mudados.  
Sospirò mio Cid, ca mucho avie grandes cuidados.

(No savām acīm tik dikti asaras leedams,  
Tas pagreeza galvu, sākdams skatītees.  
Redz durvis atvērtas un klētis bez atslēgām,  
Pakarinamee tukši, bez kažokeem un bez mēteļeem  
Un bez dzesem un vanageem laktis.  
Nopūtās mans Sids, jo tam bija ļoti leelas rūpes (bēdas).

Citas veetas tapat, kā redzams, izņemtas no poemās. — Daži eerašu vilceeni — pazīmes šai neleelajā gabalā, kā pr. p. peemiņa par teesas soleem, kas eetaisiti pee pilsvārteem, kur Sids patriarchāliskā veenkāršībā tureja teesu pār saveem vazaleem, un paredze vecenes veenkāršā novēlejumā, kas, kā leekas, Sidu vairak apgaroja, nekā ta paša deevlūgums, jeb pēdīgi drošsirdīgās cerības, kas viņu vilka uz moŗu novadeem, — tādi vilceeni — zimekli dod vecai kronikai dzīvību un pateesību, pārceļ mūs Sida laikmetā un kāšu speež mūs pārdzīvot viņa pārdzīvotās jūtas.

Zinams, šis kronikas leela daļa tapat teiksmaina, kā teiksmāni, pr. p. nostāsti par Bernardu del Karpio jeb par Lara's infanteem, lai

gan izdomājumi tanī mazak valda, nekā to varetu sagaidīt no ražojuma, kuŗš cēlees tik tālā laikmetā un caurdvests no tādas teeksmes — tendencies. Tās stils arī saskan ar viņas romanistisko raksturu; tas plašaks un nopeetnaks, nekā vislabāko stāstījumu stils „Vispārīgajā kronikā“ (Crónica General). No otras puses Sida kronika (Crónica del Cid) pilnīgi caurdvesta no sava laika gara un sneedz mums pateesu ainu tā no ta laika augstsirdigeem likumeem, kā no viņam īpatnīgām rupjām varmācībām tā, ka viņu pēc pateesības var turet par veenu no vislabākām grāmatām, kas nepeceesamas preekš eepazīšanās ar bruņneeku laiku pateesu raksturu un eerašām.

Ja mēs šeem dārgeem, svarigeem vilceeneem, zimekleem peeveenojam stāstījumus, kas atronami pārakajās „Vispārīgās kronikas“ daļās, tad mums sastatās plašs dzejneeku stāstu un romantisku notikumu krājums, kuŗi peeder Spanijas pirmatnīgās vēstures laikam. Līdz ar to mēs dabonam gaišu jēdzeenu par eerašu stāvokli viņā tumšajā laikmetā, ka visjaunākās sabeedribas eekārtas šķiru elementi tikko sāka no chaosa izkūņotees, kuŗš tos ilgi pārstrādāja un, no kuŗa iznākuši, tee pa gadu simteņeem pamazit, pakāpeniski pārvērtās politiskās formās, kuŗas tagad der par valdību ceesības un ļaužu meerīgas kopības ķilu.

Alfonsa X. „Vispārīgā kronikā“ Sida raksturs jau daudz-maz mikstīnats. Kronikas rakstītājs ķēniņš nevardams simpatizēt ar rebellu dumpeneeku vazalu, labprāt peeved no arabeešu avoteem veetas, kas rāda Sida ceetsirdību. Par tam viņš tēlo šī atteecības pret Alfonsu VI. labākā un īstenai bruņneecībai daudz peeklājīgākā veidā, nekā Rīmetā kronika (Crónica Rimada) un pat Poema par Sidu (Poema del Cid).

Uz Sida vēsturi sākumā skatījās ka uz „Vispārīgās kronikas“ neatlaižamu daļu. Aiztāpdami līdz IV. daļai, uz kuŗu pateesi atteecas Sida vēsture, mēs vispirms sastopam nodaļu par Ferdinanda Leelā uzkāpšanu tronī un tad Sida vēsturi sakarā ar Ferdinanda, Sančo II. un Alfonsa VI. valdības vēsturi. Viss tas sneedz mums kaut ko vēselu un ne atsevišķu Sida kroniku tā, kad bija vajadzība, to atdalīt kā patstāvīgu darbu, tad eekrita ņemt mineto trīs ķēniņu valdības vēsturi, likt tās preekšā nodaļu, kas apraksta notikumus, kuŗi atgādijās desmit gadus preekš Sida dzimšanas un nobeigt ar peecām nodaļām, kuŗas sevī satur gadijumu-aprakstu, kuŗi notikuši desmit gados pēc viņa nāves. Tā tad ta drīzak triju ķēniņu kronika, neka Sida kronika jeb Sida kronika\*\*) ir izvilkums no Vispārīgās kronikas (Crónica General), jeb šīs daļa.

Sādā mērā, kad nostiprinās Spanijā monarchijas jēdzeeni un bruņneecības idejas, romansu saceretāji-sastādītāji arveenu vairak un vairak mikstina jestrās īstenā Sida pazīmes un tuvina to savam laikmetam. Šīs romanses izspeeda tautā no leetošanas citus, daudz vecakus, senakus dzejas peeminekļus, kuŗos īstenība atspoguļojas skaidraki un pareizaki. Vēsture un dzeja rikojas šai gadijumā veenadi. Pat Filipps II. aizrāvās caur vispārīgo virzeenu un sajuta dziļu ceenību pret stūrgalvīgās aristokratijas preekštāvja peemiņu, kas tik ilgi aiztureja, aizkaveja Spanijā monarchisku pamatu ceesu nostiprinašanos.

Tak lai nu šā vaj tā, mēs jau deezgan pamatīgi eepazīnamees ar kronikām, poemām un romansēm par Sidu; caur romansēm, pateicotees Herdera tulkojumam (1805. g.), Europa dabuja zināt no spaneešu epa, caur Žukovska tulkojumu (1832. g.) kļuva Sids populars Kreevijā un nu pēdīgi caur šeem univerzitates preekšlasījumeem arī brīvajā Latvijā.

\*) „Crónica General“, Ed. 1604. Parte III. q. 92 b.

\*\*) „Crónica del Cid“. Burgos, 1593.



# Satura rādītājs.

	Lap.p.
E e v e d u m s.	
Literatūras un literatūrvēstures nozīme.	3
Metodes . . . . .	6
Studiju līdzekļi.	7
V i d u s l a i k i.	
Baznīca un baznīcas kultūra reetumās	10
Latīņu kristīgā dzeja . . . . .	11
Paganu dzejas atlikas un tradīcijas.	11
Garīgi dzejojumi zemes valodās.	12
Garīdzneeku kroniku sacerejumi.	13
B r u ņ n e e c i g i - g a l m i s k ā d z e j a.	
1. Tās izcelšanās . . . . .	14
2. Bruņneecīgi-galmiskās dzejas raksturs un izplatījums.	15
S p a n i j a.	
Studiju līdzekļi.	15
Dažas ziņas par spāņu tautu un valodu.	16
Zinātniskas kultūras pasākumi Spānijā	17
Preekšmeta eedālijums .	18
V i s v e c a k ā s p a ņ e e š u t a u t a s d z e j a.	
I. R o m a n s e s.	
Romanses nav arābeešu dzejai pakāļ darīnātas, bet ir pašu spāņu oriģināla, tautiska dzeja . . . . .	19
1. Bruņneecīgas jeb bruņneeku romanses	21
2. Vēsturiskās romanses	30
3. Moņu (Mauru) romanses.	32
4. Romanses par privātu dzīvi	42
R e z ņ m ě , r e z u m c i j a.	
Īsi visu kopā saņemot. . . . .	47
Vēsturiskais stāvoklis jeb dzejojumi Spānijā pa tautas dzejas izcelšanās laiku	49
II. P o e m a s p a r S i d u.	
a) Latīņu poema par Sidu.	59
b) Poema del Cid.	60
Pirmā daļa	61
Otrā daļa.	64
Kritika.	67
III. K r o n i k a s p a r S i d u.	
a) Rīmeta kronika	73
Pirmā puse	73
Otrā puse.	74
Kritika. . . . .	75
b) Sida kronika . . . . .	77